

Logistiikan opiskelijan polku yrittäjyyteen

Tommi Juntunen

Opinnäytetyö, ylempi AMK

24.10.2023

Logistiikan tutkinto-ohjelma

Juntunen, Tommi

Logistiikan opiskelijan polku yrittäjyyteen

Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Lokakuu 2023, 79 sivua

Logistiikan tutkinto-ohjelma. Opinnäytetyö YAMK.

Julkaisun kieli: suomi

Julkaisulupa avoimessa verkossa: Kyllä

Ohjaaja: Aarresola, Eero

Tiivistelmä

Normaali vakituinen palkkatyö on murroksessa ja tulevaisuudessa yhä useampi palkansaaja saa tulonsa yrittäjyydestä. Opinnäytetyön tavoite oli rakentaa tutkimuksen kautta logistiikan opetukseen käytännön työkalu, jossa yrittäjyysopinnot on integroitu ammatilliseen pakolliseen tutkinnon osaan. Lisäksi selvitettiin logistiikan yrittäjyysopetukseen ammatillisten opettajien valmiuksia sekä sopivia opetusmenetelmiä. Yrittäjyys esiintyy vahvasti nykyisessä ammatillisen koulutuksen reformissa sekä Riverian strategiassa työllistymisen vaikuttavana tekijänä. Opinnäytetyö on tehty Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä Riverian toimeksiannosta.

Kyseessä on laadullinen tutkimus, jonka lähestymistavaksi valittiin usein julkisen sektorin kehittämistyössä käytettyä palvelumuotoilua. Tutkimus toteutettiin teemahaastattelun sekä havainnoinnin menetelmin. Tutkimus rajattiin koskemaan Riverian logistiikan opetusta, jonka vuoksi haastateltaviksi valittiin logistiikan opettajia sekä entisiä logistiikalta valmistuneita yrityksen perustaneita opiskelijoita.

Teoreettisessa tarkastelussa käsiteltiin yrittäjyyskasvatuksen ja yrittäjyyden määritelmiä, oppiaineiden integroinnin näkökulmia ja hyötyjä sekä käytännön toteutuksen eri mahdollisuuksia. Tutkimustuloksista selvisi, että yrittäjyysopinnot integroimiselle ammatilliseen pakolliseen tutkinnon osaan on tilausta, mutta logistiikan ammatillisilla opettajilla ei tällä hetkellä ole riittävää osaamista laadukkaan opetuksen järjestämiseksi. Opetusmenetelmät ovat riittävät ja aiemmissa tutkimuksissa esitettyjen vaatimusten mukaiset. Työpaikalla tapahtuva oppiminen nähtiin mahdottomana toteuttaa nykyisessä muodossa.

Tutkimuksen pohjalta laadittiin kehittämissuhteita logistiikan opiskelijalle suunnatun polun kehittämiseksi. Tutkimuksen pohjalta nousi esiin jatkotutkimusaiheina työpaikalla tapahtuvan oppimisen onnistuminen kuljetusyrityksissä sekä yrittäjyysopettajien ja ammatillisten opettajien yhteistyö oppiaineiden integroinnissa.

Avainsanat (asiasanat)

Yrittäjyyskasvatus, ammatillinen yrittäjyysopetus, oppiaineiden integrointi, palvelupolku

Juntunen, Tommi

The Path from Logistics Student to Entrepreneurship

Jyväskylä: Jyväskylä University of Applied Sciences, October 2023, 79 pages

Logistics degree program. Master's thesis.

Permission for open access publication: Yes

Language of publication: Finnish

Supervisor: Aarresola, Eero

Abstract

Traditional salaried employment is undergoing a transformation, and in the future, an increasing number of earners will derive their income from entrepreneurship. The objective of this thesis was to construct a practical tool for logistics education through research, integrating entrepreneurship studies into a compulsory vocational module. Additionally, the readiness of vocational teachers in logistics entrepreneurship education and suitable teaching methods were explored. Entrepreneurship is prominently featured in the current vocational education reform and in Riveria's strategy as a significant factor affecting employability. This thesis was commissioned by the North Karelia Education Consortium Riveria.

This is a qualitative study that adopted the often-used service design approach in public sector development work. The research was conducted through thematic interviews and observation methods. The study was focused on Riveria's logistics education, which is why logistics teachers and former logistics students who had established businesses were selected as interviewees.

In the theoretical examination, definitions of entrepreneurship education and entrepreneurship were discussed, as well as perspectives and benefits of integrating subjects, and various possibilities for practical implementation. The research results revealed a demand for integrating entrepreneurship studies into a mandatory vocational component, but currently, logistics vocational instructors do not possess sufficient expertise to provide high-quality instruction. Teaching methods are adequate and in line with previous research requirements. Internship periods were considered impossible to implement in their current form.

Based on research and theory, development proposals were formulated to enhance the pathway for logistics students. The research highlighted potential areas for further investigation, including the success of work-based learning periods in transportation companies and the collaboration between entrepreneurship educators and vocational teachers in the integration of subjects.

Keywords/tags (subjects)

Entrepreneurship education, vocational entrepreneurship education, subject integration, service path

Sisältö

1	JOHDANTO.....	4
1.1	Yrittäjyyslinjaukset ammatillisessa koulutuksessa	5
1.2	Tutkimuksen tavoitteet.....	6
1.3	Tutkimuksen toteutus.....	7
2	RIVERIAN ESITTELY.....	8
2.1	Yrittäjyysopinnot Riveriassa.....	9
2.2	Logistiikan ammatillinen opetus	11
2.3	Ammatillisen koulutuksen reformi	12
3	YRITTÄJYYSKASVATUS.....	15
3.1	Yrittäjyyskasvatuksen määritelmä.....	16
3.2	Yrittäjyyden määritelmä	18
3.3	Yrittäjyyskasvatus ammatillisessa koulutuksessa	20
3.3.1	Opettajien rooli yrittäjyyden opetuksessa	23
3.3.2	Opetusmenetelmät	26
3.3.3	Yrityskeskäinen lähestymistapa	27
4	OPPIAINEIDEN INTEGROINTI	28
4.1	Integroinnin näkökulmia.....	30
4.2	Integraation hyödyt ja haitat	33
4.3	Integroinnin käytännön toteutus.....	34
4.4	Palvelupolku.....	38
5	TUTKIMUSMENETELMÄT JA TOTEUTUS.....	41
5.1	Palvelumuotoilu	42
5.2	Haastattelu.....	44
5.3	Havainnointi.....	46
5.4	Tutkimuksen toteutus.....	47
5.4.1	Sisäiset haastattelut	48
5.4.2	Ulkoiset haastattelut	49
5.4.3	Tiedonhaun kuvaus	50
6	TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	52
6.1	Sisäisten haastattelujen tulokset.....	52
6.1.1	Oppiaineiden integrointi	52
6.1.2	Ammatillisen opetuksen valmiudet	53
6.1.3	Opetusmenetelmät ja harjoittelun merkitys	54

6.2	Ulkoisten haastattelujen tulokset.....	56
6.2.1	Yrittäjyysopintojen nykyinen malli.....	56
6.2.2	Opetusmenetelmät ja kehityskohteet	57
6.2.3	Ammatillisen yrittäjyysopetuksen toteutus	59
6.3	Johtopäätökset	60
7	POHDINTA.....	67
	Lähteet.....	71
	Liitteet.....	76
	Liite 1. Sisäiset haastattelut kysymyspohja	76
	Liite 2. Paikallisiin ammattitaitovaatimukseen perustuva tutkinnon osa	77
	Liite 3. Kuorma-auton kuljettajana työskentely + toiminimellä toimiminen	78
	Liite 4. Ulkoiset haastattelut kysymyspohja	79

Kuviot

Kuvio 1. Riverian strategian toiminnalliset mittarit	9
Kuvio 2. Uusi ammatillinen koulutus	12
Kuvio 3 Mitä teemme reformissa?	13
Kuvio 4. Yrittäjyyskasvatuksen malli.....	15
Kuvio 5. Opetussuunnitelmallisen integroinnin jako	31
kuvio 6. Opettajien empiiriset integraatiokäsitykset	32
Kuvio 7. Yksinkertainen palvelupolku.....	39
Kuvio 8. Projektityön lineaarinen malli	41
Kuvio 9. Palvelumuotoilun vaiheet.....	43
Kuvio 10. Logistiikan opiskelijan yrittäjyyspolku	65

1 JOHDANTO

Yhteiskunta ja palkkatyö on nykyisin jatkuvassa muutoksessa. Normaalin vakituisen, kokoaikaisen työn lisäksi on tullut useita muita tapoja tehdä työtä. Erityyppiset työsuhteet, kuten osa-aikatyö, toimeksianto tai nollatuntisopimus lisääntyvät koko ajan. Tämä vuoksi yksinyrittäjyys ja toimeentulon saaminen erilaisista palkkatyön, yrittäjyyden ja sosiaaliturvan yhdistelmistä lisääntyy. Nykyaikajan työ ei enää välttämättä merkitse työsuhdetta, kokopäiväistä työtä tai edes konkreettista työpaikkaa. Työ on itsenäisempää, joustavaa ajallisesti ja vapaata kontrollista, mutta tätä kautta myös työn tuoma turva murenee eikä laki tai työehtosopimukset enää suojele yhtä kattavasti kuin aiemmin (Nuutinen 2017, 7). Tulevaisuudessa ennusteiden mukaan työehtojen yleissitovuudet heikkenevät, mutta joustavuus ja työntekijöiden valinnanvapaus lisääntyy. Täsmälliset työajat poistuvat ja korvaus maksetaan työsuoritteiden perusteella. Itsensä työllistäjät sekä osa-aikaiset työntekijät tulevat jatkossa lisääntymään. Tämän vuoksi yksi työ ei tulevaisuudessa riitä elättämään ja tätä kautta sosiaaliturvan tarve kasvaa. (Nuutinen 2017, 8.)

Kuljetusalalla yrittäjyys on ollut jo pitkään vaihtoehto vieraan palkkalistoilla toimimiselle. Isojen kuljetusyriytysten, kuten Schenker ja Posti, kuljetuksia hoitaa omien autojen ja työntekijöiden lisäksi useat alihankkijat. Yhteensä kuljetusalalla Suomessa toimii tällä hetkellä n. 10 000 yrittäjää, mutta jo pitkään puhuttu eläköitymisaalto voi vähentää huomattavasti yritysten määrää ja pahimmillaan jopa työpaikkoja. Näin yrittäjyysosaamisella on iso yhteiskunnallinenkin merkitys tämän päivän opetuksessa. Työnantajani Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä Riveria on herännyt myös yrittäjyyden merkitykseen osana ammatillisia opintoja. Riveria on aloittanut erilaisia hankkeita, joiden tarkoitus olisi auttaa opetushenkilökuntaa, joille yrittäjyyskasvatus on uusi asia ja saavat sitä kautta työvälineitä yrittäjyyskasvatuksen toteuttamiseen. Lisäksi opiskelijat voivat tulevaisuudessa valita itselleen omannäköisensä yrittäjän polun, jossa saadaan oppia omaa juttua, ideoita, intohimoa ja omaa työllistymistä edistäen.

1.1 Yrittäjyyslinjaukset ammatillisessa koulutuksessa

Opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi 2017 uudet yrittäjyyslinjaukset, joiden tavoite oli syventää 2009 julkaistuja aikaisempia linjauksia, sekä kehittää yrittäjyyskoulutusta ja -kasvatusta eri koulutusasteilla. Linjaukset toimivat konkreettisena apuna oppilaitosjohdolle, opetushenkilöstölle sekä muille yrittäjyyskasvatustoimijoille antamalla vinkkejä ja tukea käytännön töihin. OKM:n (2017) linjausten neljä pääteemaa on strateginen taso ja johtaminen, kasvatusta ja opetushenkilöstön koulutus, yrittäjyyttä tukeva koulutus sekä oppimisympäristöt (OKM, 2017).

OKM:n (2017) linjauksista pystyy huomaamaan muutamia asioita, jotka nousevat selvästi esille. Yrittäjyyttä voidaan pitää yhtenä tärkeimmistä viesteistä ja sen merkitys korostuu työelämän muutoksessa. Tästä johtuen painopiste opetuksessa tulisi olla toiminnallisuudessa, kokeilussa sekä tekemällä oppimisessa. Tämä taas vaatii tiivistä yhteistyötä yritysten kanssa sekä toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen muuttamista yrittäjämäisempään suuntaan. Toisena asiana nousee selvästi esille opetushenkilöstön osaaminen sekä heidän koulutuksensa. Koko henkilöstölle tarjotaan mahdollisuus yrittäjyyttä käsittelevään koulutukseen, kuten yrittäjyyskasvatusta opinnot, perehtyminen yrittäjämäiseen pedagogiikkaan tai tutustumalla erilaisiin yrittäjyyskasvatuksen malleihin. Lisäksi opetushenkilöstölle annetaan mahdollisuus tutustua yrittäjien ja yritysten toimintaan seuraamalla yrittäjyysmäisyyttä todellisissa tilanteissa asiantuntijan ohjauksessa. (OKM, 2017.)

Ammatillisen koulutuksen ammatillisten perustutkintojen tutkinnon perusteissa on määritelty useita elinikäisen oppimisen avaintaitoa, kuten yrittäjyys, joko omina tutkinnon osien osa-alueina tai integroituna muihin opintoihin (Huusko, Vettenniemi, Hievanen, Tuurnas, Hietala, Kolhinen ja Ruskovaara 2018, 29). Nykylainsäädännön mukaan opiskelijat opiskelevat perustutkinnon yhteydessä yhden opintopisteen verran yrittäjyys ja yrittäjämäinen toiminta -kurssia, joka liittyy yhteisten tutkinnon osien (YTO) yhteiskunta- ja työelämäosaaminen -osa-alueeseen. Lisäksi opiskelijalla on mahdollisuus valita valinnaisista ammatillisista tutkinnon osista 15 osaamispisteen arvoiset yrityksessä toimiminen-, sekä yritystoiminnan suunnittelu -tutkinnon osat. (ePerusteet, n.d.) Nämä yrittäjyysopinnot kuuluvat kaikille ammatillisen koulutuksen aloille ja tutkinnon osien sisältö on sama alasta riippumatta. Tämä tuo ongelmia varsinkin ammatillisten opettajien työhön, joille valinnaisten yrittäjyysopinnot suunnittelu ja sisältö kuuluu.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on kehittää teemahaastattelujen kautta Riverian logistiikan opiskelijoille polku, jossa valinnaiset yrittäjyysopinnot on integroitu ammatillisiin pakollisiin tutkinnon osiin. Opiskelijoille rakennetaan henkilökohtainen käytännön työkalu, jonka avulla opiskelijat opiskelevat yrittäjyysopintoja ammatillisten opintojen yhteydessä. Näin he saavat automaattisesti elintärkeitä taitoja helpottamaan omaa työllistymistään tulevaisuudessa.

Nykyinen, syksyllä 2022 käyttöön otettu uusi opetussuunnitelma sisältää yrittäjyysopintoja niin yhteisissä aineissa kuin ammatillisissakin, mutta varsinkin logistiikan opetuksesta puuttuu tällä hetkellä resurssit sekä riittävä osaaminen laadukkaan yrittäjyyden opettamiseen. Riveriassa yrittäjyysopintoja on jo joillakin aloilla yhdistetty ammatillisiin opintoihin, mutta ne on koettu opiskelijoiden keskuudessa liian vaativiksi. Pääkysymys opinnäytetyön tutkimuksessa on, miten rakennetaan yrittäjäpainotteinen opintopolku ammatillisten opintojen sisälle. Pääkysymyksen perusteella hahmottelin alateemoja:

- Riverian yrittäjyyskasvatuksen merkitys työllistymiseen logistiikalla?
- Miten yrittäjyyden opetus on toteutettu riveriassa?
- Mitkä ovat avaintemat yrittäjyysopintojen ja ammatillisten aineiden välillä?

Näiden kysymysten myötä opinnäytetyön tavoite on rakentaa logistiikan opiskelijoille polku, millä pyritään saamaan opiskelijat innostumaan yrittäjyydestä jo opiskeluaikana sekä hankkimaan riittävät työkalut työllistymiseen yrittäjyyden kautta. Eli integroidaan yrittäjyysopinnot pakollisiin ammatillisiin opintoihin. Tämä tavoite vaatii, että löydetään oikeat tutkinnon osat sekä menetelmät, että saadaan opiskelijoille sopivan haastava ja hyödyllinen paketti. Lisäksi opinnäytetyön tavoite on saada tuotannollinen näkökulma ja sitä kautta konkreettista apua opetushenkilöstölle yrittäjyyden opetukseen. Opinnäytetyötä varten haastatellaan logistiikan opettajia, logistiikan entisiä yrityksen perustaneita opiskelijoita sekä toisen vuoden opiskelijoita.

1.3 Tutkimuksen toteutus

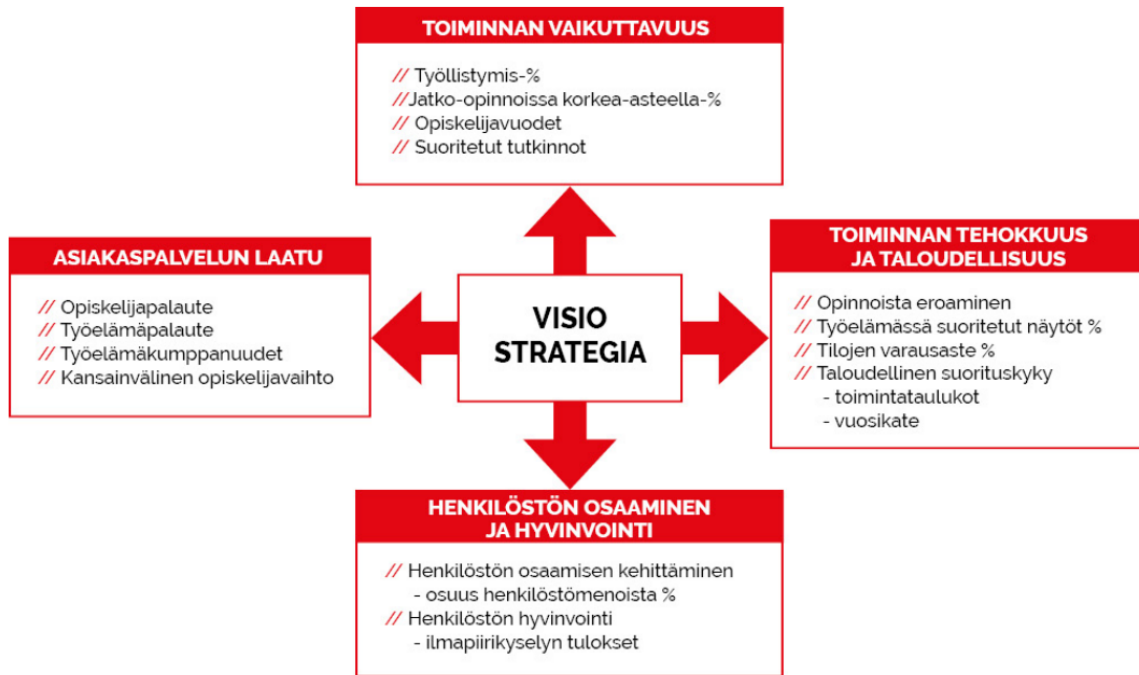
Opinnäytetyöni on tutkimuksellista kehittämistä, jossa kehittäminen nähdään käytäntöön suuntautuneena toimintana. Toiminnan kehittäminen on ensisijainen asia ja tutkimus toissijainen, missä tutkimus tukee kehittämistoiminnan toteuttamista. Tutkimusavusteisessa kehittämisessä hyödynnetään käsitteellisiä malleja, jotka perustuvat aiempaan tietoon sekä luotujen mallien pohjalta asetettuihin tutkimusongelmiin. Lisäksi kyseisessä kehittämismallissa prosessin perusteella tehtyjä johtopäätöksiä tarkastellaan kriittisesti ja jalostetaan aikaisempia malleja ja niiden perusteluja. (Toikko ja Rantanen 2009.) Käytännössä kehitetään jo aiemmin käytössä ollutta tapaa tutkimuksen kautta. Koululla on jo ollut käytössä yrittäjyyden opettamista, mutta opinnäytetyön kautta prosessista saadaan enemmän irti. Lähestymistapana käytetään konstruktivistista tutkimusta, jossa tavoitteena on käytännön ongelman ratkaisu. Tutkimuksessa pyritään ratkaisemaan aito käytännön ongelma, jossa tärkeässä osassa on aikaisempi tieto aiheesta sekä teoreettinen tietämys. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2010.)

Opinnäytetyön menetelmänä käytetään haastatteluja, joilla saadaan kerättyä syvällistäkin tietoa kehittämisen kohteista suhteellisen nopeasti. Haastatteluilla on mahdollisuus myös saada kerätyksi uusia näkökulmia avaavaa aineistoa. Yksittäisiltä henkilöiltä löytyy aiheeseen omakohtaista tietoa, jota voidaan käyttää tarkemmassa analysoinnissa. Haastattelujen strukturointiasteena käytetään puolistrukturoitua, mikä käytännössä tarkoittaa teemahaastatteluja. Tällöin haastattelu on keskustelunomainen tilanne, jossa käydään läpi ennalta sovittuja teemoja. Tämä edellyttää huolellista aihepiiriin tutustumista sekä haastateltavien tilanteen tuntemusta. Lisäksi Haastattelujen tavoitteena ei ole saada myöskään tarkkaa taulukko- tai tekstidataa, joten täysin strukturoitua menetelmää en näe järkeväksi toteuttaa. Kehittämistehtävässä pelkät haastattelut ei yleensä ole riittäviä. Haastattelujen tukena käytetään Dokumenttianalyysia, jolloin tarkastelussa voidaan käyttää tekstiksi muutettuja haastatteluja, nettisivuja, lehtiartikkeleja, vuosikertomuksia, muistioita, puheita, palavereja jne. Tavoite on analysoida dokumentteja järjestelmällisesti ja luoda niistä selkeä sanallinen kuvaus. (Ojasalo, Moilanen ja Ritalahti 2010.)

2 RIVERIAN ESITTELY

Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä Riveria on monialainen laatupalkittu koulutuksen järjestäjä. Omistajina ovat pohjois-karjalaiset kunnat ja kouluttajana Riveria onkin yksi suurimmista ja menestyneimmistä ammatillisen koulutuksen ja vapaan sivistystyön järjestäjä Suomessa. Vuosittain Riveria järjestää yli 100 erilaista ammatillista tutkintoa eri koulutusaloilta, koulutuksiin osallistuu vuosittain n. 17 000 opiskelijaa ja Riveria työllistää n. 700 työntekijää (Karvinen n.d.). Riveria kouluttaa yhteishaun kautta hakeneita nuoriso-opiskelijoita ja yhteishaun- sekä te-toimiston haastattelujen kautta valittuja aikuisopiskelijoita. Riverian tavoite on valmentaa tulevaisuuden osaajia maakunnan yrityksiin sekä turvata alueen osaava työvoima yhteistyössä kumppaneiden kanssa. Valtionosuudet ovat isossa roolissa, ja niiden jatkuminen varmistetaan kehittämällä yrittäjyyttä sekä rakentamalla hyvinvointia. (Riveria 2022, 6.)

Riverian strategia perustuu pitkälti myöhemmin tässä osiossa tarkasteltuun ammatillisen koulutuksen reformiin. Riveria on määritellyt strategiassaan visioksi ”aina läsnä oppijalle ja avoinna työelämälle”. Työelämäyhteistyöprosessia on kehitetty mm. perustamalla yritysasiantuntijan sekä yrityspalvelupäällikön virat. Heidän johdolla Riverian on tavoite vahvistaa kumppanuuksien syventämistä sekä toiminnan suunnitelmallisuutta. Muita riverialle tärkeitä strategisia asioita on esitetty kuviossa 1. Näitä ovat toiminnan vaikuttavuus, missä opiskelijoiden työllistyminen ja jatkokoulutus on avainasemassa. Toiminnan tehokkuudessa pyritään vähentämään opiskelijoiden keskeyttämistä opinnoista, tilojen tehokasta käyttöä sekä työpaikolla suoritettujen näyttöjen lisäämistä. Riveria kehittää henkilöstön osaamista lisäämällä koulutuksia sekä parantamaan hyvinvointia mm. hyödyntämällä erilaisia hyvinvointikyselyitä. Yrittäjyys on mainittu Riverian strategiassa yhtenä vaikuttavuuden mittareista. (Riveria 2022, 6 - 8.)

Kuvio 1. Riverian strategian toiminnalliset mittarit. (Riveria 2022, 8)

2.1 Yrittäjyysopinnot Riveriassa

Opetushallitus määrittelee opetussuunnitelmien perusteet, jotka ohjaavat oppilaitosten käytäntöjä. Viimeisin päivitys ammatilliseen koulutuksen opetussuunnitelmaan tehtiin keväällä 2022 ja se otettiin käyttöön 1.8.2022. Uusi opetussuunnitelma on pohjana myös tässä opinnäytetyössä, jossa on tarkoitus yhdistää opetussuunnitelman mukaisia ammatillisia pakollisia tutkinnon osia yrittäjyysopintoihin. Kaikki Riverian järjestämät yrittäjyysopinnot on yleisesti suunnattu kaikille Riverian opiskelijoille alasta riippumatta. Opiskelijoilla on mahdollisuus kehittää omaa yrittäjyytään kaikille tarjolla olevien tutkinnon osien lisäksi erilaisten hankkeiden ja ohjelmien kautta. Esimerkiksi Riverian yrittäjyyspolku, jossa voidaan edetä omaan tahtiin riskejä turvallisesti ottaen. Lisäksi on mahdollisuus osallistua Nuori Yrittäjyys -ohjelmaan, jota toteutetaan yhteistyössä Nuori Yrittäjyys ry:n kanssa. Tätä kautta tarjotaan opinto-ohjelmia, jotka valmentavat opiskelijaa löytämään mahdollisuuksia sekä opitaan hyödyntämään omia tietoja.

Perusopetuksessa Riveria tarjoaa opiskelijalle yrittäjyysopintoja kaikille yhteisissä aineissa sekä ammatillisissa aineissa. Yhteisissä aineissa on tarjolla kaksi yrittäjyys- ja yrittäjämäinen toiminta - tutkinnon osaa. Toinen on kaikille koko tutkinnon suorittaneille pakollinen yhden opintopisteen kurssi. Tällä kurssilla käsitellään yritystoiminnan ja oman alan yrittäjyyden merkitykseen yhteiskunnassa tutustutaan yritystoiminnan peruskäsitteisiin ja tavoitteisiin. Toinen yhteisissä aineissa oleva tutkinnon osa on kolmen opintopisteen valinnainen, jossa keskitytään talouteen ja tulokselliseen toimintaan, rahoituksen ja myynnin suunnitteluun, kustannuslaskentaa sekä suunnitellaan mahdollisimman luova, toimiva ja realistinen liikeidea. Nämä tutkinnon osat ovat laajuudeltaan melko pieniä.

Ammatillisissa aineissa opiskelijalla on mahdollisuus valita valinnaisena tutkinnon osana 15 osaamispisteen yritystoiminnan suunnittelun ja yrityksessä toimimisen -tutkinnon osista. Yritystoiminnan suunnittelussa opiskelija etsii ja ideoi liiketoimintamahdollisuuksia, kehittää liikeidea sekä laatii liiketoimintasuunnitelman. Yrityksessä toimiminen -tutkinnon osassa opiskelija toimii yrittäjänä tai osana yhteistyöverkosta, ratkaisee yritykseen liittyviä ongelmatilanteita, arvioi yrityksen toimintaa ja kehittää sitä. Molemmista tutkinnon osista on periaatteessa paljon samoja asioita, mutta yrityksessä toimimisessa keskitytään enemmän käytännön tekemiseen. Nämä ammatillisten tutkinnon osien puolelta tarjolla olevat yrittäjyyteen liittyvät opintojen toteutussuunnitelmat on rakennettu yleisesti kaikille aloille soveltuviksi.

Käytännössä ongelma näiden ammatillisissa valinnaisissa olevien kurssien toteuttamiseen tulee siitä, että se vie 15 osaamispistettä valinnaisista tutkinnon osista ja ammatillisten aineiden opettajilla ei välttämättä ole riittävää osaamista. Opiskelijat mielellään valitsee muita alalla ammattilaisena työskentelyyn tarvittavia erikoisosaamiseen liittyviä valinnaisaineita, eikä ollenkaan yrittäjyyteen liittyviä kursseja. Opiskelijat myös kokevat, että he ovat opiskelleet yrittämiseen liittyviä opiskeluja tarpeeksi yhteisissä aineissa. Opettajille yrittäjyyden opettaminen on vaativa lisäys ammatillisten aineiden lisäksi ja siihen pitää käyttää paljon aikaa, että opetus on riittävän laadukasta. Kahden valmiin valinnaisen tutkinnon osan lisäksi koulutusalan on mahdollista tehdä itse 5 – 15 osaamispisteen paikallinen tutkinnon osa, joka myöskin on valinnainen. Tämä tutkinnon osa voidaan rakentaa omalle alalle soveltuvaksi, josta saa riittävät yrittäjyysvalmiudet esimerkiksi kuljetusyrityksen perustamiseksi. Tämä tulee olemaan opinnäytetyön yksi tutkimuksen kohde, että onko paikallinen tutkinnon osa tarpeellinen.

2.2 Logistiikan ammatillinen opetus

Logistiikka on yksi Riverian vetovoimaisimpia koulutusaloja. Esimerkiksi yhteishaussa hakijoita on ollut viime vuosina jopa kaksi hakijaa yhtä opiskelupaikkaa kohden. Myös jatkuvan oppimisen kautta hakevia ns. aikuisopiskelijoita valitaan vuosittain logistiikka-alan koulutukseen 80 – 100 opiskelijaa. Heistä koulutetaan kuorma-auton sekä yhdistelmäajoneuvon kuljettajien lisäksi linja-auton ja taksin kuljettajia sekä sisälogistiikan työntekijöitä. Myös maahanmuuttajille on järjestetty omia kursseja, mutta niitä ei järjestetä vuosittain. Vuosittain logistiikalla opiskelee 120 – 170 opiskelijaa riippuen alkavien kurssien sekä oppisopimusopiskelijoiden määrästä.

Kaikki yhteishaun kautta hakeneet opiskelijat opiskelevat perustutkinnon, eli koko tutkinnon. Heille kuuluu automaattisesti myös yhteiset aineet ja sitä kautta yhden opintopisteen yrittäjyys ja yrittäjämäinen toiminta -tutkinnon osa. Jatkuvan oppimisen kautta tulevat opiskelijat voivat valita joko kokotutkinnon tai toisena vaihtoehtona osatutkinnon, mikä käytännössä tarkoittaa ammattipätevyys -tutkinnon osaa pakollisena sekä 1 – 3 muuta ammatillista tutkinnon osaa. Tutkinnon osien määrä jatkuvan haun opiskelijoilla riippuu opiskelijan kiinnostuksesta ja opiskeluiden etenemisestä. Yksi logistiikan tärkeimmistä aiheista yrittäjyysopintojen lisäksi onkin jatkuvan haun koko tutkintojen lisääminen. Varsinkin aikuisille esimerkiksi yrittäjyys olisi hyvä vaihtoehto työllistymiselle ja sen opettaminen sujuu helpommin kuin nuorisolle.

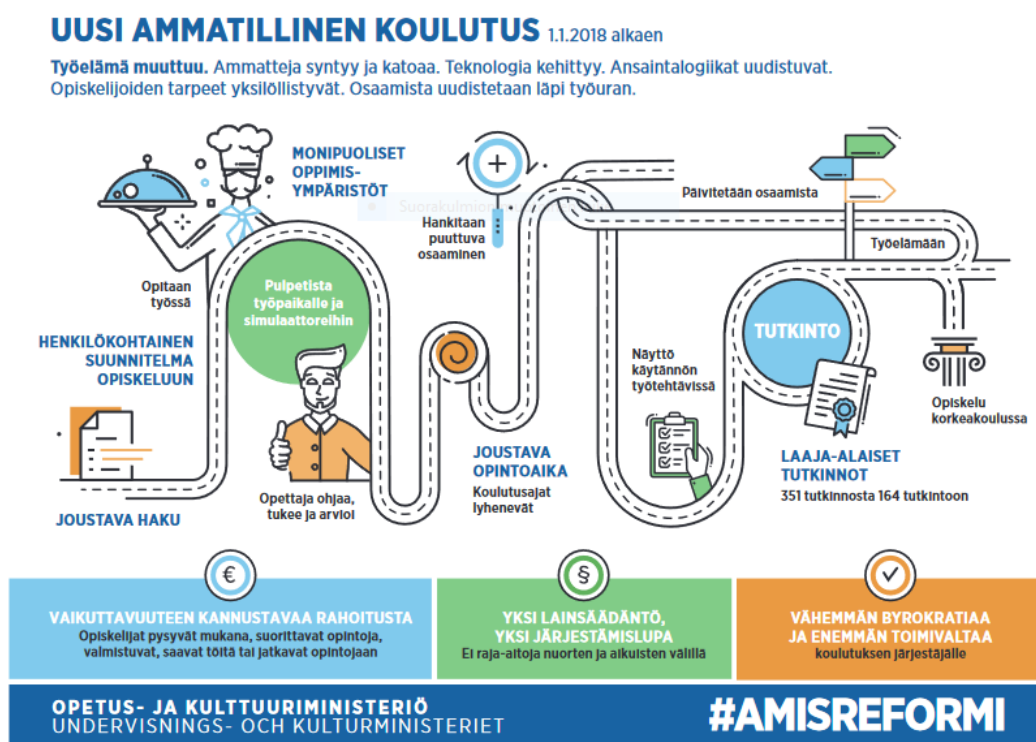
Riverialla on logistiikan opetuksessa kahdeksan ammatillisten aineiden lehtoria. Logistiikka-ala on siitä hyvässä asemassa, että usealla opettajalla on käytännön kokemusta logistiikan eri suuntautumisalosta. Näin opetus voidaan järjestää omalla henkilökunnalla aiheesta riippumatta. Vaikka jokaisella opettajalla on omat ryhmät, joille he toimivat omavalmentajina, niin opettajan viikkojärjestys ei kulje toiminnan tehokkuuden maksimoimiseksi omien ryhmien mukana. Päivät, aiheet ja opetettavat ryhmät vaihtelevat kunkin opettajan osaamisen mukaisesti. Tämän takia opettajat harvoin joutuvat opettamaan aihetta, josta heillä ei ole juurikaan kokemusta. Opettajien lisäksi logistiikan henkilöstöön kuuluu kolme ammatillista ohjaajaa, jotka toimivat opettajien apuna käytännön harjoituksissa sekä lisäksi kuusi liikenneopettajaa, joiden päätyö on liikenneopetuksessa. Lisäksi opetukseen kuuluu opiskelutuen henkilöstö. Eri henkilöstöryhmien yhteistyöllä saadaan logistiikan opetuksen joustavuutta tarpeen mukaan.

2.3 Ammatillisen koulutuksen reformi

Vuonna 2015 hallitus pääministeri Sipilän johdolla laittoi liikkeelle ammatillisen koulutuksen reformin. Lähtökohdiana on uutuutetaan uusi toimintalaki, jolla taataan kaikille opiskelijoille yhtäläiset lähtökohdat saman tasoisesta koulutuksesta keskenään vastaavilla arviointikriteereillä. Reformin tavoitteena on koulutuksen yhdenvertaisuus. Reformi otettiin käyttöön 1.1.2018. (Opetus- ja kulttuuriministeriö n.d.a.)

”Ammatillinen koulutus uudistetaan osaamisperusteiseksi ja asiakaslähtöiseksi kokonaisuudeksi. Lisäksi lisätään työpaikoilla tapahtuvaa oppimista ja yksilöllisiä opintopolkuja sekä puretaan sääntelyä ja päällekkäisyyksiä.” (Opetus- ja kulttuuriministeriö n.d.a.)

Toimintalaki kattaa tutkintorakenteen koulutuksen toteuttamisen muodon niin oppilaitoksissa kuin työpaikoilla tapahtuvan työhön ohjauksen sekä kyseisten opintojen rahoituksen (Kuvio 2).

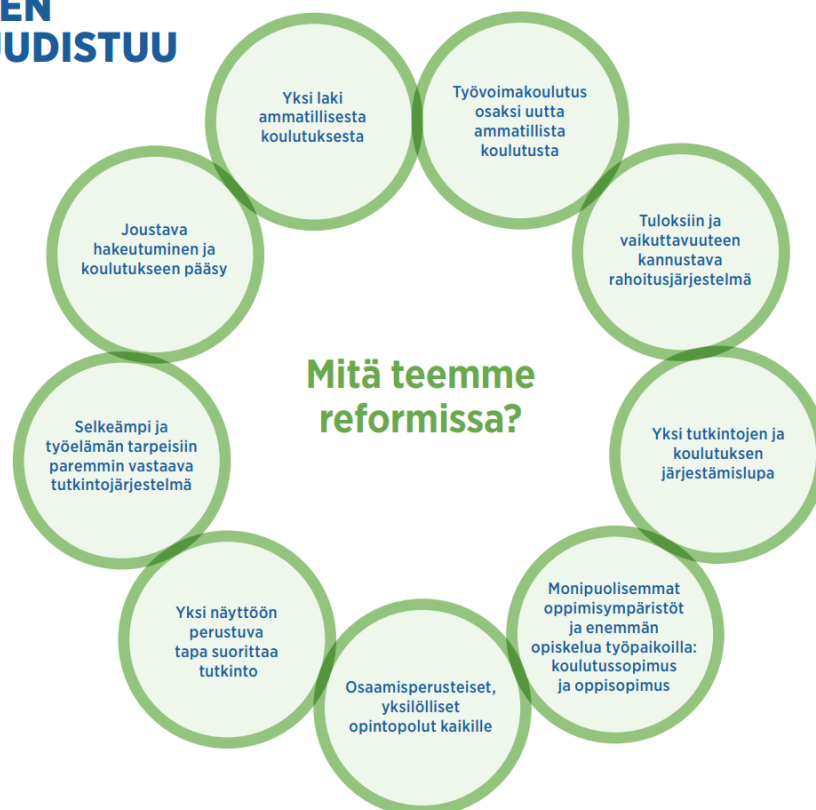

Kuvio 2. Uusi ammatillinen koulutus. (Opetus- ja kulttuuriministeriö n.d.a)

Mutta mikä uuden reformin myötä opetuksessa käytännössä muuttuu? Opetus- ja kulttuuriministeriö (n.d.b) esittää kuviossa 3 reformin vaikuttavimmat tekijät. Eniten tähän opinnäytetyöhön ja yleisesti opetukseen vaikuttavat tekijät ovat osaamisperusteiset, yksilölliset opintopolut kaikille sekä monipuolisemmat oppimisympäristöt ja enemmän opiskelua työpaikoilla. Opiskelijat voivat vapaammin päättää, mitä ja milloin he opiskelevat. Yksi näyttöön perustuva tapa suorittaa tutkinto antaa mahdollisuuden osoittaa aiempi osaaminen ja tehdä sen perusteella henkilökohtaisessa oppimisen kehittämissuunnitelmassa (HOKS) yksilöllinen opintopolku.

Tämä aiheuttaa opetushenkilöstölle hankaluuksia suunnitella tarkkaa aikataulua, koska jokaisella opiskelijalla voi olla omat aikataulut ja niiden sovittaminen voi olla mahdotonta. Tähän vielä erotellaan nuoriso- ja aikuisopiskelijat. Reformin myötä he ovat periaatteessa samalla viivalla, vaikka toisella voi olla elämänkokemusta huomattavasti enemmän. Ennen, kun kaikki opiskelijat menivät samalla aikataululla ja suunnitelmalla ja aikuisryhmät olivat kokonaan eri oppilaitoksissa, oli esimerkiksi vuosikellon suunnittelu huomattavasti helpompaa. Reformin myötä myös nykyinen oppivelvollisuuslaki hankaloittaa opettajien sekä suunnittelijoiden työtä.

AMMATILLINEN KOULUTUS UUDISTUU

Kuvio 3. Mitä teemme reformissa? (Opetus- ja kulttuuriministeriö n.d.b)

Reformi siirtää nyt opintojen aikaisesta oppimisesta vastuuta työpaikoille. Pahimmillaan tämä johtaa siihen, että opiskelijat joutuvat työssä oppimaan jopa ilman vaadittuja perustaitoja. Työpaikalla oppimiseen pituutta ei ole kuitenkaan erikseen määritelty, mutta käytännössä lähiopetus on vähentynyt. Tavoitteena on pidentää ammattiin tähtäävää harjaantumista työpaikalla ja siten lyhentää oppilaitoksessa annettavaa perusopetusta. Aiempi työssäoppimissopimus poistettiin ja tilalle saatiin joustava oppi- ja koulutusopimus. Joustavaa oppisopimusta käytetään, kun työnantaja maksaa opiskelijalle palkkaa työpaikalla tapahtuvan oppimisen ajalta. Koulutusopimuksen ajalta työssä oppiva opiskelija ei saa palkkaa.

Lisääntyvään harjoittelujaksoon on johtanut myös tuloksiin ja vaikuttavuuteen kannustava rahoitusjärjestelmä. Rahoitusjärjestelmä periaatteessa kannustaa ottamaan paljon opiskelijoita sisään, mutta niitä ei kannata pitää lähiopetuksessa. Aiemmin ammatilliseen koulutukseen hakeutumisen ajankohta oli vain kerran vuodessa, ja on yhä lukiossa sekä ylemmillä opetusasteilla. Reformin keskeisiä johtoajatuksia on toisen asteen koulutuksen opintoihin hakeutumisen helpottaminen. Toisen asteen ammatilliseen koulutukseen hakeutuva on nyt oikeutettu hakemaan opiskelupaikkaa viisi kertaa oppilaitoksen toimintavuoden aikana. Peruskoulun päättävät nuoret hakevat yhä yhteishaun aikana.

3 YRITTÄJYYSKASVATUS

Mitä on yrittäjyyskasvatus? Mitä on yrittäjyys ja miten se eroaa yrittäjyyskasvatuksesta? Mitä yrittäjyyskasvatuksen ja yrittäjyyden opettaminen tarkoittaa toisen asteen ammatillisessa opetuksessa? Minkälainen merkitys yrittäjyysopinnoissa on opettajalla ja opetusmenetelmillä? Tässä osiossa tarkastellaan näitä kysymyksiä erilaisten kirjallisuuksien ja tutkimusten kautta.

Yrittäjyyskasvatus nousi koulujen aihealueeksi 90-luvulla, joka vahvasti liittyi taloudellisesta taantumasta. Tämä oli kuitenkin vasta laukaiseva tekijä jo aiemmin alkaneeseen kehityskulkuun. Esimerkiksi työnteon luonteen ja toimintaympäristön muuttumisen myötä kaikessa työnteossa, myös toisen palveluksessa, on otettu malliksi yrittäjämäisen toiminnan malli. Yrittäjämäisen toiminnan juuret löytyvät myös kulttuurista, joka alkaa jo koulunkäynnin alkuaikoina ja näin siitä tulee luonnollinen toimintatapa jo koulunkäynnin alusta lähtien. (Ristimäki, 2004, s. 35.) Yrittäjyyskasvatus ja yrittäjyyden opettaminen hahmotetaan Kalliolahden (2016) esittämässä yrittäjyyskasvatuksen mallissa. Ne ovat yhdistelmä sisältöjä ja menetelmiä. Kysymys kuuluu, mitä opetetaan? Jäljitellään yrittäjän tapaa oppia. Yhteistä näissä menetelmissä on aktiivinen toiminta, kokeileminen, reflektointi, ongelmien ratkaiseminen sekä ratkaisujen testaaminen käytännössä. Nämä ovat myös osa yhteisöllisyyttä. (Järvi 2013, 40 – 43.)

Kuvio 4. Yrittäjyyskasvatuksen malli. (Kalliolahti 2016, 26)

Kalliolahden esittämässä (2016) yrittäjyyskasvatuksen mallissa (kuvio 4) yrittäjyyskasvatusta opettavat suomalaiset ammatillisten oppilaitosten opettajat. Kohteena ovat opiskelijat, joiden kanssa opettajat ovat tässä mallissa keskenään vuorovaikutuksessa. Opettaja ei ole vain tiedonjakaja, eikä opiskelijat tiedon passiivinen vastaanottaja. Menetelmät ja sisällöt ovat kytköksissä toisiinsa, koska yrittäjyyttä ei opita vain yrittäjyyttä koskettavien sisältöjen kautta tietoja opiskelemalla tai taitoja harjaannuttamalla. Se on myös toimintaa yrittäjämäisesti käyttämällä yrittäjämäisiä opetusmenetelmiä ja -työtapoja. (Kalliolahti 2016, 26.)

3.1 Yrittäjyyskasvatuksen määritelmä

”Yrittäjyyskasvatuksella tarkoitetaan pääasiassa opetushallinnon alalla tehtävää laajaalaista työtä yrittäjyyden vahvistamiseksi. Yrittäjyyskasvatusta tekevät ja toimintaa tukevat myös useat työelämätahot ja järjestöt. Käytännön toimenpiteiden tavoitteena ovat myönteisten asenteiden lisääminen, yrittäjyyteen liittyvien tietojen ja taitojen kehittäminen, uuden yrittäjyyden aikaansaaaminen, yrittäjien ja yrityksissä olevan henkilöstön osaamisen kehittäminen sekä yrittäjämäinen toimintatapa työpaikoilla ja kaikessa muussakin toiminnassa. Yrittäjyyskasvatus perustuu elinikäiseen oppimiseen ja verkostomaiseen toimintatapaan”. (Opetusministeriö 2009, 11.)

Yrittäjyyskasvatuksen tavoite tiivistettynä on Hytin ja Gordonin (2004) mukaan laajemman ymmärryksen edistäminen yrittäjyydestä, yrittäjämäisen toiminnan oppiminen sekä yrittäjäksi ryhtymisen vaatimien taitojen oppiminen. Euroopan komissio (2009, 10) määrittää yrittäjyyskasvatuksen hieman toisin. Sen mukaan yrittäjyyskasvatusta on yrittäjämäisen ajattelutavan ja toiminnan kehittäminen, tietoisuuden lisääminen yrittäjyydestä uravaihtoehtona, oppiminen käytännön tekemisen ja projektien kautta tai harjoitusyritystä pyörittämällä sekä yrityksen perustamisessa ja hallinnoimisessa tarvittavien taitojen opettaminen. Ndofirepin ja Ramben (2017) tekemän selvityksen mukaan yrittäjyyskasvatuksella oli välillinen vaikutus kolmen tekijän kautta: asenteisiin yrittäjyyttä kohtaan, subjektiiviset normeihin sekä käyttäytymiskontrolleihin. Näiden havaintojen mukaan on mahdollista lisätä ammatillisten opiskelijoiden taipumusta yrittäjyyteen yrittäjyyskasvatuksen kaltaisella interventiolla, eli oppimisympäristön muokkaamisella opiskelijalle sopivaksi. Vaikka tutkimus ei antanut suoraan vastausta yrittäjyyskasvatuksen ja yrittäjyysaikomusten välillä, auttaa se ymmärtämään ammatillisen koulutuksen roolia potentiaalisten yrittäjien kehittämisessä kehittämällä kohdennettuja interventioita. (Ndofirepi & Rambe 2017, 198.)

Hulsinkin ja Rauchin (2015) mukaan yrittäjyyskoulutuksella on positiivinen vaikutus asenteisiin tulla yrittäjäksi myös myöhemmin työuran aikana, mikä tarkoittaa, että yrittäjyyskasvatuksella on vaikutusta yrittäjäkäyttäytymiseen (Hulsink & Rauch 2015, 199). Kirjallisuus osoittaa, että yrittäjyyskasvatus on tehokasta, lisää positiivista käsitystä yrittäjyydestä sekä asenteita. Koulutus vaikuttaa positiivisesti todelliseen käyttäytymiseen, eli mahdollisuuksien tunnistamiseen tai yrityksen perustamiseen (Hulsink & Rauch 2015, 188). Yksi yrittäjyyskasvatuksesta havaittu mielenkiintoinen ulottuvuus on yrittäjyyskasvatuksen kyky ennustaa yrittäjyysaikomus (Ndofirepi & Rambe 2017, 191). Ndofirepin ja Ramben (2017) tekemässä tutkimuksessa selvitettiin yrittäjyyskasvatuksen vaikutusta yrittäjyysaikomuksiin ammatillisessa koulutuksessa. Tutkimuksen tulokset vahvistivat tilastollisesti merkittäviä yhteyksiä yrittäjyyskasvatuksen sekä yrittäjyysasenteen välillä. Yrittäjyyskasvatuksen paraneminen parantaa myös asennetta yrittäjyyttä kohtaan (Ndofirepi & Rambe 2017, 196).

Yrittäjyyskasvatuksen tulee vaikuttaa positiivisesti ihmisten asenteisiin yrittäjyyttä kohtaan ja lisätä halukkuutta yrittäjäkäyttäytymiseen. Ei riitä, että opetetaan kirjoittamaan liiketoimintasuunnitelma, vaan pyrkimys on osoittaa opiskelijoille, että yrittäjyys on lupaava ja arvokas uravaihtoehto. On siirryttävä ymmärtämisen ulkopuolelle ja sovellettava teoreettisia käsitteitä todelliseen maailmaan ja annettava opiskelijoille mahdollisuus hyödyntää prosessissa kuviteltuja, muotoiltuja sekä luotuja mahdollisuuksia. Yrittäjyyskoulutuksen tehostamisella voi olla syvälinen vaikutus valtioiden ja hallitusten taloudelliseen kehitykseen. (Hulsink & Rauch 2015, 201.) Monissa hallituksissa kansainvälisesti on käsitys, että yrittäjyyskasvatus on keino tarjota tietä uusien yritysten perustamiseen ja yrittäjyystaitojen kehittämiseen ammatillisten työntekijöiden keskuudessa. Vaikka suurin osa yrittäjyyskoulutuksista tarjotaan korkeakouluissa, yhä enemmän aloitteita ja interventioita tapahtuu myös ala- ja keskiasteen kouluissa (Smith & Stadler 2017, 81).

Joissakin ns. köyhissä maissa yrittäjyyskasvatusta pyritään tarjoamaan kaikille ammatilliseen koulutukseen ilmoittautuneille. Yrittäjyyskasvatus on sisällytetty ammatilliseen koulutukseen, mikä tarjoaa mahdollisuuden paremman elintason lisäämiseen. Oppilaitosten on kehitettävä opiskelijoille opetusmenetelmiä, mitkä tukevat oppimista erilaisissa ammatillisissa konteksteissa. Samalla kuitenkin on ymmärrettävä kaikkien sidosryhmien (opiskelijat, opettajat, perheet, järjestöt, yhteiskunta) tarpeet sosiaalisesti ja taloudellisesti. (Smith & Stadler 2017, 82.) Yrittäjyyskasvatuksen li-

sääntymiseen yksi iso syy myös on yrittäjyyden vaikutus talouskasvuun sekä työllisyyteen. Edistämällä yrittäjyyttä taloudet voivat luoda talouskasvua ja työllisyyttä. Koulutus on yksi tapa lisätä yrittäjien levinneisyyttä ja vauhdittaa siten talouskasvua. (Hulsink & Rauch 2015, 187.) Yrittäjyyskasvatus voi tarjota erilaisia etuja eri koulutusmuodoissa kannustamalla opiskelijoita kehittämään yrittäjyyskäyttäytymistä omiin tarpeisiinsa ja koulutusympäristöönsä sopiviksi. Yrittäjyystaitoja ei voida vain sovittaa työmarkkinoiden vaatimuksiin, vaan suunnata uusien yritysten luomiseen. Yleisinä tavoitteina kehitetään yrittäjyyshenkeä, kulttuuria sekä asenteita. Koulutuksen tulee kehittää tietoisuutta ja edistää luovien opiskelijoiden sitoutumista kollektiiviseen kehittämiseen. (Smith & Stadler, 2017.)

3.2 Yrittäjyyden määritelmä

”Yrittäjyys on yksilön kykyä muuttaa ideat toiminnaksi. Se sisältää luovuuden, innovaatiokyvyn ja riskinoton, samoin kuin kyvyn suunnitella ja johtaa toimintaa tavoitteiden saavuttamiseksi. Nämä ominaisuudet tukevat yksilön jokapäiväistä elämää, koulutuksessa, työssä, vapaa aikana ja muussa yhteiskunnallisessa toiminnassa. Näitä ominaisuuksia tarvitaan yritystoiminnassa, mutta ne lisäävät myös työntekijän tietoisuutta työstään ja auttavat tarttumaan mahdollisuuksiin.” (Opetusministeriö 2009, 11.)

Yrittäjyys tarkoittaa uuden liiketoiminnan kehittämisen ja suunnittelun ja sitä kautta parantaa opiskelijan työllistymismahdollisuuksia sekä riskinottoalttiutta. Yrittäjyys liittyy voimakkaammin yrittäjäaikomuksiin kuin yrittäjyyskasvatus, koska se soveltuu paremmin yrittäjyystaitojen ja -tietojen kehittämiseen. (Bae, Fiet, Miao & Qian 2014, 220.) Suppeasti ajateltuna yrittäjyys tarkoittaa liiketoimintaa, joko uuden yritystoiminnan käynnistämistä tai pienyrittäjyyttä. Laajan käsityksen mukaan käsite kattaa liiketoiminnan lisäksi yksilön yrittäjämäistä asennetta ja toimintaa muutenkin kuin oman liiketoiminnan yhteydessä. Yleensä yrittäjyys mielletään käsitteen suppeassa merkityksessä, kun taas yritteliäisyys ja yrittäjämäisyys taas tarkoittavat laajempaa merkitystä. (Bridge, O’Neill & Cromie 2003, 31 – 41.) Yrittäjyys voidaan nähdä myös liiketoimintana, yksilön ominaisuutena tai yhtä hyvin sosiaalisena- ja kulttuuri-ilmiönä. Yrittäjyyden kouluttamisella on huomattu oleva keskeinen rooli talouskasvussa ja työllisyydessä (Blenker, Korsgaard, Neergaard & Thrane 2016, 906).

Suomessa, kuten myös Euroopan tasolla, yrittäjyys on hallituksen yksi painopistealueista (Opetusministeriö, 2009, s. 12). Yrittäjyyskasvatus tarvitsee yhteisen käsitteellisen viitekehyksen sekä vanhat teoreettiset ja käsitteelliset perustat yrittäjyyden ja koulutuksen aloilta tukeakseen yrittäjyysohjelmia. Yleisesti on todettu, että yrittäjyyden ala on liian moniarvoinen ja hajanainen ilman alakohtaista teoreettista perustaa sekä yhteisiä määritelmiä ja menetelmiä. Tutkimusten perusteella on ehdotettu integroivaa käsitteellistä viitekehystä yrittäjyyden alalle, jossa pääpaino on yrittäjämahdollisuuksien ja yritteliäiden yksilöiden välisessä yhteydessä (Blenker, ym. 2016, 906).

Uusimmissa määritelmissä yrittäjyys on yksilöiden verkostoitumista sosiaalisissa systeemeissä ja rakenteissa. Yrittäjämäisesti toimivissa ihmisissä on havaittavissa muutamia yleistettäviä ominaisuuksia, kuten yhteistyökyky. Myös kyky kuunnella, tavoitteellisuus ja halu sekä valmius tehdä ahkerasti töitä ovat tyypillisiä yrittäjän ominaisuuksia. He ovat aina avoimia uusille asioille ja niiden oppimisille. Usein yrittäjistä näkee palon omaan tekemiseensä ja he uskovat itseensä ja kykyihinsä. Liiallinen riskinotto kyky ei ole ominaista, mutta kyky tehdä päätöksiä vajailla tiedoilla sekä kyky sietää epävarmuutta vastaavasti on. (Brännback & Carsrud 2007, 15–16.) Toisen asteen koulutuksessa yrittäjyyttä on mahdollista kehittää monin tavoin. Yrittäjyysohjelmat kuuluvat tutkintorakenteeseen monilla toisen asteen aloilla, missä perustetaan ryhmässä harjoitteluyritys. Yrityksessä toimitaan lukuvuoden aikana samoin kuin oikeassa yrityksessä tuottamalla tavaroita tai palveluja. (Kansikas 2007, 19.)

Yrittäjyysosaaminen edistää uusien yritysten käynnistämistä ja sitä voidaan kehittää koulutus- ja harjoitustoiminnalla. Yrittäjyyskoulutusohjelmilla on positiivinen vaikutus opiskelijoiden yrittäjyyteen, mikä myös vahvistaa opiskelijoiden yrittäjyyttä. Myös yrittäjyyskursseilla saadulla tiedolla on positiivinen vaikutus yrittäjyyteen. Tutkimusten mukaan kurssille osallistujien yrittäjyysosaaminen oli huomattavasti suurempi kuin ennen kurssi alkua. Positiivinen vaikutus oli myös toimintapohjaisella yrittäjyyskoulutuksella, mikä vaikutti tutkimukseen osallistujien yrittäjyystietoihin ja henkilökohtaisiin asenteisiin ja sitä kautta yrittäjyyteen. (Ni & Ye 2018, 411.)

3.3 Yrittäjyyskasvatus ammatillisessa koulutuksessa

yrittäjillä on useimmiten ammatillisen koulutus taustalla. Ikääntyvien yrittäjien tilalle tarvitaan uusia nuoria yrittäjiä. Opetusministeriön (2009) tavoite on yrittäjyyskasvatuksen sekä sitä tukevalla opettajien kouluttamisen saada suomalaisten asenteita yrittäjyysmyönteisemmäksi. Yrittäjyyskasvatus tulisi sisällyttää opetussuunnitelmien perusteisiin oppilaitosten opetussuunnitelmiin. (Opetusministeriö 2009, 12-13.) Toisen asteen oppilaitoksia on kannustettu poliittisten päättäjienkin taholta järjestämään yrittäjyyskursseja vahvistamaan opiskelijoiden ammattitaitoja ja asenteita. Myös Euroopan komissio on sitä mieltä, että yrittäjyyttä täytyy laajentaa kaikille ammatillisen koulutuksen koulutusaloille (Ni & Ye 2018, 410). Nin ja Yen (2018) tekemän tutkimuksen mukaan korkeakouluissa ja yliopistoissa opiskelijoiden nähtiin olevan jo hieman myöhässä muodostaa yrittäjähenkkinen ajattelutapa. Kasvu on havaittu toisen asteen opiskelijoiden keskuudessa. He saavat ammatillisia kykyjä sekä enemmän mahdollisuuksia perustaa yritys, mutta heiltä puuttuu innovaatioajattelu ja kapasiteetti. (Ni & Ye 2018, 415.) Yrittäjyyskoulutus toimii tehostajana ja parantaa opiskelijoiden kokonaisvaltaista henkistä laatua (Ni & Ye 2018, 416).

Ammatillisessa koulutuksessa myös on huomattu yrittäjyyden opettamisen merkitys, sillä yrityksen perustaminen on ammatillisen koulutuksen luonnollinen tulos ja sillä on tärkeä mahdollisuus saada ihmiset luomaan elintärkeitä työpaikkoja tulevana vuosikymmeninä. Ammatillinen ala ja yrittäjyysoppiminen on mahdollista yhdistää käytännön opintojen sisältöjä ja menetelmiä suunnitellussa, esimerkkinä työssäoppimiset. (Ni & Ye 2018, 409.) Yrittäjyyskoulutus kasvattaa opiskelijan asenteita sekä aikomusta perustaa oma yritys. Yrittäjyyskasvatus lisää itsetehokkuutta ja sitä kautta yrittäjyysaikomuksia. Tehokkuus on yksi yrittäjyysaikeiden laukaisijoista ja sillä tarkoitetaan uskoa omaan kykyihin suorittaa menestyksekkäästi yrittäjyyden eri rooleja ja tehtäviä. (Bae ym. 2014, 220.)

Yrittäjyyttä on integroitu ammatillisten tutkinnonosien opetukseen jonkin verran, varsinkin niin sanotuilla pakkoyrittäjälaloilla. Mutta myös muilla aloilla on herätty ottamaan yrittäjyys kiinteäksi osaksi ammattitaitojen opettamista. Aina opettajat ja opiskelijat ei kuitenkaan ymmärrä opettavansa ja oppivansa yrittäjyyttä, riippuen opetusmenetelmistä. Asiakastöitä tehdessä, tulee yrittäjyysselementtejä mukaan automaattisesti. Esimerkiksi kuljetusalalla voidaan laskea asiakaskeikkana hoidetun tehtävän kustannuksia. (Huusko ym. 2018, 72.) Smith ja Stadler (2017) tarjoaa kaksi

näkökulmaa yrittäjyyskasvatukseen: tarjotaan opiskelijoille tarvittavat tiedot ja taidot parantaakseen heidän mahdollisuuksiaan päästä työmarkkinoille sekä mahdollistaa henkilökohtaisen ja ammatillisen kehittymisen sisäisen yrittäjyyden kautta ja mahdollisuuden olla työpaikalla innovatiivinen. Siksi yrittäjyyskasvatusta on hyvä integroida teknisiin valmiuksiin. (Smith & Stadler 2017, 83.)

Yrittäjyyskasvatus on mahdollista integroida kaikkiin oppiaineisiin sekä koulutusaloille. Kannustamiseksi tarvitaan käytännön esimerkkejä yrittäjämäisestä toiminnasta ja mitä taitoja tarvitaan. Toisen asteen koulutuksessa tulisi panostaa henkiseen kasvuun, eli kehittää luovuutta, vastuullisuutta sekä ideointia. Kynnystä ryhtyä yrittäjäksi tai toimia vastuullisena ja sitoutuneena sisäisenä yrittäjänä toisen palveluksessa madaltaa lisäksi kielteisten asenteiden sekä uskomusten haastaminen. Yhtenä yrittäjyyskasvatuksen tavoitteista on innostaa opiskelija havainnoimaan mahdollisuuksia sekä vaikuttamaan syntyviin tuloksiin. Yrittäjyyskasvatuksen nähdään onnistuneen, kun opiskelija on aktiivinen, osallistuva ja kehittyvä sekä laittaa itsensä peliin (Kansikas 2007, 36). Yrittäjyyskasvatuksen sisällöt tulee aina sopeuttaa kohderyhmän kykyihin ja tarpeisiin. Yksi näistä osa-alueista on tietoisuuden lisääminen yrittäjyydestä sekä yrityksen perustamiseen liittyvistä seikoista. Myös asennekasvatus on iso osa tätä. Lisäksi voidaan nähdä käytännön taitojen opettamisen merkitys sekä yrityksen pyörittämiseen liittyvien taitojen opettaminen. Nämä soveltuvat hyvin toisen asteen ammatillisen koulutuksen sisällöiksi. (Kalliolahti 2016, 24.)

Pittawayn ja Copen (2007) tekemässä tutkimuksessa, missä tutkittiin yrityskasvatuksen eri teemoja, on pyritty tunnistamaan mekanismeja, jotka voivat auttaa yrittäjyyden kehittämistä. Mitkä vaikuttavat yrityksen menestymiseen ja onko tutkinnon suorittaneiden yritykset menestyneempiä kuin toiset ei tutkinnon käyneiden yritykset. Vaikka tulokset ovat suhteellisen epäselviä, voi niiden perusteella varmasti todeta, että tutkinnon käyneiden yrittäjyyttä voidaan tehokkaasti edistää. Tarkastelun perusteella tietyt tekijät, kuten alkuvaiheen rahoitus, mentorointi sekä yritystuki vaikuttavat onnistuneilta yrityksen perustamisen mahdollisuuksilta. On kuitenkin vaikea ennakoida, mikä on muiden tekijöiden vaikutus prosessiin ja ovatko ne tutkittujen muuttujien takana vai eivät. Nämä muuttujat heijastavat monessa suhteessa niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat yleensä yritysten perustamiseen. Opintojen tulisi olla monialaisia ja niissä tulisi olla tutkinnon suorittaneen kontekstille ominaisten tekijöiden mittareita. (Cope & Pittaway 2007, 495.)

Yrittäjyyskoulutus ammatillisissa oppilaitoksissa käsittelee yrityksen perustamisen valmistelua potentiaalisille yrittäjille ja painottaa käytännön- sekä toimintalähtöistä oppimista. Nämä korostavat opiskelijan saamaa lisätietoa ja -taitoa yrityksen perustamiseen ja menestymisen todennäköisyyteen, yrittäjyyden ja kykyjen tunnistamiseen sekä simulointiin ja tukevat uuden yrityksen luomista. Ero koulutuksen ja yrittäjyyskasvatuksen välillä on tärkeää koulutuksen arvioinnin kannalta. (Hulsink & Rauch 2015, 189.) Kalliolahden (2016) tekemän tutkielman mukaan luovuus ja innovatiivisuus ovat merkittäviä ominaisuuksia yrittäjäksi ryhtymisessä tai yrittäjyydessä ja näitä ominaisuuksia tulisi myös kehittää ja sisällyttää yrittäjyyskasvatukseen. Näiden asioiden opettaminen voi tuntua keinotekoiselta, mutta opetusmenetelmien ja työtapojen kautta opiskelijaa voidaan rohkaista niihin. Virheiden salliminen, erilaiset kokeilut ja niistä oppiminen ovat hyviä esimerkkejä. (Kalliolahti 2016, 24.)

Smithin ja Stadlerin (2017) kirjoittamassa artikkelissa tutkittiin koulutusolosuhteiden ja tilojen merkityksestä yrittäjyyskasvatuksessa sekä opiskelijoiden käsityksiä opetushenkilöstön yrittäjyysasenteista, opetustekniikoista ja menetelmistä. Ja miten nämä muuttujat vaikuttavat opiskelijoiden asenteisiin yrittäjyyteen. Perinteiset opetusmenetelmät ja oppiminen ei nykytarpeisiin enää riitä ja siksi on hyvä syy tukea innovatiivista opetusta. Erytisen tärkeässä osassa on opetushenkilöstö. Heitä tarvitaan opettamaan lähestymistapoja, jotka parantavat opiskelijoiden käsitteiden ymmärtämistä sekä niiden soveltamista. Yrittäjyyskoulutukset, jotka sisältyvät ammatilliseen koulutukseen, vaatii kouluttajalta henkilökohtaista luovuutta sekä kokemusta liiketoiminnasta. (Smith & Stadler 2017, 84.) Opiskelijat odottavat luennoilta perinteisiä menetelmiä, kuten dioja, videoita, tekstejä sekä harjoituksia. Ammatillisessa koulutuksessa innovatiivisten oppimismenetelmien käyttöä ei pidetty yllättäen niin tärkeänä vaan luennot ja perinteiset menetelmät nähtiin tärkeämpinä. (Smith & Stadler 2017, 87.)

Nin ja Yen (2018) tekemän tutkimuksen mukaan toisen asteen opiskelijat osoittivat keskimääräistä korkeampaa yrittäjyyspätevyyttä ja itsearviointikykyä. Tästä huolimatta heidän vastauksistaan hankituista tiedoista toistuu useammin ”epäselvä” eikä myöntävä asenne. Toisen asteen oppilaitosten tulisi sisällyttää yrittäjyyskasvatuksen kurssit opetussuunnitelmaan, mikä valmentaa opiskelijoita kilpailukykyisiksi yrittäjyystiedon ja -taidon suhteen. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että toisen asteen koulutuksen opiskelijoiden tiedoilla, asenteilla sekä johtajuudella on iso vaikutus

yrittämisen kehittämiseen. Erityisesti tietämys yhteistyöstä, talous suunnittelusta sekä kustannuslaskennasta ja niiden omaksuminen on isossa osassa toisen asteen opiskelijoiden koulutuksessa. Opiskelijan aikoessa perustaa yritys, hänelle tulisi tarjota yrittäjyysarjoitusalueita yrittäjyyden hiomiseksi sekä riittävien taitojen takaamiseksi heidän muuttaessa aikomuksen todelliseen yrittäjyyteen. Erityisesti tulisi kiinnittää huomiota yrittäjyysosaamisen vahvistamisen havaintojen, kokemusten ja sovellusten avulla. Pelkkä luokahuoneopetus ei välttämättä riitä. Näiden lisäksi tarvitaan opetushenkilötön tiimi, jolla on vahvat teoreettiset taidot sekä kokemusta yrittämisestä. Laadukas opetushenkilöstö on avainasemassa toisen asteen yrittäjyyskoulutuksessa. Opetushenkilöstöltä vaaditaan teoreettista ja käytäntöön perustuvaa kaksijakoisuutta. Tämä edellyttää taitoa edistää opiskelijoiden tuottavaa ajattelua ja järjestyyn perustuvaa tietämystä startupeista. (Ni & Ye8 2018, 416.)

3.3.1 Opettajien rooli yrittäjyyden opetuksessa

Yrittäjyyden opettamisesta on tehty useita tutkimuksia ja ne osoittavat, että yrittäjyyden opettamisella on positiivisia vaikutuksia ja opettajilla on siinä tärkeä rooli. Ammatillisessa koulutuksessa yrittäjyyden opettajana toimii Kalliolahden (2016) tekemän tutkielman mukaan ammatillisen koulutuksen opettaja (Kalliolahti 2016, 23). Yleisesti opettajien mielestä kouluissa halutaan painottaa liikaa sisäisen yrittäjyyden opettamista, kun paino pitäisi olla ulkoisessa yrittäjyydessä (Ristimäki 2004, 49). Tämä ohjaa opettajia korostamaan palkansaajilta vaadittavia normatiivisia ominaisuuksia innovatiivisten ominaisuuksien kustannuksella. Innovatiivisuuden tarvetta painotetaan useissa lähteissä ja se yhdistetään lähes kaikkeen työntekoon. Myös yrittäjät arvostavat tätä ominaisuutta työntekijöissään.

Lisäksi tutkijoiden esittämien käsitysten mukaan innovatiiviset ominaisuudet sopivat hyvin yhteen menestyvän yrittäjän tarvitsemien ominaisuuksien sekä työn luonteen kanssa. Kouluissa tulisikin pohtia, millä tavalla opetuksessa pystytään edistämään yksilön persoonaan liittyviä yrittäjämäisiä innovatiivisuuteen liittyviä ominaisuuksia. (Ristimäki 2004, 49.) Opettajan rooli yrittäjyyskasvatuksessa on perinteisen tiedon jakamisen sijaan olla opiskelijoiden ohjaaminen aktivoivissa oppimisprosesseissa, missä opiskelija rohkaistaan itsenäiseen toimintaan ja omaan ajatteluun. Vaikka ennalta tarkoin suunniteltu oppimisprosessi voi tuntua opettajasta turvallisemmalta, mutta hänen

pitäisi uskaltaa heittäytyä tuntemattomaan. Opiskelija pitää saada kokeilemaan ja ottamaan riskejä sekä oppimaan virheiden kautta. Heidän tulisi olla luovia ongelmanratkaisijoita yhteistyössä muiden kanssa. (Kalliolahti 2016, 25.)

Yrittäjyyskasvatuksen käytännön kouluttajat keskittyvät voimakkaasti kohderyhmän, oppimistavoitteiden ja kurssisisällön didaktisiin kysymyksiin. Kouluttajat ohjaavat, mitä kaikkien on opittava, mutta jokaisen opiskelijan kohdalla yrittäjäsentiteetti ja henkilökohtaiset mahdollisuudet on erilaisia. Näiden erojen vuoksi jokaisen opiskelijan on kuljettava omia yrittäjyyspolkujaan. Tästä johtuen opettajan painopisteen oppimisprosessin helpottamiseen, jonka avulla jokaisella opiskelijalla on mahdollisuus tavoittaa henkilökohtaisesti tärkeitä mahdollisuuksia. Kouluttaja lisäksi pyrkii tarjoamaan alustan yrityskasvatukselle, jossa suunnitellaan luomaan erittäin henkilökohtaista yrittäjyysoppimisprosessia. (Blenker ym 2016, 920.) Opiskelijat pitävät suurella arvossa sitä, että ammatillisessa peruskoulutuksessa suhtaudutaan yrittäjyyteen myönteisesti ja siihen kannustetaan. Käytännössä tämä tarkoittaa, että opetushenkilöstö tukee, neuvoo, ja rohkaisee opiskelijoita yritystoimintaan. (Huusko ym. 2018, 40.)

Ammatillisessa opetuksessa opettajan omalla yrittäjyyskokemuksella on Kalliolahden (2016) tekemän tutkimuksen mukaan selvästi lisäävä vaikutus yrittäjyystietoisuuteen sekä yrittäjyystaitojen sisältöjen suhteen. Samansuuntaisia, vaikkakin vaikuttavuuksiltaan ja merkittävyyksiltään pienempiä, tuloksia oli myös opettajilla, joilla oli yrittäjiä perhepiirissä. Opettajien kiinnostuneisuutta ja asennoitumista yrittäjyyttä kohtaan saadaan nopeimmin ja parhaiten lisättyä yrittäjyyskasvatuksen täydennyskoulutuksella. (Kalliolahti 2016, 72.) Opettajien asenteet yrittäjyyttä, yrittäjyyden edistämistä ja yrittäjyyskasvatusta kohtaan vaikuttavat motivaatioon toimia määrättyllä tavalla. Halukkuus ottaa yrittäjyyskasvatus osaksi opetustyötä on sidoksissa niihin asenteisiin, joita henkilöstöllä on yrittäjyyttä kohtaan. (Ristimäki 2004, 115-116.) Opetushenkilöstön asenne yrittäjyyttä kohtaan on kauttaaltaan positiivinen, ja he ovatkin yrittäjien jälkeen positiivisimmin yrittäjyyteen suhtautuva ammattiryhmä. Tästä huolimatta opetushenkilöstöllä ei ole riittävää asennetta ottamaan yrittäjyyttä esille opetuksessa. Eli periaatteessa positiivinen asennoituminen ei kanavoidu yhtä positiiviseksi asenteeksi, valmiudeksi ja motiiviksi viedä yritystoiminnan sekä yrittäjyyden esittelyä osaksi opetustyötä. (Ristimäki 2004, 117.)

Yhtenä syynä huonoon asenteeseen voi olla yrittäjyyden tuntemattomuus ja tämän vaikutus toimia tehokkaasti opettajana. Opettamisen kannalta tärkeää onkin, kuinka hyvin ammatillisia aineita opettavat henkilöt tuntevat yrittäjyyttä ja missä määrin he uskovat omaavansa kyvyn opettaa aihetta. Esim. käytännön opetuksessa tärkeimmiksi asioiksi korostuvat taidot ja kyvyt opettavat yrittäjyyttä. (Ristimäki 2004, 123-124.) Opetushenkilöstön aikaisempi kokemus liike-elämän palveluksesta auttaa paitsi tunnistamaan yrittäjyyttä, myös tunnistamaan välineitä opettaa yrittäjyyttä. Ristimäen (2004) mukaan opetushenkilöstön tulisi mielellään olla kokemusta yrittäjyydestä, eikä pelkästään opiskella asioita opettaakseen. Nämä henkilöt voi varsinkin ammatillisella puolella olla vähissä. Koulun ja yritysten välinen yhteistyö voi parhaimmillaan tuoda hyvän mahdollisuuden myös tähän näkökulmaan tarjoamalla myös opettajalle mahdollisuudet tutustua koulun ulkopuoliseen työelämään esim. oman työharjoittelun kautta. (Ristimäki 2004, 125.) Toinen keino edistää opetushenkilöstön tietoisuutta, antaa välineet opettamiseen ja kohottaa opettajien käsitystä yrittäjyyden sopivuudesta osaksi opetusta on opetushenkilöstön täydennyskoulutukset. Myös täydennyskoulutuksella on selkeä merkitys henkilökunnan käsitykseen omasta osaamisesta yrittäjyyden opettamisesta. Selkeimmin tämä tulee esille opettamiseen liittyvien välineiden ja yrittäjyyden kouluun sopivuuden suhteen. (Ristimäki 2004, 126.)

Kalliolahden (2016) tekemän tutkimuksen mukaan opettajien yrittäjyyskasvatuksen koulutuksiin osallistumisella on iso merkitys yrittäjyyskasvatukseen liittyvään toimintaan, esim. verkostoitumistaipumus. Koulutuksiin osallistumisilla oli positiivinen vaikutus moniin komponentteihin, kuten tietoisuuden lisääminen, yrittäjyystaidot, yritys yhteistyö ja projektitoiminta. Yritysyhteistyössä opettajilla on erilainen käsitys siitä, katsotaanko ammatillisessa koulutuksessa pakollinen työssäoppiminen yritys yhteistyöksi ja opettajan omaksi toiminnaksi. Opettajat perehdytetään työssäoppimisen ohjaamiseen muissa kuin yrittäjyyskasvatuskoulutuksissa ja se kuuluu ammatillisen opettajan tehtäviin. Työssäoppimisen rooli opettajilla on lähinnä perehdytys, työssäoppimajaksojen koordinointi sekä ammattiosaamisen näyttöjen vastaanotto yhteistyössä työpaikkaohjaajan kanssa. (Kalliolahti 2016, 54.)

3.3.2 Opetusmenetelmät

Myös oppimisympäristöjen kehittäminen on isossa osassa kokonaisuutta. Tavoite on, että oppimisympäristöt olisi yritystoiminnassa tarvittavia taitoja tukevia. Näiden tavoitteiden saavuttamisessa nähdään oppimisympäristön autenttisuuden, suorat kontaktit yrityksiin sekä verkostoituminen isossa osassa (Opetusministeriö 2009, 17). Smithin ja Stadlerin (2017) mukaan on välttämätöntä erottaa ammatillisessa koulutuksessa käytetyt menetelmät ja käytännöt ja yrityskasvatuksen tulee olla mukautettu tietyn koulutusalan olosuhteisiin. Yrittäjyyskasvatus edistää sosiaalista muutosta ja osallisuutta ja yrittäjyys voi olla tie kasvuun. (Smith & Stadler 2017, 86.) Yleisimmät yrittäjyyteen liittyvät opetusmenetelmät ovat ryhmä- ja projektityöt sekä itsenäisesti tehtävät harjoitukset. Myös harjoitusyritystoimintaa ja yrittäjä- ja yritysvierailuja käytetään opetusmenetelminä. Huuskon ym. (2018) tekemän tutkimuksen mukaan ryhmä- ja projektityöt sekä itsenäisesti tehtävät harjoitukset on opiskelijoiden mielestä myös mieluisimmat opetusmenetelmät yrittäjyysopinnoissa, joten suoritustavat ja mieluisimmat tavat oppia yrittäjyyttä kohtaavat erittäin hyvin. Itsenäisiä tehtäviä on mahdollista tehdä verkossa tai teoriatunneilla, mutta tätä ei opiskelijoiden keskuudessa pidetä hyvänä tapana oppia yrittäjyyttä. (Huusko ym. 2018, 35.)

Huuskon ym. (2018) tekemän tutkimuksen mukaan mieluisimmaksi oppimisympäristöksi koetaan työssäoppimisjakso. Myös lähiopetus, eli teoria- ja käytännön opinnot ovat opiskelijoiden mielestä mielekkäämpiä kuin verkko-opinnot itsenäisesti. (Huusko ym. 2018, 38.) Työelämään tutustuminen on koulujen vakiintunut toimintamuoto ulkoisen yrittäjyyden sekä yrittäjämäisen toiminnan kannalta. Yritysten kanssa tehtävän yhteistyön kautta opiskelija saa mahdollisuuden seurata, miten yrittäjyys ilmenee työelämässä. Niin ulkoisten kuin sisäistenkin yrittäjyyksien vaatimusten tunnistaminen eri harjoittelupaikoissa on yhtä tärkeää. Myös tällä on iso merkitys opiskelijan polulla kohti yrittäjyyttä ja yrittäjämäistä identiteettiä. (Ristimäki 2004, 97.) Teoria on tärkeässä osassa yrittäjyyskasvatusta, koska se käsittelee prosesseja ja sitä kautta vaikutukseen yrittäjyyskasvatusohjelman kautta. Ensisijainen määräävä tekijä on ihmisten vakuuttaminen siitä, että yrityksen perustaminen on sopiva uravaihtoehto. Tämä tarkoittaa lyhyen aikavälin tavoitetta luoda positiivinen asenne yrittäjyyttä kohtaan sekä luoda uskomus siitä, että yrittäjäksi ryhtyminen on realistinen mahdollisuus. (Hulsink & Rauch 2015, 188.)

3.3.3 Yrityskeskeinen lähestymistapa

Yrityskeskeinen lähestymistapa yrittäjyyskasvatukseen keskittyy uusien yritysten luomisen prosessiin ja osaprosesseihin. Yrityskeskeinen lähestymistapa sisältää yrittäjyyden oppimista ja se keskittyy niiden taitojen ja pätevyyksien parantamiseen, joita opiskelijat tarvitsevat uuden yrityksen luomisessa. Se ei kata kokemuksellista oppimista aidon yrittäjyysprosessin kautta, koska se jättää opiskelijan erityisyydet huomioimatta. Yrittäjyyteen liittyy kahden ilmiön yhteys: tuottoisten mahdollisuuksien ja yritteliäiden yksilöiden läsnäolo. Yrittäjyysmahdollisuuksissa korostetaan mahdollisuuksien löytämistä, arvioimista sekä hyödyntämisen prosessia. Samalla kuitenkin on pidettävä kiinni siitä, että yrittäjyyden on käsiteltävä yksittäistä yrittäjää ja yrittäjyyden mahdollisuuksia. (Blenker ym. 2016, 908.)

Yrittäjämäisellä toimintatavalla tarkoitetaan yrittäjämäistä asennetta, yleisiä työelämävalmiuksia sekä yrittäjyyteen liittyviä kykyjä. Asenne kuvaa halua tai motivaatiota tehdä ja yrittää parhaansa. Yrittäjyyteen liittyvät kyvyt ja yleiset työelämävalmiudet ovat erilaisia henkilökohtaisia taitoja, kuten sosiaaliset, viestinnälliset, aloitekyky sekä luovuus. Keskeistä yrittäjämäisen toimintatavan oppimisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa on, että oppilaitoksen toimintakulttuuri innosta tekemään ja yrittämään parhaansa. Opiskelijoille on annettava mahdollisuus kohdata haasteita ja saada vastuuta. Tässä on hyvä huomata, että vaatimustaso on oltava sopivan haasteellinen, että se mahdollistaa yrittäjämäisen toimintatavan oppimisen. (Huusko ym. 2018, 42-43.)

”Yrittäjyyskasvatuksen ja koulun yritysyritysteistyön yhteydessä tuleekin miettiä: miten opiskelijaa autetaan yrittäjyyskasvatuksen alueella yrittäjämäiseen toimintaan, luodaan mahdollisuuksia tutustua yrittäjyyteen toimintana ja ammattina ja siten identifioitumisen kohteena sekä antaa käsitystä siitä mitä mahdollisuuksia yrittäjyys hänelle luo?” (Ristimäki 2004, 98.)

Koulun ja yritysten välinen yhteistyö voi parhaassa tapauksessa parantaa alueen elinvoimaisuutta antamalla mahdollisuuden esitellä alueen tarjoamaa mahdollisuutta työn tekemiselle. Opiskelijalle voi syntyä monipuolinen kuva paitsi yrittäjyydestä, myös käsitys kotipaikkakunnan tarjoamista työnteon mahdollisuuksista opintojen jälkeen. Nuorelle voi jopa syntyä ajatus perustaa yritys omalle kotipaikkakunnalle ja hyödyntää sen tarjoamia mahdollisuuksia. (Ristimäki 2004, 113-114.) Kalliolahden (2016) tekemän tutkimuksen mukaan opettajien liike-elämän palveluksessa olemi-

sella oli positiivinen vaikutus tietoisuuden, yrittäjyystaitojen ja pelillisten elementtien käytön suhteen. Verrattuna yhteisten aineiden opettajiin, lähes kaikilla ammatillisten aineiden opettajilla oli kokemusta liike-elämästä. Tähän vaikuttaa tietysti mitä opettaa, esim. luonnontieteiden tai kielten opettajilla ei ole yhtä luontevaa ottaa opetukseen yrittäjyyskasvatusta kuin ammatillisissa aineissa. (Kalliolahti 2016, 55.)

Yrittäjyyskasvatuksen sisältöjen käyttöä opettajien keskuudessa on mahdollista lisätä parantamalla opettajien yrittäjyyskasvatustaitoja. Tämä onnistuu helpoiten lisätä opettajien yrittäjyyskasvatukseen liittyvää täydennyskoulutusta. Liike-elämän kokemuksella on myös suuri vaikutus yrittäjyyskasvatuksen sisältöjen käyttöön. Se edistää yrittäjyyskasvatuksen sisältöjen käyttöä opettajien keskuudessa. Ammatillisessa koulutuksessa pätevyysvaatimuksena on muiden kouluasteen opettajista poiketen muutaman vuoden kokemus ammattialan töistä. Tämä vaikuttaa myös pätevien ja epäpätevien opettajien yrittäjyyden opetuksen eroihin. (Kalliolahti 2016, 70.)

4 OPPIAINEIDEN INTEGROINTI

Integroinnilla tarkoitetaan opetuksen eheyttämistä, jossa muodostetaan opiskelijalle mieluisia opetuskokonaisuuksia. Opetustoimintaa suunnataan siten, että oppimistoiminta muodostaa ajatuksellisesti ja emotionaalisesti loogisen kokonaisuuden aineksen suhteen. (Leppäaho 2009, 79.) Integroinnin käytölle saadaan Leppäahon (2009) mukaan perusteet Opetushallituksen näkemyksestä, joka on kirjattu seuraavasti: *”Opetus voi olla ainejakoista tai eheytettyä. Opetuksen eheyttämisen tavoitteena on ohjata tarkastelemaan ilmiöitä eri tiedonalojen näkökulmista rakentaen kokonaisuuksia ja korostaen yleisiä kasvatuksellisia ja koulutuksellisia päämääriä.”* (Leppäaho 2009, 80.) Aikakausi, kun tutkintotodistus riitti työllistymiseen, on mennyttä. Nykyaikana pitää olla riittävät taidot ja tiedot omasta alasta sekä kyky omavaraiseen tuotannon organisointiin. Tämä vaatii yrittäjyysopetuksen integroimista teknillisiin ja ammatillisiin koulutuksiin. Integraatio on väistämätön. Chengin ja Zhaon (2020) mukaan yrittäjyyskoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen integrointi edistää innovaatioita ja sitä kautta saadaan koulutus vastaamaan taloudellisia ja sosiaalisia tarpeita lahjakkuuden edistämiseksi (Cheng & Zhao 2020, 182).

Taloudellisen ja sosiaalisen kehittymisen näkökulmasta integrointi voi mahdollistaa myös innovaatio- ja yrittäjyysosaamisen sekä ammatillisen osaamisen yhteyden. Myös yrittäjien kanssa muodostettu yhteistyö lisää tietämystä ja sitä kautta ammatillinen taito saadaan integroitua suuremmin ja tehokkaammin tuotannollisesti sekä taloudellisesti yhteiskunnan kehityksen vaatimusten mukaiseksi. Koulutuksen näkökulmasta ammatillisen opetuksen sekä yrittäjyysopetuksen orgaaninen integraatio edistää opiskelijoiden kokonaisvaltaista kehittymistä. Erityisesti luomaan innovatiivista sekä inhimillistä käsitystä. Monialaisten kurssien yhdistäminen edistää myös opiskelijoiden kykyä kehittää ammatillista osaamistaan. (Cheng ym. 2020, 182.)

Integraatio-termiä on viime vuosina käytetty ahkerasti eri pedagogisissa yhteyksissä sekä koulutukseen liittyvissä keskusteluissa. Tällöin on tarkoitettu lähinnä erityisopetuksen tai erityisopiskelijoiden integroimista perusopetukseen. Integraatio-termi on tuttu myös talouselämässä. Parhaiten termin merkityksen ymmärtää esimerkiksi erään yrityksen kotisivuilla esitetyn kuvauksen mukaan: *”Tietovirtojen integroimisella tarkoitetaan yrityksen eri toiminnoissa käytettävien tietovirtojen kauttamista yhdeksi kokonaisuudeksi.”* Integroinnin avulla pääsemme mukauttamaan eri aineiden *”tietovirtoja”* yhdeksi kokonaisuudeksi. (Takala, a 2004, 14-15.)

Opetuksen integrointi on moniulotteinen prosessi ja onnistuakseen se vaatii huolellista perehtymistä integroitavien aineiden oppisisältöihin. Leppäaho (2009) kysyykin, miten integrointi hyödyntää sekä opiskelijaa että opettajaa (Leppäaho 2009, 87). Yleisesti luullaan, että integrointia voidaan suorittaa rajattomasti. Tämä vaatii kuitenkin syvällistä pohdintaa tiedonkäsityksen sekä oppimisprosessin välillä, eikä se aina ole niin itsestään selvää. Integroinnin suunnittelu vaatii aikaa ja mitä enemmän integroinnin parissa työskentelee tekijöitä, sitä haastavampaa integroimisesta tulee. Leppäahon (2009) mukaan haastetta integroinnille tuo myös opetushenkilöstön asenteet integrointia kohtaan. Tutkimuksissa on usein havaittu opettajien sekä opiskelijoiden integrointia koskevien käsitysten olevan ristiriidassa todellisen toiminnan kanssa. (Leppäaho 2009, 87.)

4.1 Integroinnin näkökulmia

Leppäaho (2009) rajaa opetuksen integroinnin sen laajuuden ja monitahoisen käsitteen vuoksi kolmeen keskeiseen näkökulmaan:

- 1) integroitavan opetuksen ajalliseen toteutukseen (horisontaalinen – vertikaalinen)
- 2) integroinnin lähtökohtaiseen tarkasteluun (oppijakeskeinen – opettajakeskeinen)
- 3) integroitavien oppiaineiden käsittelytapaan (oppiaineet sulauttava – oppiaineet erillisinä yhdistävä)

Vertikaalisessa integroinnissa samaan oppiaineeseen kuuluvat sisällöt ja opetustilanteet järjestetään peräkkäin järkeväksi kokonaisuudeksi, kun taas horisontaalisessa integroinnissa ylitetään ai-nekohtaisia rajoja, että opiskelijalla olisi mahdollisuus muodostaa opetettavasta aineesta mielek-käitä kokonaisuuksia. Tämän ajatuksen mukaan integrointia tarvitaan myös yksittäisen oppiaineen sisällä, jotta opiskelijalle muodostuu opetettavasta aiheesta mieleinen kokonaisuus. (Leppäaho 2009, 82.) Puurula (1998) esittää horisontaalisen ja vertikaalisen integroinnin erittelyn seuraavasti:

Horisontaalinen integrointi:

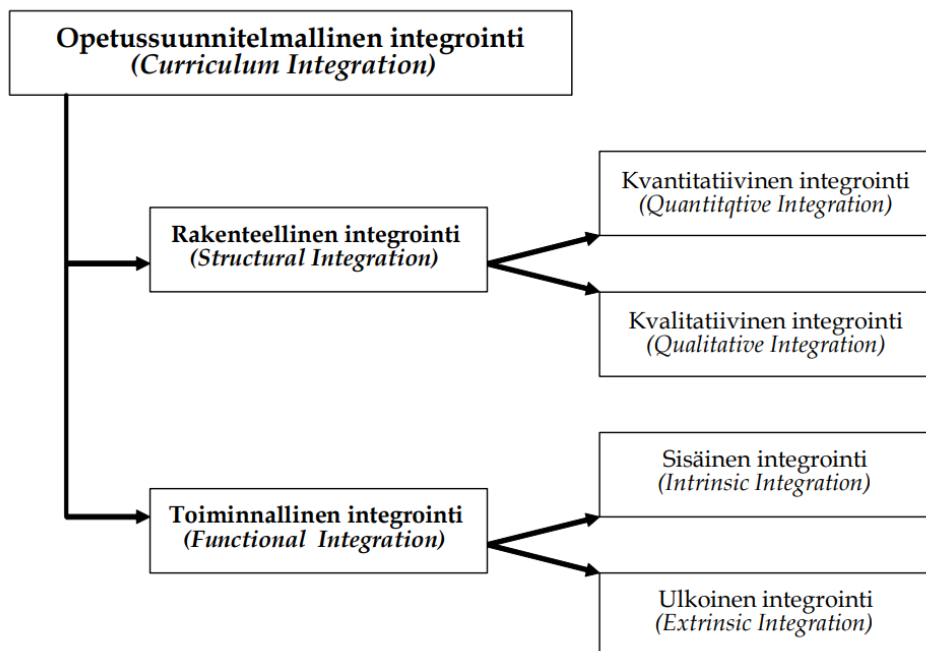
- rinnastaminen: asiallisesti yhteenkuuluvat asiat käsitellään likipitäen samanaikaisesti.
- jaksottelu eli periodiopiskelu: vain muutamia oppiaineita opiskellaan kerrallaan
- aineryhmien muodostaminen
- kokonaisopetussuunnitelma: oppiaines valitaan ajankohtaisten asioiden tai opiskelijoiden kiinnostuksen perusteella

Vertikaalinen integrointi:

- oppiaineen logiikan pohjalta tapahtuva integrointi
- eteneminen tutusta tuntemattomaan
- eteneminen konkreettisesta abstraktimpaan
- vuosiluokalta toiselle siirtäminen. (Puurula 1998.)

Integroinnin tavoitteiden onnistuminen riippuu siitä, kenen kannalta sitä tarkastellaan. Esim. jos opettajan mielestä opetus etenee johdonmukaisesti, niin opiskelijan mielestä opetus voi tuntua sirpalemaiselta ja epäjohdonmukaiselta. (Leppäaho 2009, 82.) Tämä pohjautuu integroinnin läh-tökohtaiseen tarkasteluun. Leppäaho (2009) jakaa opetussuunnitelmallisen integroinnin (kuvio 5) rakenteelliseen- ja toiminalliseen integrointiin. Rakenteellisella integroinnilla tarkoitetaan opetus-

suunnitelman sisältämän tietoaineksen uudelleen järjestämistä. Leppäaho (2009) jakaa rakenteellisen integroinnin vielä kvantitatiiviseen integrointiin ja kvalitatiiviseen integrointiin. Kvantitatiivinen integrointi tarkoittaa oppiaineet erillisenä säilytettävää integrointia, kun taas kvalitatiivinen integrointi oppiaineita sulauttavaa integrointia. Toiminnallisessa integroinnissa edistävänä tekijänä nähdään tieto. Myös toiminnallinen integrointi on jaettu kahteen eri osaan: sisäiseen integrointiin ja ulkoiseen integrointiin. Sisäisessä integroinnissa on tärkeitä tekijöitä opiskelijan oppimiseen ja motivoitumiseen liittyvät tekijät. Ulkoisessa integroinnissa vastaavasti on tarkastelun kohteena opetussuunnitelma sekä opetusta muokkaavat sosiaaliset ja yhteiskunnalliset tekijät. (Leppäaho 2009, 83.)

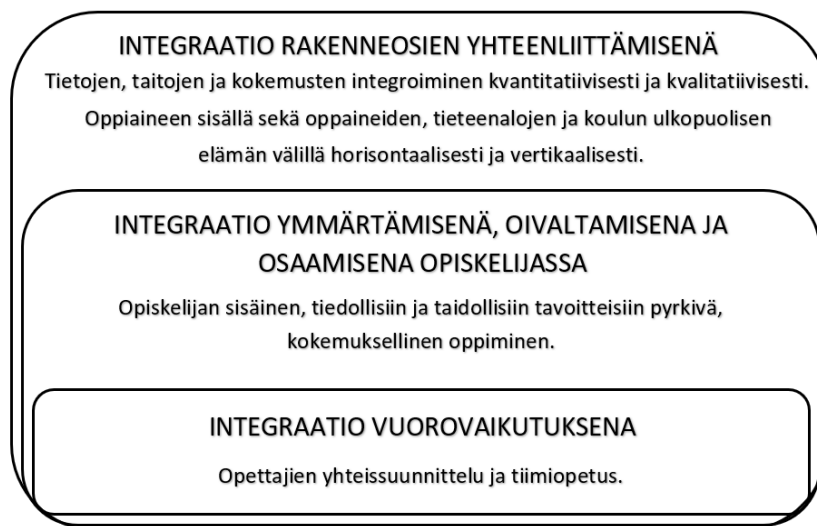

Kuvio 5. Opetussuunnitelmallisen integroinnin jako. (Leppäaho 2009, 83)

Integroitavien oppiaineiden käsittelytavalla tarkoitetaan oppiaineiden käsittelyä opetustilanteissa. Opetussuunnitelmallisessa integroinnissa käytetään kahta eri toteutustapaa: oppiaineet sulauttavaa tai oppiaineita erillisinä yhdistävää. Ensimmäisessä tavassa integroidaan laajoja teemoja, jolloin oppiaineiden väliset käsitteet jätetään huomioimatta. Jälkimmäisessä tavassa integrointi toteutetaan yhdistämällä eri oppiaineet, mutta ei kuitenkaan kokonaan sulauttamalla. Näin opiskelijaa voidaan ohjata eri alojen yhteyksien ymmärtämiseen säilyttäen kuitenkin eri tieteenalojen omat katsontakannat. (Leppäaho 2009, 84.)

Aaltosen (2003) mukaan vaikka integraatio on usein keskeinen tavoite eri kouluasteiden opetuksessa, ei sitä opetuksen toteutuksen tasolla tule ottaa itsestään selvänä hyvänä asiana. Suomessa integraation ongelmana onkin ollut kriittisesti opetuksen integraatioon puuttuvat näkemykset. Kansainvälisissä integraatiokeskusteluissa kriittiset näkökulmat keskittyvät mm. oppiaineiden asemaan integroidussa opetuksessa, opettajien substanssiosaamiseen sekä integroidun opetuksen motiiveihin. Tuottaako integrointi opiskelijalle syvällisempiä oppimiskokonaisuuksia, vai jättääkö se ainoastaan syviä aukkoja tietyn oppiaineen ja sen käsitteiden ymmärtämiseen. (Aaltonen 2003, 49.)

Kuviossa 6 Aaltonen (2003) esittää kolmen opettajan henkilökohtaisia integraatiokäsityksiä. Kolme kehää on esitetty sen mukaan, miten voimakkaasti ne tulivat esille opettajien käsityksissä.

kuvio 6. Opettajien empiiriset integraatiokäsitykset. (Aaltonen 2003, 97)

Rakenneosien yhteen liittämässä Aaltosen (2003) tutkimukseen osallistuneiden opettajien mukaan näkyi opettajakeskeinen ja tietopainotteinen integraatiokäsitys. Siinä rakennetaan valmiiksi integroitu kokonaisuus opettajan toimesta. Opettajat kuvaavat integraatiota kahtena eri ilmiönä: oman oppiaineen sisällä tai eri oppiaineiden ja tieteenalojen välillä tapahtuvana. Käsityksissä tuli ilmi myös horisontaalinen ja vertikaalinen integraatio ajallisena ulottuvuutena. Tässä opettajat kuvasivat samaan aikaan opetettavien aiheiden ja koulun ulkopuolisen työssäoppimisen horisontaalisena integraationa sekä eri lukukausilla opetettujen opetussisältöjen vertikaalisena integraationa. (Aaltonen 2003, 99.) Kaikki Aaltosen tutkimukseen osallistuneet opettajat määrittivät

integraatiota myös opiskelijan ja oppimisen näkökulmasta. Siinä integraatiota kuvataan opiskelijan ”päässä” tapahtuvaksi ilmiöksi, jossa opiskelija yhdistelee eri lähteistä saamaansa tietoa sekä oivaltaa asiayhteyksiä ja ymmärtää opitun merkityksen. Ilman integraation tuomaa ymmärtämistä opiskelija ei näe käytännön ja teorian välistä yhteyttä, vaan toimii mekaanisesti. (Aaltonen 2003, 101-103.) Kolmannessa näkökulmassa, joka esiintyi Aaltosen (2003) tekemässä tutkimuksessa, oli integraatio vuorovaikutuksessa. Tämä näkemys jäi kuitenkin vähäiseksi, koska ne liittyivät vain tapaan hahmottaa integraatio opettajien välisessä yhteistyössä ja tästä tutkimuksessa mukana olleilla opettajilla oli vähäiset kokemukset. Näkökulmaa kuvattiin eri aineiden opettajien yhteisenä suunnitteluna ja tiimiopetuksena, jossa yhteensovitetään opetussisältöjä. (Aaltonen 2003, 105.)

4.2 Integraation hyödyt ja haitat

Quinnin (2013) tekemässä väitöskirjassa tutkittiin opetussuunnitelmien integrointia ammatillisessa opetuksessa. Tutkimuksen mukaan opiskelijat saavat integroinnin myötä ratkaista oman alan työhön liittyviä ongelmia. Opiskelijat oppivat paremmin, koska he pystyivät samaistumaan omaan työhön. Myös opettajat kokivat, että työhön liittyvät tehtävät oli helppo toteuttaa. Myös yhteisten aineiden opettajat olivat samoilla linjoilla. Heidän mielestään opiskelijat keskittyvät paremmin aiheeseen, koska heillä oli mahdollisuus yhdistää se omaan elämäänsä. (Quinn 2013, 47.) Lisäksi integraatio lisää opiskelijoiden yhteistyötä ryhmätyöskentelyn kautta. Uuden asian opetuksessa ryhmän toiset opiskelijat opettavat samalla muita apua tarvitsevia opiskelijoita. Myös ryhmässä tehdyt laskelmat ovat usein tarkempia, kuin yksin toimiessa. (Quinn 2013, 49.)

Salovaaran (2004) mukaan integrointi on kiistatta ollut hyödyllistä siksi, koska se vähentää opiskelijoille jaettavia tehtäviä. Yhteinen tehtävä palvelee jopa useamman aineen opiskelussa. Ammattiaineiden ja yhteisten aineiden integraatiossa opiskelijat oppivat tarkastelemaan asioita monesta eri näkökulmasta ja yhdistelemään asioita. Jaksojärjestelmä kuitenkin hankaloittaa integraatiota jopa niin, että se on lähes mahdotonta toteuttaa. Yhteiset aineet ovat omassa jaksossaan ja ammattiaineet omassa, niin yhteistyö menee vaikeaksi. Opetuksen tavoitteita ja sisältöjä suunniteltaessa tuki voi ottaa huomioon opiskelijoiden tulevat työtehtävät ja sen vaiheet, mutta jaksojärjestelmässä kurssit voi tulla vastaan väärässä järjestyksessä. (Salovaara 2004, 28-29.)

Takalan (2004 b) tekemän haastattelun mukaan integroinnin suunnittelun uhka on monesti opettajien yleinen kiire. Tästä huolimatta ammatillisten ja yhteisten aineiden väliset integroinnit on onnistunut käytäväkeskustelujen, sähköpostiviestien ja pikapalaverien avulla. (Takala 2004 b, 47) Myös Quinnin (2013) mukaan sekä ammatilliset että yhteisten aineiden opettajat olivat sitä mieltä, että ajan puute on suurin integroinnin ongelma. Lisäksi opettajat eivät välttämättä näe integraatiota prosessina, vaan yhtenä projektina ja sen vuoksi eivät halua lähteä siihen mukaan. (Quinn, 2013, 48.)

Myös samanaikaisopetus on hyödyllistä. Takala (2004 b) toteaa, että epävarmat kirjoittajat saavat tukea ja kannustusta sekä opettajien yhteinen linjakin ja arviointi kehittyi samalla. Haastattelujen perusteella integroinnin vetovastuu voi olla yhdellä opettajalla, mutta paras lopputulos saadaan moniammatillisista yhteistyöstä, joustosta sekä eri näkökulmien hyväksymisestä. Integroinnin suunnittelun pitää olla pitkäjänteistä. Lukujärjestyspohjat on oltava tiedossa jo hyvissä ajoin, jolloin samanaikaisopetukset ja yhteiset palautetunnit on helpompi järjestää. Hyväksi havaituista integroinneista kannattaa tehdä pysyviä käytäntöjä, ettei henkilökunnan vaihtuminen vaikuta ja tataan jatkuvuus. (Takala, 2004 b, s. 47.) Takalan (2004 b) tekemän kyselyn mukaan opiskelijoiden palaute integroinneista on pääosin positiivisia. Opiskelijoiden mukaan asiat oppi paremmin ja pysyy opiskelemaan samaan aikaan eri aineita. Integroinnissa toisen aineen avulla muistaa myös toisesta aineesta enemmän. Lisäksi ainakin hoitotyön opiskelijoiden keskuudessa integrointi poiki kokeilemisen arvoisia jatkoideoita. (Takala 2004 b, 46-47.)

4.3 Integroinnin käytännön toteutus

Integroinnin käytännön toteutukseen on Leppäahon (2009) mukaan useita mahdollisuuksia. Oppiaineiden erityisalojen integroinnissa oppiaineiden erillisiä alueita yhdistetään toisiinsa. Tavoite tässä on ohjata opiskelijat näkemään eri oppiaineiden välisiä yhteyksiä. Keskeiset käsitteet, kuten taidot ja menettelytavat kuitenkin opetetaan kussakin aineessa omilla tunneilla. Toisessa mallissa käytetään sisältökohtaista integroimista, jolloin oppiaineiden yhdistävänä tekijänä on eri oppiaineiden tavoitteet, mutta samalla tutkitaan myös niiden välisiä yhteyksiä. (Leppäaho 2009, 84.) Sisältökohtaisessa integroimisessa tutkitaan ilmiöitä ja tavoitteena on korostaa oppiaineen merkitystä näiden ilmiöiden mukaisesti. Opetus tapahtuu aineiden omilla tunneilla.

Kolmannessa integrointimallissa, eli prosessi-integroinnissa suoritetaan minitutkiimuksia arkielämän ilmiöistä. Ilmiöiden kautta on tavoite yhdistää eri oppiaineet käyttämällä näiden menetelmiä ongelmien selvittämiseen. Opiskelijat valitsevat pienryhmissä heitä kiinnostavan aiheen ja suunnittelevat toteutuksen kerättävästä tiedosta ja tiedon käsittelystä. Lopuksi ryhmät päättävät, miten heidän saamansa tulokset tulkitaan ja esitetään. Neljännessä, eli metodologisen integroinnin mallissa käytetään tietyn oppiaineen parissa hyväksi koettuja opetusmenetelmiä apuna toisen aineen opetuksessa. Toisin sanoen metodologisessa integroinnissa keskitytään kokeellisiin menetelmiin. Valittuja aiheita tutkitaan opiskelijoiden toimesta integroitaviin aineisiin sopivilla strategioilla. Esimerkkinä aineen A yhteydessä käytettyjä työkaluja sovelletaan aineen B ongelmanratkaisussa ja vastaavasti toisin päin. Viimeisenä oppiaineiden välisenä integrointimallina Leppäaho (2009) esittää teemojen integroimisen. Valitaan teema, johon yhdistetään kaikki opetussuunnitelman oppiaineet. Opiskelijoita yhdistävänä tekijänä toimii teema, jonka aihepiirissä toimitaan kaikkien oppiaineiden tunnilla. (Leppäaho, 2009, 85.)

Integroinnin onnistuminen vaatii huolellisen suunnittelun lisäksi sen, että opettajalla on hyvä ymmärtämys integroitavista oppiaineista. Integroitujen tuntien tehokkuus riippuu opettajan sisältötiedosta. Arvokkaita integrointimahdollisuuksia on mahdollisuus saada näkemällä riittävän syvällisiä aineiden välisiä yhteyksiä. Tämä ei kuitenkaan onnistu, jos opettajalla ei ole riittävää sisältöosaamista. (Leppäaho 2009, 87.)

Leppäaho (2009) esittää integroinnin eduiksi seuraavia näkökohtia:

- Integrointi auttaa opiskelijaa suhteuttamaan tiedot laajempaan kokonaisuuteen, mikä on käytännössä vaikeampaa toteuttaa ainejakoisessa opetuksessa.
- Opetuskokonaisuudet etenevät johdonmukaisesti ja keskitetysti.
- Integrointi lisää uusien menetelmien käyttöä ja herättää tarpeen niiden ja opetussuunnitelman kehittelyyn.
- Integrointi johdattaa suunnitelmalliseen opettamiseen ja syventymään syvällisesti oppiaineeseen.
- Integrointi auttaa vapautumaan opettajakeskeisestä opetustavasta.
- Opettaja paneutuu syvällisesti oppilaiden kokonaiskehitykseen.
- Integrointi lisää luovia kontakteja opettajien välille, mikä merkitsee myös opetusvoimien järkevämpää käyttöä.
- Integrointi ohjaa oppilaita asioiden monipuoliseen tarkasteluun ja näkemään kokonaisuuksia sekä tekemään yleistyksiä, koska etsitään samankaltaisuuksia ja syntetisoidaan.
- Integrointi luo edellytyksiä sosiaalisen opintoilmaston syntymiselle. (Leppäaho 2009, 87-88)

Akpan, Calebin ja Onwehin (2013) tekemän tutkimuksen mukaan merkittävimmät menetelmät yrittäjyyden integroimiseksi ammatillisiin tutkinnon osiin olivat asianmukaisten opetusmenetelmien käyttö, tiivis vuorovaikutus yrittäjien kanssa, opettajien ammatillinen kehittyminen sekä työharjoittelu. Yrittäjyyskasvatuksessa tulisi käyttää mahdollisuuksien mukaan myös vierailevia luennoitsijoita tai muita alan ammattilaisia. Harjoittelu tai käytännön kokemus yksityisen liiketoiminnan laajuudesta on myös olennainen osa koulutusta. Akpan ym. (2013) raportissa painotettiin myös kokeellista opetusta sekä kulttuuriin vaikuttavaa toimintaa roolimallien käytön, yleisen yrittäjähengen juurruttamisen sekä kokeellisen lähestymistavan edistämisen kautta. Tämä tarkoittaa, että yhdistetään teoreettinen, käytännöllinen ja kokeellinen lähestymistapa yrittäjyyskasvatukseen. Oppilaitokset pääsevät tähän tavoitteeseen soveltamalla luovia ja innovatiivisia lähestymistapoja opetukseen sekä käytännön yrittäjyystaitojen edistämiseen. (Akpan, Caleb & Onweh 2013, 213-216.)

Ammatillisissa opinnoissa parhaan ympäristön integroinnille saadaan Takalan (2004 a) mukaan muodostamalla ammatillisten opintojen ja yhteisten opintojen teemallisia kokonaisuuksia. Integrointi on keino purkaa negatiivia asenteita toisia aineita kohtaan ja yhteistyöllä voidaan usein nostaa parhaat puolet esille. Integroinnissa korostuu moniammatillinen yhteistyö, tasa-arvoisten toimijoiden yhteissuunnittelu sekä tehtävien totutus ja arviointi. Näitä asioita ammatillisessa koulutuksessa tehdään opiskelijoiden oppimisen eduksi. Yksi oleellinen hyöty integroinnissa on opiskelijan motivaation parantaminen oppimistehtävien kokonaisuuksien hahmottamisen kautta. Tällä vältetään sirpalemaiset tehtäväryppäät. Samalla menetelmä avaa mahdollisuuksia opetusmenetelmien monipuolistamiseen. Näitä asioita Takalan (2004 a) mukaan on samanaikaisopetus, yhteistoiminnallinen oppiminen, ongelmalähtöinen oppiminen, projektimuotoinen työskentely sekä osaamista kuvaavien portfolioiden tekeminen. Myös oppimisvaikeuksista kärsivät opiskelijat hyötyvät integroinnista. Monipuoliset keinot antavat mahdollisuuden osoittaa osaamistaan ja käyttää vahvuuksiaan. (Takala 2004 a, 15.)

Opintojen integraatiossa on opettaja tärkeässä roolissa. Opetussuunnitelma on oltava tuttu ja tunnettava eri oppiaineiden sisältö. Hyvässä integroinnissa kokonaisuudet on suunniteltu yhdessä. Tämä vaatii hyvää yhteistyökykyä sekä pedagogista kehittämistä opettajien yhteisillä suunnittelu-kokouksilla. Valmis tuotos on oltava sellainen, että se palvelee kaikkien mukana olevien aineiden oppimista. Myös arviointikriteerit on laadittava siten, että osaamisen yhdentäminen näkyy, eikä opettajat arvioi suoritusta erillisinä arvioina. (Takala 2004 a, 18-19.)

Takala & Tarkoma (2004) esittää huoneen tauluna kymmenen ohjetta integroimisen onnistumiseksi seuraavasti:

1. Tunne oman oppilaitoksesi ammattialan opetussuunnitelma ja eri aineiden keskeiset sisällöt.
2. Etsi mahdollisuuksia moniammatilliseen keskusteluun eri aineiden opettajien kanssa – vain näiden keskusteluiden avulla löytyy linkkejä yhteisiin sisältöihin ja yhteistyön aloittamiseen. Kerro omista ideoistasi omalle tiimillesi, esimiehellesi, koulusi johdolle. Näin saat tukea moniammatilliselle kehittämistyölle.
3. Etsi hengenheimolaisia, rohkeita kokeilijoita uusiin yhteistyötapoihin, ja vara aikaa yhteiseen ideointiin ja suunnitteluun. Suunnitelkaa tavoitteet, toteutus ja arviointi – kaikissa näissä on yhteinen linja ja yhteiset periaatteet, myös arviointi on yhteistä.
4. Aloita pienestä: pieni integroitu oppimistehtävä antaa kokemuksia, jotka rohkaisevat uusien ja isompien tehtävien suunnitteluun.
5. Kerää palautetta opiskelijoilta ja integrointikumppaneiltasi jatkokehittelyä varten.
6. Muokkaa, jalosta ja kokeile yhteistehtäviä integrointikumppaneittesi kanssa palautteen pohjalta.
7. Hyväksy kehittämistyön luova tuska: aina ei onnistu, mutta ilman kokeilua ei pääse alkuun eikä synny uutta.
8. Kokeilu antaa iloa ja uutta puhtia oman työn kehittämiseen.
9. Suurin kiitos tulee yleensä siitä, että opiskelijat motivoituvat integroituihin tehtäviin: yhteistyö hyödyttää eri aineiden sisältöjä ja antaa opiskelijalle kokonaisen oppimiskokemuksen.
10. Verkostoidu: kerää ideoita opettajilta eri puolilta Suomea ja eri aloilta, sovelle ideoita eri aloilta ja kouluasteilta omaan käyttöösi. (Takala & Tarkoma, 2004, 21.)

4.4 Palvelupolku

Yrittäjyyspolkumallin tavoite on suunnitella asiakkaalle, eli opiskelijalle palvelu, joka perustuu palvelukokemuksen suunnitteluun sekä opiskelijakeskeisen näkökulman omaksumiseen. Suunnittelussa käytetään palvelupolku -mallia, jossa kuvataan asiakkaan havaitsemaa palvelua aika-akselilla. Varsinaisen palvelun lisäksi palvelupolkuun kuuluvat esipalvelu ja jälkipalvelun vaiheet. (Marger 2009, Miittisen 2011, 55 mukaan.) Palvelupolun mukaisessa polkumallissa huomioidaan opiskelijan tarpeet, valinnat sekä käyttäytymismallit oppilaitoksen tuotantoprosessissa.

Innasan (2017) mukaan palvelupolussa aineeton palvelu muutetaan näkyväksi. Sitä käytetään tyypillisimmillään palveluiden kehittämisen apuna, mutta sitä voidaan käyttää myös henkilöstön perehdyttämiseen. Palvelupolku menetelmänä on tehokas ja hyödyllinen sekä tuo auttaa huomaamaan asiakkaan näkökulmasta havaitut puutteet. (Innasan 2017.)

Grönroos (1998, 53) esittää palvelulle neljä erityispiirrettä:

1. Palvelut ovat enemmän tai vähemmän aineettomia.
2. Palvelut ovat tekoja tai tekojen sarjoja, eikä asioita.
3. Palvelut tuotetaan ja kulutetaan ainakin jossain määrin samanaikaisesti
4. Asiakas osallistuu tuotantoprosessiin ainakin jossain määrin (Grönroos 1998, 53).

Palvelu on subjektiivista, eli asiakkaan kuvailun mukaisesti se perustuu kokemukseen, luottamukseen, tunteeseen ja turvallisuuteen. Tämä johtuu juuri palvelun aineettomuudesta. (Grönroos 1998, 53.)

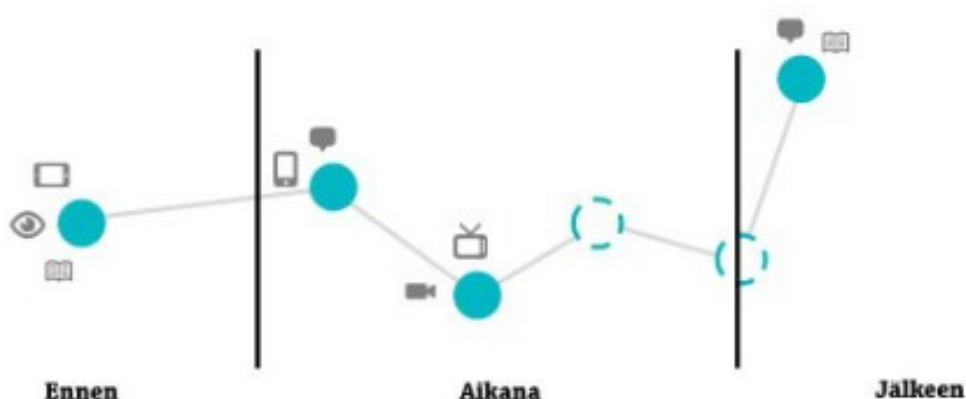
Väätäinen (2015) mainitsee, että ”palvelupolku on visuaalinen kuvaus asiakkaan toiminnan eri vaiheista, jolla kuvataan hetket (kontaktipisteet), tapahtumat ja toimenpiteet (palvelutuokiot) asiakkaan näkökulmasta”. Kontaktipisteillä tarkoitetaan esim. ihmisiä, tiloja, esineitä tai yrityksen prosesseja. Palvelun voi kokea, aistia ja nähdä kontaktipisteiden kautta. Palvelutuokioilla tarkoitetaan itsenäisiä osapalveluita prosessien sisällä. Nämä koostuvat monista eri palvelun kontaktipisteistä. (Väätäinen 2015.) Koivisto (2016) jakaa kontaktipisteet neljään eri ryhmään: kanavat, esineet, toimintamallit ja ihmiset. Kanavilla tarkoitetaan fyysisiä, digitaalisia ja aineettomia ympäristöjä, paikkoja tai tiloja, jossa asiakkaalle näkyvä tuotanto tapahtuu. Yleensä palvelut ovat monikanavaisia ja niitä tuotetaan monien eri medioiden välityksellä. Esineillä tarkoitetaan

yleensä tavaroita tai laitteita, joita asiakas käyttää tai tarvitsee. Esineet voi olla myös henkilökunnan käytössä olevia palvelun tuotantoon tarvittavia esineitä. Nämä näkyvät asiakkaalle ja vaikuttavat palvelukokemukseen. (Koivisto 2016, 52.)

Toimintamallit tarkoittavat yksittäisissä palvelutuokioissa palvelun tuotantotapoja. Esim. ammatillisessa oppilaitoksessa HOKS-keskustelu opiskelijan kanssa. Miten keskustelua on ohjaajalle ohjeistettu käymään? Mikä on opiskelijan rooli HOKS-keskustelussa? Palvelujen prosessit ja rutiinit voidaan periaatteessa määrittää pienintä yksityiskohtaa myöten. Näitä pieniä yksityiskohtia kutsutaan palvelueleeksi. Ne voi olla hyvin pieniä osia palvelun tuotannossa, mutta asiakkaalle kokonaisuuden kannalta erittäin merkittäviä. Keskeinen rooli palvelun tuotannossa on ihmisillä, jotka voivat ohjata palvelujen käyttäjiä sekä palvelun tuottajia. Sekä asiakkaille, että asiakaspalvelijoille on osaksi palveluntuotantoa löydettävä sopiva rooli. Miten paljon asiakas tai asiakaspalvelija vastaa tuotannosta? Jotta jokainen palvelutuokio saadaan strategian ja tavoitteiden mukaiseksi, on tietyissä tuokioissa tarkkaan mietittävä asiakkaan kannalta tärkeitä ja oleellisia kontaktipisteitä. Kontaktipisteiden suunnittelulla pyritään muodostamaan selkeä, johdonmukainen ja yhtenäinen palvelukokemus, että asiakas kokee palvelun monien eri kanavien kautta. (Koivisto 2016, 52-53.)

Työkaluna palvelupolku on helppo ja nopea työkalu, jossa matka voidaan yksinkertaistaa kolmeen vaiheeseen (kuvio 7):

- Ennen, eli mistä asiakas tulee.
- Aikana, eli mitä tapahtuu, kun asiakas on yrityksen palveluiden vaikutuspiirissä.
- Jälkeen, eli minne asiakas menee

Kuvio 7. Yksinkertainen palvelupolku. (Väätäinen 2015)

Väätäisen (2015) mukaan yrityksen on ymmärrettävä kattavasti asiakkaiden käytävä matka ja sitä kautta pystyä palvelemaan asiakkaita heille merkityksellisissä paikoissa, tavoilla tai hetkissä.

Myös Eskelinen (2022) näkee asian samoin. Kun on riittävästi ymmärrystä, miten, missä ja milloin asiakkaat kohtaavat yrityksen tarjoamia palveluja tai tuotteita, pystytään myös tuottamaan riittävän laadukkaita kokemuksia. Fyysisten ulottuvuuksien (saatavuus, palvelut, laatu jne.) lisäksi täytyy huomioida asiakkaan psykologiset näkökulmat, kuten onnistumisen tunne, elämyksellisyys, mieleenpainuvuus sekä halu saada lisää.

Eskelinen (2022) erottelee asiakaskokemuksen prosessin kolmeen vaiheeseen: ennakkokokemukseen, ydinkokemukseen sekä jälkikokemukseen. Ennakkokokemus on tiedonhakua, palveluun tutustumista, vaihtoehtojen arvioimista, ydinkokemuksia edeltäviä yhteydenottoja yritykseen.

Ydinkokemuksessa keskitytään palvelun saavuttamiseen, ostotapahtumaan sekä itse palvelutapahtumaan. Kokonaisuuden kannalta ratkaiseva merkitys ydinkokemuksessa on pienillä yksityiskohdilla. Jälkikokemukseen kuuluvat kokemukset, jotka syntyvät ydinkokemuksen jälkeisessä vaiheessa. Näitä ovat palvelun tai tuotteen arviointi, vuorovaikutus toisten asiakkaiden kanssa sekä ydinpalvelun jälkeiset kontaktit palveluntarjoajaan, kuten asiakaspalautteet, reklamaatiot ja jälkihoito. Usein jälkikokemus lisää asiakastyytyvyyttä ja luo mahdollisuuksia lisämyynnille ja tästä syystä on varsin merkittävä vaihe. (Eskelinen 2022.)

Palvelutuokio tarkoittaa palvelun eri vaiheita ja keskeisiä kohtaamisia. Palvelupolku muodostuu Koiviston (2016, 49) mukaan näistä toisiaan seuraavista palvelutuokioista, jotka muodostavat asiakkaalle arvoa tuottavan palvelun kokonaisuuden sekä asiakaskokemuksen. Polun muodostumiseen vaikuttaa merkittävästi palveluntarjoajan tarjoamasta tuotantoprosessi sekä asiakkaan oman kehittymisen kannalta olennaiset valinnat. Koska asioita voi tehdä monella eri tavalla ja asiakkaalle on tiettyyn palveluprosessiin useita vaihtoehtoisia tapoja sekä kanavia, kulkevat asiakkaat tuotantoprosessin läpi muodostaen yksilöllisen polkunsä. (Koivisto 2016, 49-50.)

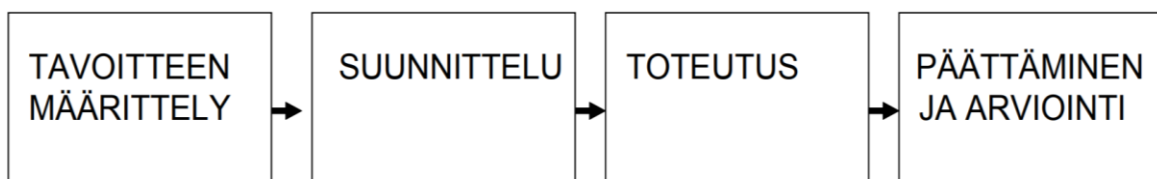
Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä Riveriassa integroinnin palvelupolku toteutuu tällä hetkellä henkilökohtaisen oppimisen kehittämissuunnitelman pohjalta. Opiskelijalla on mahdollisuus valita omaa ammatillista kehittämistä tukevia tutkinnon osia, joista rakentuu opiskelijan henkilökohtainen opintopolku. Haasteeksi tällä hetkellä muodostuu käytettävissä olevat resurssit, jotka

vaikuttavat suoraan tutkinnon osien valinnan mahdollisuuksiin. Valtakunnallisten tutkintojen perusteiden tarjonta on niin laaja, että koulutuksen järjestäjän ei ole mahdollista toteuttaa kaikkia valinnaisia tutkinnon osia. Tähän haasteeseen pyritään logistiikan koulutusalailla vaikuttamaan syksyllä 2023, jolloin pilotoitikäyttöön otetaan vuosikello, jossa ilmoitetaan koulutettavat valinnaiset tutkinnon osat sekä niiden toteuttamisajankohdat. Näin pyritään helpottamaan opiskelijan henkilökohtaisia urapolkuvalintoja oman aikataulun ja kehittämissuunnitelman mukaisesti. Yrittäjyysopintojen integrointi pakollisen ammatillisen tutkinnon osan sisälle voidaan toteuttaa samanaikaisesti rinnakkain.

5 TUTKIMUSMENETELMÄT JA TOTEUTUS

Tässä osiossa tarkastellaan opinnäytetyössä käytettyjä tutkimusmenetelmiä ja miten ne vaikuttavat työn lopputulokseen. Laadullisessa tutkimuksessa hyödynnetään käsitteellisiä malleja, jotka perustuvat aiempaan tietoon sekä luotujen mallien pohjalta asetettuihin tutkimusongelmiin. Lisäksi kyseisessä kehittämismallissa prosessin perusteella tehtyjä johtopäätöksiä tarkastellaan kriittisesti ja jalostetaan aikaisempia malleja ja niiden perusteluja (Toikko & Rantanen 2009, 33). Eli toisin sanoen kehitetään jo aiemmin käytössä ollutta tapaa tutkimuksen kautta. Riveriassa on ollut yrittäjyyden opettamista ammatillisissa aineissa, mutta opinnäytetyön kautta prosessista saadaan enemmän irti.

Opinnäytetyön kehittämissuunnitelmassa toteutetaan lineaarista mallia, joka soveltuu yksinkertaisen rakenteen vuoksi hyvin projektiluonteiseen tehtävään. Kuviossa 8 Toikko ja Rantanen (2014, 64) esittää projektityön lineaarisen mallin, jossa projektille määritellään yksittäiseen ideaan, tunnistettuun tarpeeseen sekä ulkoiseen paineeseen perustuva tavoite. (Toikko & Rantanen 2009, 64.)

Kuvio 8. Projektityön lineaarinen malli. (Toikko & Rantanen 2009, 64)

Lineaarisen mallin liiallinen suoraviivaisuus voidaan kokea myös ongelmana, jolloin kehittämistointa näyttää yksinkertaisemmalta, mitä todellisuus on. Kehittämiprojekti on kuitenkin mahdollista kuvata monitasoisessa ja monimuotoisessa ympäristössä esim. osittamalla suunnittelu useaan eri alavaiheeseen. Kyseisellä mallilla pystytään tiivistämään lineaaristen mallien yhteyttä todellisuuteen. (Toikko & Rantanen 2009, 70.) Ojasalo, Moilanen ja Ritalahti (2014, 24) tarkentavat lineaarista mallia alavaiheisiin. Jotta tavoitteet voidaan määrittää, täytyy kehittämiskohteet ensin tunnistaa sekä ymmärtää. Tämän jälkeen suunnittelussa kehittämiskohteeseen perehdytään teoriassa ja käytännössä, minkä jälkeen kohde voidaan rajata. Rajauksen jälkeen laaditaan tietoperusta sekä lähetystavan ja menetelmien suunnittelu. (Ojasalo ym. 2014, 24.)

Toteutukseen sisältyy kehittämishankkeen julkistaminen eri muodoissa. Valmiissa julkaisussa paino keskittyy kehittämistehtävän, kehittämisprosessin sekä tietoperustan tarkassa kuvaamisessa. Suullinen esitys tuo kuulijalle aikaansaannosten selityksen ja arvioinnin lisäksi hiljaista tietoa tulevien kehittäjien ja tutkijoiden käyttöön. Arvioinnissa kerätään suunnitelmallisesti tietoa ja analysoidaan sitä. Arviointi kohdistuu kehittämistyön panoksiin, muutosprosessiin ja lopputuotoksiin sekä niiden välisiin suhteisiin. Ojasalo ym. (2014, 48) mukaan kehittämistyön arviointi perustuu muutamaan oleelliseen kysymykseen. Miten työn tavoitteet ja aikataulu saavutettiin? Mitä saatiin aikaan? Mikä kehittämistyön toiminta vaikutti eniten tavoitteiden saavuttamiseen? (Ojasalo ym. 2014, 47-48.) Käytännössä prosessi ei ole mahdollista jakaa näin selkeisiin vaiheisiin ja usein prosessissa liikutaan edestakaisin eri vaiheiden välillä ennen kuin kehittämishankkeessa päästään taas etenemään.

5.1 Palvelumuotoilu

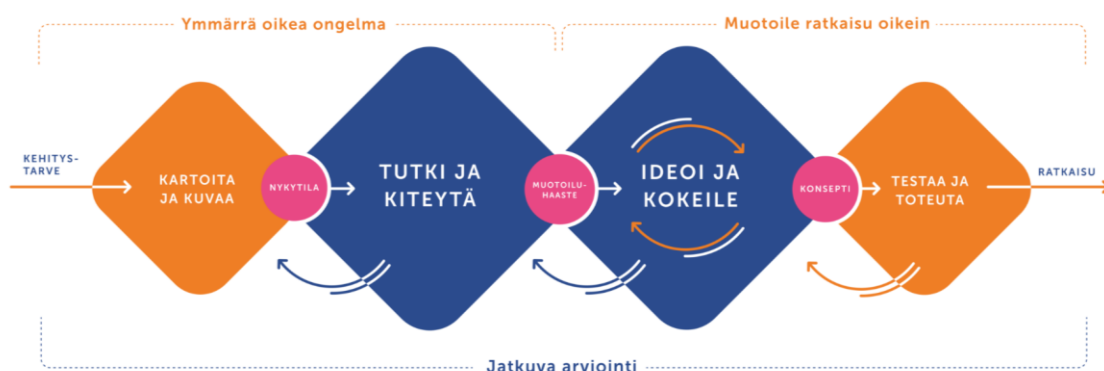
Ennen kun valitaan varsinainen konkreettinen tutkimusmenetelmä, valitaan sitä ennen kehittämistyön lähestymistapa. Lähestymistapa vastaa lähinnä tutkimusstrategian valintaa tieteellisessä tutkimuksessa. Lähestymistapoja on useita ja lähes kaikki menetelmät soveltuvat hyvin mihin tahansa lähestymistapaan. Riippuen kehittämistyöstä, voi siinä esiintyä useita lähestymistapoja. Lähestymistapa kannattaa kuitenkin valita toimintatutkimuksen ominaispiirteiden mukaan, jotka parhaiten soveltuvat omaan kehittämistyöhön. (Ojasalo ym. 2014, 51-52.) Lähestymistavaksi valitsin palvelumuotoilun, koska sitä käytetään usein julkisen sektorin kehittämistyössä (Ojasalo ym. 2014, 71). Lisäksi valintaan vaikutti se, että palvelumuotoilussa saadaan asiakkaat, työntekijät sekä muut mahdolliset sidosryhmät osallistumaan palveluiden kehitykseen. Palvelumuotoilun

tavoitteena on luoda käyttäjän kannalta helppokäyttöisiä, hyödyllisiä ja haluttavia palvelukokemuksia sekä organisaation kannalta vaikuttavia, tehokkaita, kannattavia ja erottuvia palvelukonsepteja. Miittisen (2016, 21) mukaan palvelumuotoilu on nykyaikainen laajempi ilmiö, jossa uusia ideoita muokataan asiakkaiden kanssa. Suunnittelun lähtökohtana on käyttäjien tarpeet, joilla varmistetaan tuotteen tai palvelun käytettävyys.

Törrösen (2019) mukaan palvelumuotoilulle olennaista on se, että sille ei ole olemassa yhtä tyhjentävää määritelmää, vaan jokainen valitsee itselleen sopivan. Näin palvelumuotoilusta saadaan tehokas menetelmä, joka vastaa tämän päivän haasteisiin. Törrösen (2019) määritelmän mukaan palvelumuotoilun hyödyt ovat seurausta seuraavista perusperiaatteista:

- Palvelumuotoilun lähtökohtana on aina asiakkaan ydinongelman ymmärtäminen ja ratkaiseminen.
- Palvelu suunnitellaan käyttäjille – yhdessä palvelun parhaiden asiantuntijoiden kanssa (asiakkaat ja työntekijät).
- Palvelumuotoilu on kokeilevaa ja iteratiivista – palvelukehityksen suuntaa voidaan muuttaa ketterästi uuden tiedon kertyessä.
- Markkinoiden ja yhteiskunnan nopeasta muutosvauhdista johtuen prosessi painottaa organisaation nykyhetken lisäksi käyttäjien tulevia tarpeita.
- Palvelumuotoilu korostaa tunnetta ja asiakaskokemusta – ja asiakaskokemuksesta 2/3 on tunnetta. (Törrönen 2019.)

Innanen (2018 b) määrittää kuviossa 9 palvelumuotoilun neljään eri prosessin vaiheeseen.

Kuvio 9. Palvelumuotoilun vaiheet. (Innanen 2018 b)

Palvelumuotoilu alkaa asiakasymmärryksen kasvattamisella sekä käyttäjäkokemuksen ymmärtämisellä, jossa tavoite on tunnistaa piilevät asiakastarpeet (Miettinen 2016, 31). Vaihe kerää laajasti faktatietoa ja näkemyksiä todennäköisistä tulevaisuuden kehityskuluista. Menetelmät ovat sidoksissa aikaan, paikkaan tai tilanteeseen, jolloin tiedonhankinta toteutetaan aidoissa ympäristöissä. Toisessa vaiheessa syvennetään ymmärrystä ja laajennetaan näkemystä haasteesta. Kerätyistä tiedoista valikoidaan tärkeät näkökulmat ja kiteytetään se helposti jaettavaan ja hyödynnettävään muotoon. Tyypillisimmät menetelmät ovat haastattelut sekä havainnointit. (Innanen 2018 b.)

Kolmannessa vaiheessa kehitetään vaihtoehtoisia ratkaisuja, joissa ideat voidaan arvioida monesta näkökulmasta (Innanen 2019). Ojasalon ym. (2014, 75) mielestä ideoinnissa voidaan hyödyntää tyypillisesti asiakkaita tai kohdeorganisaation työntekijöitä esim. ideointityöpajoissa. Osallistujia kannustetaan pohtimaan nykyhetkeä ja ideoimaan vaihtoehtoja esim. ”mitä jos” -kysymysten avulla (Ojasalo ym. 2014, 75.) Viimeisessä osassa uudet ratkaisut toteutetaan ja vietään markkinoille. Ensimmäisessä vaiheessa määritetyt kehityksen lähtötilanteen mittarit tarkistetaan ja niitä kehitetään mittausten pohjalta (Innanen 2018). Palvelumuotoilulle tyypillisimpiä tutkimusmenetelminä varsinkin tutkimuksen alkupäässä, jossa pyritään asiakkaiden ja erilaisten käyttötilanteiden ymmärtämiseen, toimii parhaiten Ojasalon ym. (2014, 76) mukaan haastattelut sekä erilaiset etnografiset menetelmät, kuten havainnointi. Koska myös Innanen (2018) sekä Rautio ja Lerkkanen (2018, 18-19) puoltavat kyseisiä asiakasymmärrystä synnyttäviä empatian tutkimusmenetelmiä, niin valitsen ne tämän opinnäytetyön menetelmiksi.

5.2 Haastattelu

Kyseiseen kehittämistehtävään näen parhaimpana menetelmänä haastattelut. Ojasalon ym. (2014, 106) mukaan haastatteluilla saadaan kerättyä syvällistäkin tietoa kehittämisen kohteista suhteellisen nopeasti ja täten soveltuu loistavasti opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi. Haastatteluilla on mahdollisuus myös saada kerätyksi uusia näkökulmia avaavaa aineistoa. Yksittäisiltä henkilöiltä löytyy aiheeseen omakohtaista tietoa, jota voidaan käyttää tarkemmassa analysoinnissa. (Ojasalo ym. 2014, 106.) Tutkimushaastattelulaji on mahdollista valita Hirsjärven ja Hurmeen (2011, 43) kuin myös Vilkan (2005, 101) mukaan kolmesta erilaisesta haastattelun lajista: Lomake- eli strukturoitu haastattelu, teema- eli puolistrukturoitu haastattelusta tai avoin- eli strukturoimaton haastattelu.

Lomakehaastattelussa haastattelija päättää harkitusti ja ennalta kysymysten muodon ja järjestyksen. Tämä haastattelumuoto toimii, kun tutkimusongelma ei ole kovin laaja ja tavoite on hyvin rajattu. (Vilka 2005, 101.) Ojasalo ym. (2014, 107) lisää, että strukturoitu haastattelu sopii tilanteisiin, missä halutaan kysyä samat kysymykset isommalta joukolta tai saada täydennystä aiemmin tehtyyn laadulliseen aineiston keruuseen. Hirsjärvi ja Hurme (2011, 45) mainitsee strukturoidun haastattelun vaikeutena haastattelulomakkeen ja kysymysten muotoilun, mutta sen jälkeen itse haastattelu on helppo ja nopea toteuttaa. Myös aineiston keruu on tässä menetelmässä helppoa suhteessa muihin haastattelumenetelmiin.

Strukturoimattomasta haastattelusta on käytössä monia eri nimityksiä, kuten avoin haastattelu, syvähaastattelu ja kliininen haastattelu. Menetelmässä haastattelut muistuttavat hyvin paljon keskustelua, jossa kysymykset ovat avoimia ja haastattelijan tehtävänä on syventää haastateltavien vastauksia sekä rakentaa haastattelun jatko niiden varaan. (Hirsjärvi ja Hurme 2011, 45.) Ojasalo ym. (2014, 109) lisää, että haastattelija ja haastateltava osallistuvat haastatteluun aktiivisesti sekä tasavertaisesti ja sitä kautta keskustelu voi tuntua epämuodolliselta. Avoin haastattelu toteutetaan yleisemmin yksilöhaastatteluna, mutta sen voi toteuttaa myös ryhmähaastatteluna. Tutkimusongelmasta voidaan keskustella useita kertoja ja haastateltava voi tuoda vapaasti omia näkökulmia (Vilka 2005, 104). Haasteena avoimessa haastattelussa on haastateltavien erikoistuminen käsiteltävään aiheeseen. Tällöin haastateltavia ei voida valita satunnaisesti ja se rajoittaa haastateltavien määrää (Hirsjärvi ja Hurme 2011, 46).

Teemahaastattelu on yleisin tutkimushaastattelun muoto, jossa tutkimusongelmasta poimitaan keskeiset aiheet tai teema-alueet. Teemojen käsittelyjärjestyksellä ei ole väliä, kunhan haastateltava voi antaa kuvauksen kaikista alueista. (Vilka 2005, 102.) Tässä haastattelumenetelmässä kysymykset laaditaan Ojasalon ym. (2014, 108) mukaan ennakoon, mutta esim. niiden sanamuotoja voidaan vaihdella tai osa kysymyksistä voidaan jättää kokonaan pois ja vastaavasti lisätä muita haastattelun edetessä mieleen tulevia kysymyksiä. Hirsjärvi ja Hurme (2011, 47) kirjoittavat, että teemahaastattelussa haastateltavat ovat kokeneet tietyn tilanteen ja haastattelut suunnataan henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin haastattelijan ennalta analysoiduista tilanteista.

Näiden edellä mainituista haastattelumuodoista päätin valita teemahaastattelun. Kyseinen haastattelumuoto antaa enemmän joustavuutta. Ja koska haastattelujen tavoitteena ei ole saada myöskään tarkkaa taulukko- dataa, esim. täysin strukturointista menetelmää en näe järkeväksi toteuttaa. Ehdottomasti tärkein kohderyhmä tutkimukselle on opiskelijat. Riverialle, kuten myös omalle tiimilleni opiskelijoiden työllistyminen on se tärkein tehtävä. Lisäksi tutkimuskohderyhmäksi voidaan mainita ammatillisten aineiden opetushenkilökunta sekä yrittäjyyden ja ammatillisten aineiden kanssa koululla työskentelevä muu henkilöstö. Opettajat ovat jo tämänkin vuoksi tärkeässä osassa, että opinnäytetyön lopputulos on tarkoitus helpottaa heidän arkeaan toteuttaa opetusta riittävän laadukkaasti. Haastateltavia henkilöitä löytyy runsaasti omasta talosta. Haastateltavat opettajat valitaan omasta organisaatiosta, koska he tietävät parhaiten nykyiset käytännöt työpaikalla ja heillä on paras tuntemus nykyisestä opetussuunnitelmasta. Kaikille opettajille on tarkoitus esittää samat kysymykset ja tehdä vastausten perusteella analyysi tarvittavista muutoksista.

Opettajien lisäksi haastateltaviksi valitaan logistiikan toisen vuoden opiskelijoita, jotka ovat opiskelleet kaikille yhteisten aineiden mukana tulevat pakolliset- sekä mahdollisesti valinnaiset yrittäjyyskurssit. Heidän haastattelunsa toteutetaan ryhmähaastatteluna, jotta haastateltavista saadaan enemmän irti. Lisäksi haastateltavaksi valitaan entisiä logistiikan opiskelijoita, jotka ovat perustaneet yrityksen opiskelujen aikana tai niiden jälkeen. Entiset opiskelijat haastatellaan yksitellen, koska heillä on jo vankka kokemus yrityksen perustamisesta ja näin ollen perustellut vastaukset. Lisäksi yksitellen suoritettavat haastattelut antavat enemmän tilaa myös haastattelijalle ja näin haastatteluista saadaan laajempi kokonaisuus. Opiskelijoiden haastatteluissa haastattelijalla on iso rooli, että haastattelut menevät oikeaan suuntaan ja että kaikki tulee varmasti kuulluksi, varsinkin ryhmähaastattelussa. Kysymyspohja laaditaan etukäteen, mutta haastattelussa annetaan myös mahdollisuus avoimelle keskustelulle.

5.3 Havainnointi

Havainnointi on haastattelujen ohella myös yleisimmistä laadullisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmistä. Havainnointi ei yksittäisenä menetelmänä ole toimiva, vaan se tarvitsee rinnalle myös toisen menetelmän, kuten haastattelun. Yleensä havainnointi valitaan tutkimusmenetelmäksi, kun tutkittavasta ilmiöstä tiedetään hyvin vähän tai siitä on muuten vaikea saada tietoa.

(Tuomi ja Sarajärvi 2018, 93-94.) Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2004, 201) lisää, että havainnoinnilla pyritään selvittämään henkilöiden ajatuksia, tunteita ja mihin he uskovat. Tällä menetelmällä voidaan selvittää, toimivatko ihmiset samoin kuin mitä he sanovat. Tästä syystä havainnointi on toimiva haastatteluja tukevana menetelmänä.

Ojasalon ym. (2014, 114) mukaan havainnointi sopii hyvin myös palvelumuotoiluun, jossa havainnointi on tyypillinen menetelmä. Esimerkiksi kehittämistehtävät, joiden kohteena on yksilön toiminta sekä vuorovaikutus muiden kanssa. Menetelmän avulla voidaan saada välitöntä tietoa yksilöiden, ryhmien ja organisaatioiden toiminnasta ja käyttäytymisestä. Isoin ongelma havainnoinnin käyttämisessä tässä opinnäytetyössä on menetelmän toteuttamiseen vievä aika. Aineiston keruuseen ei voida käyttää pitkiä ajanjaksoja mutta hyvällä suunnittelulla voidaan ajan tarvetta kuitenkin vähentää. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2004, 202-203.)

5.4 Tutkimuksen toteutus

Tässä osiossa tarkastellaan toteutuneita tutkimuksia haastattelujen keinoin. Tutkimus toteutettiin kahdessa osassa. Ensimmäisessä osassa, eli sisäisissä haastatteluissa haastateltiin Riverian logistiikan opettajia. Näiden haastatteluiden perusteella pyrittiin selvittämään, mikä olisi sopivin menetelmä logistiikan opiskelijoille yrittäjyysopintojen toteuttamisessa sekä rakentamaan pohja uudelle logistiikalle menetelmälle pohja. Lisäksi tutkittiin logistiikan opettajien valmiutta toteuttaa laadukasta kuljetusyrittäjyyden opetusta sekä kehittämiskohteita, miten opetuksessa on mahdollisuus päästä tarvittavalle tasolle.

Toisessa tutkimusosassa, eli ulkoisissa haastatteluissa haastateltiin logistiikan entisiä opiskelijoita, jotka ovat perustaneet yrityksen joko opiskelujen ollessa kesken tai opiskelujen jälkeen. Näiden haastattelujen perusteella tutkittiin Riverian yleisiä kaikille opiskelijoille suunnattuja yrittäjyysopintoja, mihin asioihin kuljetusyrittäjyyden opetuksessa pitäisi kiinnittää huomiota sekä muokattiin opettajien haastatteluiden perusteella tehtyä. Lisäksi opiskelijoiden haastattelujen perusteella pyrittiin selvittämään nykymallin mukaisen yrittäjyyskasvatuksen merkitystä logistiikan opiskelijoiden asenteeseen yritysten perustamiseksi.

5.4.1 Sisäiset haastattelut

Sisäisissä haastatteluissa haastateltiin seitsemää logistiikan opettajaa pohjana liitteen 1 kysymykset. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että he eivät halua nimiä julkisuuteen niin tässä osiossa heitä kutsutaan esim. Opettaja 1:

Opettaja 1: Laaja kokemus yrittämisestä usealta alalta. On myös opettanut yrittäjyyttä

Opettaja 2. Kokemusta yrittämisestä kuljetusalalta toiminimen muodossa

Opettaja 3. Toiminut vuosia pienyrittäjänä opetustoimen ohessa, mutta ei kuljetusalalla

Opettaja 4. Vuosien kokemus yrittämisestä, mutta ei kuljetusalalta.

Opettajat 5-7. Ei kokemusta yrittämisestä eikä yrittäjyyden opettamisesta.

Haastateltavat opettajat ovat työkavereitani, joita näen päivittäin. Niinpä haastatteluille oli mahdollista varata hieman enemmän aikaa. Haastattelut toteutettiin työpaikan tiloissa etukäteen mietittyjen aiheiden perusteella vapaamuotoisina keskusteluina. Koska aikaa oli käytössä reilummin, vastauksista kirjoitettiin suoraan muistiinpanot sekä tulosten kannalta oleellimmat mielipiteet kokonaisten lauseiden muodossa. Koska haastateltavat olivat kaikki entuudestaan tuttuja, haastattelutilanteisiin valmistautuminen oli helppoa ja haastattelutilanteet luontevia, joissa haastateltavat pystyivät antamaan omia näkemyksiään suoraan ilman ylimääräistä suodatusta. Haastattelut toteutettiin niin, että opettajat 1–4 haastateltiin yksilöinä ja opettajat 5–7 ryhmänä. Tämä siitä syystä, että opettajilla 1-4 on kokemusta yrittäjyydestä ja heillä on sitä kautta enemmän omia ja erilaisia näkemyksiä aiheeseen liittyen. Ryhmähaastattelun tavoite oli saada haastateltavista enemmän irti vertaistuen kautta.

Haastattelut kestivät puolesta tunnista tuntiin. Opettajien 2 ja 3 haastattelut ja aiheet lähti hieman rönsyilemään haastattelun edetessä, mistä isot erot pitkälti johtuivat. Muiden opettajien kanssa pysyttiin tiukasti ennalta suunnitelluissa aiheissa. Opettajilla ei ollut mahdollisuutta valmistautua haastatteluihin, koska heille ei annettu aiheita tai kysymyksiä etukäteen. Tämän tavoite oli, että haastatteluilla selvitetään haastateltavien sen hetkiset todelliset mielipiteet, osaamiset ja tiedot eikä ennakkoon valmistautuminen sotkenut tätä ajatusta.

5.4.2 Ulkoiset haastattelut

Tutkimuksen toisessa osassa haastateltiin logistiikan entisiä opiskelijoita, jotka ovat perustaneet yrityksen valmistumisen jälkeen. Heidän lisäksi haastateltiin toisen vuoden opiskelijoita, jotka ovat opiskelleet koulun tarjoamat yhteisiin aineisiin sisältyvät pakolliset sekä mahdollisesti myös valinnaiset yrittäjyyteen liittyvä opinnot. Entisten ja nykyisten opiskelijoiden haastatteluiden perusteella pyrittiin selvittämään, onko Riverian tarjoamat yrittäjyysopinnot riittävät, jotta opiskelija olisi valmis yrityksen perustamaan ja mitä he olisivat mahdollisesti yrittäjyysopinnoista kovanneet. Lisäksi opiskelijoilta oli tarkoitus saada tarkennuksia opettajien haastatteluiden perusteella tehtyyn paikalliseen tutkinnon osaan sekä pakolliseen tutkinnon osan ja yrittäjyysopinnojen integraatioon. Haastattelun pohjana käytettiin liitteen 4 kysymyksiä.

Opiskelijat:

Opiskelija 1: Valmistunut logistiikalta keväällä -21. Jo opiskelujen aikana oli selvää, että ryhtyy yrittäjäksi. Tällä hetkellä osallisena metallialan yrityksessä.

Opiskelija 2: Valmistunut logistiikalta keväällä -22. Yritystoimintaa kahdella traktorilla ja yhdellä kaivinkoneella. Lisäksi ajaa vieraille yrityksille keikkoja, joista laskuttaa yrityksen kautta.

Opiskelija 3: Valmistunut logistiikalta keväällä -20. Osakkaana yrityksessä, jossa kalustona mm. puuauto, traktoreita, kaivinkoneita.

Toisen vuoden opiskelijat: Ryhmä koostui opiskelijoista, joilla ei ollut työ-/harjoittelupaikkaa ja olivat sen vuoksi koululla tekemässä opiskeluja. Kenelläkään ryhmästä ei ollut ainakaan toistaiseksi aikomusta perustaa omaa yritystä tai tehdä töitä toiminimellä.

Opiskelijat 1 ja 2 haastateltiin haastattelijan työpaikan tiloissa. Aikatauluhaasteiden vuoksi haastattelut tehtiin hieman suoraviivaisemmin kuin opettajien kohdalla ja opiskelijoiden haastattelut myös tallennettiin. Opiskelijat 1 ja 2 ovat haastattelijan entisiä opiskelijoita ja tämän vuoksi haastattelutilanteet olivat sopivan rentoja mutta jämäköitä ja tilanteissa oli luottamuksellinen ilmapiiri. Haastattelut kestivät n. 45 minuuttia. Opiskelija 3 haastateltiin haastateltavan kotona, joka

toimii myös hänen yrityksensä tukikohtana. Myös kolmannen opiskelijan kohdalla oli hieman aikatauluhaasteita ja sen vuoksi haastattelu tehtiin haastateltavan ruokatunnilla. Tästä huolimatta se ehdittiin tehdä kuitenkin reilusti loppuun asti. Kahden muun veljensä kanssa yritystä pyörittävä opiskelija 3 ei ollut entuudestaan tuttu ja opiskelijan valmistumisesta oli jo useampi vuosi aikaa. Vaikka haastateltava ei ollut aiemmin minulle tuttu, oli haastattelutilanne kuitenkin aikaisempien haastateltavien tapaan rento. Tilanteessa oli hieman ”härdeä” ruokatunnin sekä samassa tilassa ruokailleiden yrityskumppaneiden, eli haastateltavan veljien läsnäolon myötä. Tämä ei kuitenkaan haitannut haastattelua, vaan johti jopa avoimempaan vastavuoroisuuteen. Haastattelu kesti hieman kauemmin kuin aiemmat, mutta veljesten mielenkiintoinen yrittäjyystausta ja menetelmät johtivat keskustelemaan myös varsinaisten aiheiden vierestä. Tämäkin haastattelu tallennettiin.

Toisen vuoden opiskelijoita haastateltiin ryhmänä. Tämä sen vuoksi, että haastateltavilla ei ole ainakaan vielä kokemusta yrittämisestä eikä sitä kautta osaa vielä tuoda esille riittävän laajasti mahdollisia näkemyksiä sekä puutteita. Näin he pystyvät pohtimaan asioita toisten opiskelijoiden kanssa ja tuoda asioita sitä kautta esille. Haastattelulle varattiin oppitunti, mikä oli riittävä. Myös tämä haastattelu tallennettiin. Haastattelutilanne oli jälleen rento, mutta oppituntimainen. Vaikka osa ryhmästä on opiskellut yrittäjyyttä, piti haastattelijan hieman ”kaivaa” asioita opiskelijoilta esille. Huomasin, että aihe ei ollut heille mieluinen ja haastattelutilanne oli ajoittain levoton. Tallennetut haastattelut litteroitiin aluksi MS wordilla tekstiksi, mutta teksti oli hieman huonosti tulkittavaa. Yksittäiset sanat olivat selviä, mutta niiden merkitys muuttui muutoksen jälkeen. Tämän jälkeen tallenteet kuunneltiin uudestaan yksityiskohtaisesti ja kirjoitettiin tärkeät asiat ylös.

5.4.3 Tiedonhaun kuvaus

Tietoperustaan liittyvän lähdeaineiston keräämisessä tavoite oli löytää aineistoa mahdollisimman monipuolisesti. Yrittäjyyskasvatuksesta ja yrittäjyyden opettamista ammatillisessa koulutuksessa on käsitelty ja kirjoitettu paljon. Niistä löytyikin monipuolisesti ja runsaasti erilaisia lähteitä. Suurin työ oli valikoida lähteistä ne tähän työhön sopivimmat, jotka mahdollistivat monipuolisen ja erilaisia näkökulmia tuovat asiat. Oppiaineiden integraatio mietitytti etukäteen, että miten kyseisestä aiheesta materiaalia löytyy ja alkuun se tuottikin jonkin verran ongelmia. Enemmän aiheeseen paneuduttua materiaalia alkoi löytymään riittävästi, mutta ei läheskään samoja määriä,

kuin yrittäjyyteen liittävää materiaalia. Pohjana keräämiselle käytettiin internetissä hakukonetta Googlea sekä Joensuun kaupungin kirjastoa sekä Joensuun yliopiston kirjastoa. Näiden avulla löytyi lähdemateriaalia yrittäjyyskasvatukseen mutta integrointiin ei ollut juurikaan apua. Varsinkin opinnäytetyön tehtävänannossa mainittuja tieteellisiä tutkimuksia ei googlesta ja kirjastoista löytynyt, joten hakukenttää laajennettiin Google Scholariin, josta löytyy yleisesti merkittäviä akateemisen kirjallisuuden julkaisijoita. Google Scholarin yksi hyvä ominaisuus on, että sieltä löytyy myös julkaisujen lähdeaineisto ja sieltä löytyi apua myös tähän opinnäytetyöhön.

Viimeinen ja merkittävin lähdeaineiston keräämiseen käytetty paikka oli Jyväskylän ammattikorkeakoulun kirjasto ja siellä elektronisen aineiston keräämiseen tarkoitettu Janet Finna -hakuliittymä. Sieltä löytyi esimerkiksi merkittävimmät tieteelliset tutkimukset sekä muita aiheeseen liittyviä kirjoja ja tietokantoja. Aluksi Janet Finnasta ei meinannut löytyä tarvitsemia lähteitä, mutta kun hakuliittymään tutustui paremmin ja osasi etsiä oikeista paikoista ja oikeilla menetelmillä, osoittautui se oikein päteväksi järjestelmäksi. Yleisimpinä hakusanoina ja lauseina lähdemateriaalien etsinnässä käytettiin yrittäjyyskasvatus, yrittäjyyden opetus ammatillisessa koulutuksessa, oppiaineiden integrointi, oppiaineiden integrointi ammatillisessa koulutuksessa jne. Osa materiaaleista löytyi hakusanat ja lauseet käännettynä englannin kielelle. Materiaalien etsinnässä oli tavoite löytää sitä mahdollisimman monipuolisesti ja tässä myös onnistuttiin. Lähdemateriaaleina on perinteisiä- sekä internetistä löytyviä kirjoja ja julkaisuja, opinnäytetöitä, väitöskirjoja sekä tämän opinnäytetyön uskottavuuden kannalta tärkeitä tieteellisiä tutkimuksia.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimustulokset tässä opinnäytetyössä esitetään sanallisesti ja koska tulokset perustuvat teemahaastatteluihin, tutkittavista aiheista muodostettiin tiivistetty kuvaus. Kuvauksia on lisäksi tehostettu haastatteluista saaduilla lainauksilla. Haastattelujen tulokset jaettiin selkeyden vuoksi eri teemoihin ja tulokset esitetään aineistolähtöiseen analyysiin perustuen. Tuloksissa tarkastellaan haastateltavien ristiriitaisuuksia, yhtäläisyyksiä ja eroja, sekä negatiivisia tai positiivisia asioita. Lopuksi tuloksia verrataan johtopäätökset -osiossa teoreettisiin malleihin.

6.1 Sisäisten haastattelujen tulokset

6.1.1 Oppiaineiden integrointi

Opinnäytetyön edetessä suurimmaksi kysymykseksi kehittyi yrittäjyystaitojen valmentamisen toteutus. Kirjataan jo valmiiseen pakolliseen tutkinnon osan toteutussuunnitelmaan yrittäjänä toimimista, vai rakennetaanko kokonaan uusi paikallinen valinnainen tutkinnon osa. Koska valmista tutkinnon osan sisältöä on mahdoton muuttaa, siirtyy vastuu yrittäjyyden integroimisesta kokonaan opettavalle opettajalle. Toinen vaihtoehto oli rakentaa logistiikalle kokonaan oma paikallinen valinnainen tutkinnon osa, missä yrittäjyyttä opetetaan kuljetusalan näkökulmasta. Opetuksen toteutus jää jälleen logistiikan opettajalle, mutta aiheet on määritetty ennalta. Loput toteutusmahdollisuudet olivat joko valita pakolliseksi ammatillisissa aineissa valinnaisena oleva 15 opintopisteen yrityksessä toimiminen -tutkinnon osa tai yhteisissä opinnoissa valittavana oleva kolmen opintopisteen yrittäjämäinen toiminta -tutkinnon osa ja integroida ne pakolliseen ammatilliseen tutkinnon osaan.

Opettajien mielipide jakautui melko lailla tasan kahden ensiksi mainitun toteutuksen kesken. Suoraan tutkinnon osaan integroimisen kannalla olevat opettajat perustelivat sillä, että kokonainen yrittäjyyden tutkinnon osa ei kiinnosta opiskelijoita riittävästi ja he eivät halua valita valinnaisena yrittäjyysopintoja vaan jotain ”hyödyllisempää”.

”Se on ihan riittävä, kun integroidaan kuorma-autokuljetukset -tutkinnon osaan toiminimen perustamiseen riittävät taidot” Opettaja 6

”Ei opiskelijat halua valita yrittäjyysopintoja valinnaisena” Opettaja 5

”Kokonainen tutkinnon osa on turhan laaja opiskella eikä opettajilla riitä osaaminen” **Opettaja 3**

Kokonaan erillistä paikallisesti rakennettua logistiikan yrittäjyys -tutkinnon osaa perusteltiin kokonaisvaltaisella tiedolla sekä liian laajaksi kasvava pakollinen tutkinnon osa, johon yrittäjyys integroidaan.

”Erillisessä tutkinnon osassa tulee kaikki tarvittava tieto, jos opiskelija haluaa myöhemmin laajentaa toimintaa toiminimestä kokonaisvaltaiseksi yrittäjäksi” **Opettaja 1**

”Pakolliset tutkinnon osat ovat jo ennestään niin laajoja, ettei niihin voi lisätä enää yrittäjyyttä” **Opettaja 7**

Eräs haastateltavista otti esille myös muut logistiikan suuntautumiset. Integrointi olisi hyvä rakentaa niin, että siitä olisi hyötyä kuorma-auton kuljettajien lisäksi myös linja-auton kuljettajille sekä sisälogistiikan opiskelijoille.

”Erillinen tutkinnon osa olisi mahdollista rakentaa niin, että se kävisi kaikkiin logistiikan suuntautumisiin, kuten sisälogistiikkaan” **Opettaja 4**

Näiden lisäksi opettajat heittivät ilmaan, että tarvitseeko yrittäjyyttä opettaa, onko se ajankohtaista? Ja riittääkö kaikilla opiskelijoilla motivaatio opiskella yrittäjyyttä, jos se tulee pakolliseksi. Opettajan työ on jo tälläkin hetkellä opiskelijoiden motivaation pitämistä riittävän korkealla, että he selviytyvät ammatillisista- sekä kaikille yhteisistä opinnoista.

6.1.2 Ammatillisen opetuksen valmiudet

Selvitys opettajien valmiuksista opettaa yrittäjyyttä oli melko yksipuolista luettavaa. Ainoastaan yksi opettaja on joskus aikaisemmin opettanut yrittäjyyttä, mutta muilla kokemusta opettamisesta ei ole. Vaikka useammalla opettajalla on kokemusta itse yrittämisestä, niin myöskään he ei kokenut hallitsevansa sen opettamista. Yksi opettajista, joilla on jotain yritystoimintaa, on käynyt yrittämiseen liittyviä kursseja. Muut ovat ns. itseoppineita, jotka ovat selvittäneet tarvittavat tiedot sitä mukaan, kun asiat on tulleet vastaan. Opettajien joukosta osa koki pystyvänsä opettamaan tällä hetkellä kirjanpitoa, sopimusteknisiä asioita, kustannuslaskentaa sekä eri yritysmuotoja. Nämäkin asiat jakautuvat kolmelle eri opettajalle, joten opetusvalmius on tällä hetkellä

heikko. Kysymys opettajien yrittäjyyden koulutustarpeesta noudatti yksi yhteen yrittäjyyskokemuksien kanssa. Kuten yrittäjyyden opettamisen valmiuksista pystyi päättämään, koulutusta koki tarvitsevana jokainen opettaja ja yrittäjyydestä kokonaisuudessaan.

Kysymykseen mitä taitoja opiskelijat tarvitsevat eniten ja mitä aiheita yrittäjätaitojen valmentamisessa olisi hyvä olla mukana, tuli vastauksia monipuolisesti kaikilta opettajilta. Enemmän yrittämisen kanssa olevat opettajat painottivat hieman eri asioita, kun vähemmällä kokemuksella olevat opettajat. Opettaja 1 painotti hinnoittelun merkitystä, yhteiskunnallisia vastuita, sosiaaliturvavelvoitteita sekä verottamiseen liittyviä asioita. Opettaja 2, jolla on kokemusta toiminnasta, painotti myös kustannuslaskentaa mutta toi esille myös vakuutukset, eri yritysmuodot ja niiden edut, työntekijän palkkaamiseen liittyvät työehtosopimusasiat, kirjapidon tärkeyden sekä eri indeksit, joihin kuljetusyrittäjä joutuu sitoutumaan ja joiden korotuksilla on iso merkitys yrityksen menestymiseen (polttoaineet, yleiset kuluindeksit). Opettaja 3 painotti myös edellisten tapaan rahan käyttöä, kuten hallintaa sekä laskuttamista. Näiden lisäksi Opettaja 3 painotti sopimusteknisten asioiden tuomista esille.

Vähemmän yrittämisen kanssa tekemisissä olevien opettajien vastaukset olivat enemmänkin ”heittoja”, joita he näkivät tarpeellisina yrittämisen opetuksessa. Ymmärrettävästi heidän vastauksensa eivät olleet niin tarkasti pohdittuja, kuin kokeneemmilla opettajilla. Jonkin verran kuitenkin tuli samoja asioita esille, kuten yritysmuodot, kustannuslaskenta, kirjanpito sekä viranomaisten kanssa toimimista. Näiden lisäksi opettaja 5 toi esille liikennelupien merkityksen ja niiden hankkimisen. Opettaja 7 lähestyi asiaa yrittäjyyskasvatuksen kautta. Hänen mielestään opetuksessa tulisi painottaa yrittäjän ominaisuuksia, paineensietokykyä sekä huolellisuutta. Lisäksi Opettaja 7 toi esille liikeidean/liiketoimintasuunnitelman sekä alkupääoman tarpeellisuuden.

6.1.3 Opetusmenetelmät ja harjoittelun merkitys

Opetusmenetelmistä kysyttäessä oli vastaukset kauttaaltaan opettajien kesken melko samansuuntaiset. Tärkeimpinä opetusmenetelminä opettajat pitivät perinteisiä luentoja lähiopetuksena, sekä luentojen yhteydessä olevia harjoitustehtäviä ja ryhmätöitä. Myös vierailut sai kannatusta, mutta toisaalta myös aiheutti pohdintaa:

”Vierailu voisi olla hyvä menetelmänä, mutta toisaalta kun miettii, niin miten sen voi toteuttaa niin että siitä olisi hyötyä yrittämisen näkökulmasta”. **Opettaja 6.**

Samassa ryhmässä haastateltavat pohtivat myös, että vierailut voisi onnistua, mutta se vaatii pätevä esittelijän, eli käytännössä yrittäjän. Onko yrittäjillä aikaa ottaa vastaan opiskelijoita, joista voi mahdollisesti tulla heidän kilpailijoitansa? Lähes jokainen opettaja toi esille, että opetukseen pitää liittyä harjoitusyrityksen perustaminen. Opettaja 3 lisäsi, että tehtävän voisi linkittää käytännön kokemukseen esimerkiksi aikaisempaan työharjoitteluyritykseen. Opettaja 7 mainitsi lisäksi esimerkit esimerkkiyritysten kautta.

Viimeisenä aiheena opettajien haastattelussa oli työharjoittelun roolista yrittäjätaitojen valmennuksessa, joka oli myös teoriassa esitetty merkittävänä tekijänä. Opettajat suhtautuivat aika nihkeästi työharjoitteluun yrittäjyysopinnoissa. Yleinen olettaus on, että työharjoittelu on yleisesti tärkeässä asemassa ammatillista koulutusta, mutta soveltuuko se yrittäjyysopintoihin. Ja löytyykö sellaista harjoittelupaikkaa, mistä oikeasti on hyötyä.

”Tämä olisi paras mahdollinen menetelmä, mutta...” **Opettaja 3**

”Haluaako kukaan yrittäjä kertoa omista asioista, voi tulla väärää tietoa”. **Opettaja 1**

”Joku yrittäjä voi avata rehellisesti omaa toimintaa, mutta miksi hän tekisi sen”. **Opettaja 2**

Asiaa pohdittiin vielä myös aikaisemmin esille tulleen asian kautta, eli onko yrittämisestä parhaiten perillä olevalla henkilöllä riittävästi aikaa opettaa harjoittelijaa yrittäjyyden saloihin. Vaikka työharjoittelussa normaalisti yritys opettaa/ohjaa opiskelijaa yrityksen käytäntöihin, niin yritys saa opiskelijasta myös apua työvoiman muodossa. Myös tämä näkökulma oli opettajien mielestä asia, joka ei välttämättä toteudu yrittäjyysopinnojen harjoittelujaksolla ja siitä syystä ei myöskään innosta yrittäjää. Kuitenkin myös harjoittelujakson mahdollisuudesta onnistua oli omat näkökulmat:

”Tutustuminen yrityksen toimintaan voisi tapahtua esimiehen näkökulmasta” Opettaja 4

”Pitää vaan löytää joku sopiva harjoittelupaikka, joku pienempi kuljetusyritys” Opettaja 7

Esimiehillä voi Opettaja 4:n mukaan olla riittävästi aikaa perehdyttää yrityksen asioihin, mutta yrittämiseen liittyvät aiheet ovat todennäköisesti rajalliset. Sitä kautta saisi ainakin vähän eri näkökulmaa yrityksen asioihin. Riverialla on Pohjois-Karjalassa useita hyviä yrityskumppaneita, joissa on ollut useita Logistiikan opiskelijoita. Opettaja 7:n mielestä niistä varmasti löytyy joku, joka haluaa ja ehtii perehdyttämään kuljetusyrittäjän maailmaan.

6.2 Ulkoisten haastattelujen tulokset

6.2.1 Yrittäjyysopinnojen nykyinen malli

Riverian tarjoamista yrittäjyysopinnoista opiskelijat 1 ja 2 sekä kaksi opiskelijaa ryhmästä olivat opiskelleet yhteisissä aineissa yrittäjyys- ja yrittäjämäinen toiminta -tutkinnon osat, joista toinen oli pakollinen yhden osaamispisteen laajuinen kurssi sekä toinen valinnainen kolmen osaamispisteen laajuinen kurssi. Muut haastateltavat opiskelivat ainoastaan pakollisen yhden opintopisteen kurssin. Kukaan haastateltavista ei valinnut yrittäjyysopinnoista 15 opintopisteen valinnaisia ammatillisia tutkinnon osia. Kokemukset Riverian opettamisesta yrityksen perustaneiden opiskelijoiden mielestä oli melko vaihtelevat. Koettiin, että opetushenkilöstö oli osaavaa ja riittävän ammattitaitoista, eli henkilökunta osasi vastata kaikkiin heille esitettyihin kysymyksiin. Välillä henkilökunta jopa tuntui liian ammattimaiselta, eli esittivät asiat liian monimutkaisesti. Kurssit olivat hankala ajatella oman alan asioiden kautta ja koettiin, että opetushenkilöstöllä ei ollut ammattitaitoa auttaa esimerkiksi kuljetusyrityksen kulujen muodostumisessa.

”Kurssin tiedoilla olisi varmaan ehkä pystynyt perustamaan yrityksen, mutta uskoisin että ei niillä tiedoilla olisi kovin pitkälle päässyt, ainakaan kuljetusalalla” Opiskelija 1

Opiskelija 2 piti kurssien sisältöä onnistuneena, mutta ne olivat liian suppeita.

”Ne oli niin lyhyitä ne kurssit, niin ei niissä ehditty käymään esimerkiksi tarjouksia yhtään, mistä lähdetään rahaa etsimään, niin kuin jos lähdetään nollasta” Opiskelija 2.

Ongelmia tiettyjen asioiden selvittämisessä ei ole opiskelija 2 törmännyt ainakaan vielä. Siihen vaikuttaa, että perheessä on yrittäjätaustaa, joten apua on lähellä. Toinen opiskelija taas koki, että kurseilta olisi saanut apua budjettien laadintaan kuljetusyrityksen perustamisessa. Kuljetusalaan liittyvää yrittäjyyttä oli kuitenkin mahdollista opiskella, kun opiskelija olisi tehnyt harjoitusyrityksen omalle alalle ja selvitti tarvittavat asiat itse. Tämä nähtiin myös positiivisena asiana.

”Toisaalta olisi hyvä harjoitus opiskelijalle selvittää ne puuttuvat tiedot” **Opiskelija 2.**

Lisäksi myös koettiin, että sai apua myös oman alan asioihin:

”Oman alan asioita tuli, jos osasi kysyä opettajalta” **Opiskelija 1**

Ryhmän mukaan kurseilta ei jäänyt käteen mitään, mikä olisi auttanut kuljetusyrityksen perustamisessa. Kurssit olisi ollut mielenkiintoisempia ja hyödyllisempiä, jos asioita olisi käyty kuljetusyrityksen näkökulmasta. Ryhmästä osa oli sitä mieltä, että yrittäminen ei kiinnosta ja sen vuoksi kurssien anti jäi vajaaksi. Riverian kurssien aikatauluttamisessa on opiskelijoiden mielestä vähän parannettavaa. Esimerkiksi valinnainen ns. jatkokurssi oli järjestetty ennen pakollista peruskurssia.

”Osittain kurseista oli hyötyä, osittain ei. Meillä oli ensin syventävä kurssi, eli ne menivät vähän niin kuin väärin päin. **Opiskelija 1**

6.2.2 Opetusmenetelmät ja kehityskohteet

Kysymykseen, mitä asioita yrittäjyyskurseilla olisi hyvä olla, tuli vastaajilta ideoita monipuolisesti. Jokainen opiskelija oli sitä mieltä, että kurssit pitäisi suunnitella alakohtaisesti, niin siitä olisi eniten hyötyä. Perustetaan kuljetusalan yritys pala palalta.

”Apua alkuaskeleisiin, mistä rahoitus, verosuunnittelua, miten saadaan asiakkaita, verkostoituminen, yritystuet **Opiskelija 1.**

”Mistä esim. autoon kannattaa lähteä hakemaan rahoitusta, kansainvälistymistä, pitkän aikavälin tähtäimen asioita” **Opiskelija 2.**

Edellä mainittujen asioiden lisäksi asioita pohdittiin vähän syvällisemmin.

”Jos sinä lähdet tekemään töitä vieraalle, niin miten sinä markkinoit itseäsi” **Opiskelija 2**

”Kyllä kursseilla pitäisi olla aiheina myös vastuullisuus, omatoimisuus ja motivaatio. Mikä merkitys niillä on kokonaisuuden kannalta” **Opiskelija 3.**

Opetusmenetelmät Riverialla on perinteisiä teoriapainotteisia, joita opiskelijat kokivat riittävinä, jos vain intoa riitti. Myös harjoitustehtävät koettiin hyvinä. Tärkeintä oli, että opiskelija teki ne kunnolla. Ei se, että kysymyksiin osasi vastata oikein. Tämän lisäksi kursseilla oli opetusmenetelminä kyselyitä sekä ryhmätehtäviä, joita yrityksen perustaneiden opiskelijoiden mielestä olisi saanut olla enemmän.

”Jonkinlaisia laskelmia tehtiin, mutta ei esim. mitään harjoitusyritystä tai budjettilaskelmia.

Opiskelija 1.

”Liiketoimintasuunnitelma harjoitustehtävä helpotti, kun lähti itse perustamaan yritystä”

Opiskelija 2

”Harjoitusyrityksen perustaminen, olisi käyty esim. tukihakemuksen läpikäyminen” **Opiskelija**

3.

Toisen vuoden opiskelijat kokivat kursseilla annettujen tehtävien määrän hieman eri tavalla jo valmistuneiden opiskelijoiden kanssa:

”Kurssit käsittivät älyttömän paljon tehtäviä, ei niissä meinannut pysyä mukana. Tehtävät käsittivät yrityksen perustamista, eri yritysmuotoja, perustettiin yritys, tehtiin liiketoimintasuunnitelma, kulujen laskentaa, yrityksen perustamiskulut ja pyörittämiskulut” **Toisen vuoden opiskelijat**

Työharjoittelua yrittäjyysopinnoissa opiskelijat ei nähnyt helppona toteuttaa. Heidän mukaansa harjoittelussa pitäisi päästä ns. ylemmälle tasolle toimiston puolelle.

”Jos jollain on vaikka lähipiirissä joku tuttu kuljetusyrittäjä, jonka mukaan pääsisi ja näkisi mitä taustalla tapahtuu, niin voisi onnistua” **Opiskelija 2**

Työharjoittelussa yrittäjyyteen liittyviä asioita on opiskelijoiden mielestä vaikea käydä läpi. Yrittäjän kanssa pitäisi istua alas ja käydä asioita sitä kautta tarkemmin. Onko aikaa? Työelämässä opiskelijat kokivat kuitenkin saavansa apua myös yrittämiseen, mutta monesti vastaukset ovat tulleet ympäröivästä.

6.2.3 Ammatillisen yrittäjyysopetuksen toteutus

Opiskelijat tutustuivat opettajien haastatteluiden perusteella rakennettuun tutkinnon osaan (liite 2) sekä pakolliseen tutkinnon osan toteutussuunnitelmaan, johon oli integroitu toiminimellä toimiminen (liite 3). Opiskelijoiden mielestä tutkinnon osassa ei ole ainakaan liikaa asiaa ja ne olivat päällisin puoli tärkeitä, ja niillä pärjää lähtiessä perustamaan yritystä.

”Oikeudelliset toimet hyviä, mitään ei oikeastaan tule mieleen mitä pitäisi lisätä tai mikä on liikaa”. **Opiskelija 1**

Kirjanpitoa ja sen opiskelua opiskelijat pitivät tärkeänä yleistietona, mutta ei välttämättömyytenä.

”Hyvä kirjanpitäjä on ammattitaitoinen, jolla on kaikki pykälät ja muut tiedossa. Kuljetusyrittäjä voi itse keskittyä hankkivaan työhön ja välttyä tekemästä virheitä, joista voi joutua maksamaan kalliisti” **opiskelija 2.**

Kirjanpitäjältä voi saada nopeasti vastauksen myös esimerkiksi rahoitukseen liittyviin kysymyksiin. Tutkinnon osassa tulisi jo aiemmin mukana olevien aiheiden lisäksi olla veroihin liittyviä asioita, kuten veroilmoituksen tekeminen sekä vähennykset varsinkin yritystä perustettaessa. Ne ovat opiskelijoiden mukaan ihan elinehto, että ne ovat yritystä perustettaessa tiedossa. Opiskelija 2:n mielestä myös vastuuvakuutus olisi hyvä olla tiedossa. Esimerkkinä jos tulee vahinko toiminimellä työskennellessä, niin mihin summaan asti vakuutus korvaa ja minkä verran on omavastuu. Toisen vuoden opiskelijoiden mielestä erillinen valinnainen tutkinnon osa oli riittävän kattava, eikä siihen tarvitse lisätä mitään. Opiskelija 3 mainitsi vielä verosuunnittelun, budjetoinnin, tulevaisuuden ennusteet sekä liiketoimintasuunnittelun.

Kysymykseen opintojen integroimisesta Opiskelija 1:n mielestä ehdottomasti olisi hyvä integroida toiminimiasioita pakolliseen ammatilliseen tutkinnon osaan. Esimerkiksi teoriaopetuksessa olisi helppo yhdistää esimerkiksi erilaisista kuormista syntyviä kustannuksia sekä niiden perusteella laskuttamista. Yrittäjyysasiat voisi jäädä paremmin mieleen, kun ne yhdistämään ammatillisiin asioihin. Toiminimen perustamiseen liittyviä asioita opiskelija 2:n mielestä voisi liittää kustannukset, joita tulee erilaisista työntekijämaksuista ja sitä kautta opiskelija osaa hinnoitella oman työnsä. Lisäksi opetukseen voisi yrittää liittää oman palvelun markkinointia. Käytännön harjoituksissa voisi esimerkiksi opiskelija 2:n mielestä montulla hiekan ajossa kuormista tehdä aina laskun. Tai vastaavasti kappaletavarakuormasta tai vaihtolavakeikoista. Opiskelija 2 ei innostunut yrittäjyysasioiden integroimisesta pakolliseen tutkinnon osaan. Vaikka töitä tehtäisiin toiminimelle, niin kaikki erillisessä tutkinnon osassa olevat asiat on hyvä olla tiedossa. Näin pakollisesta ammatillisesta tutkinnon osasta tulisi turhan laaja. Kuitenkin opiskelija myönsi, että olisi hyvä olla vaihtoehtona myös toiminimiasioiden integroiminen pakolliseen ammatilliseen tutkinnon osaan.

6.3 Johtopäätökset

Opiskelijoiden työllistyminen on opettajan sekä oppilaitoksen näkökulmasta yksi tärkeimmistä teemoista. Yrittämisen sekä yrittäjyyskasvatuksen merkitys on kasvussa ja se tiedostetaan jo laajasti myös Riveriassa logistiikan opetushenkilöstön keskuudessa. Riveriassa toteutetaan tällä hetkellä yrittäjyyskasvatuksen kokonaisuutta. Kuten Hulsinki ja Rauch (2015) sekä Ndofirepi & Rambe (2017, 198) tutkimuksissaan esittävät, yrityskasvatuksen tarkoitus on lisätä positiivisia ajatuksia yrittäjyyttä kohtaan sekä auttaa ymmärtämään ammatillisen koulutuksen roolia potentiaalisten yrittäjien kehittämisessä kehittämällä kohdennettuja interventioita. Haastattelujen ja niistä saatujen havaintojen perusteella tässä on logistiikan opiskelijoiden kohdalla osittain epäonnistuttu. Haastatteluiden ja havaintojen perusteella voidaan todeta, että vähäisestä yrittäjyystaustasta huolimatta logistiikan opettajat yleisesti tunnistavat yrittäjyysopinnoista saatavan hyödyn opiskelijoiden työllistymisen näkökulmasta, mutta opiskelijoiden kohdalla tilanne on hieman toinen. Nykyisten toisen vuoden opiskelijoiden sekä entisten jo yrityksen tai toiminimen perustaneiden opiskelijoiden haastatteluiden perusteella pystyi tekemään havainnon, että yrittämisestä saatavaa hyötyä ei ole pystytty myymään oppilaitoksen kautta. He ketkä ovat yrityksen perustanut, tai miettivät sitä, on ajatus saatu perintönä omilta vanhemmilta, kun muut ihmettelivät, että mitä järkeä siinä on ja ei kiinnosta pätkääkään.

Tähän ajatukseen logistiikan henkilökunnan pitäisi puuttua. Jokaisella opettajalla on tiedossa, että ilman oikeaa opiskelijan asennetta ja kiinnostusta tulee myös opettamisesta vaikeaa. Kuten OKM (n.d.) sekä Koivisto (2016, 52-53) mainitseekin, opiskelijoiden henkilökohtaiset oppimisen kehittämissuunnitelmat (HOKS) on opiskelijan motivaation ja asennoitumisen kannalta se tärkein tapahtuma heti opiskelujen alkuun sekä opintojen edetessä, missä henkilökunnalla on mahdollisuus saada opiskelijoiden ajatus heille edullisimmaksi. Uudistuneen strategian myötä Riveria logistiikka-alan tiimiin nimettiin päätoiminen omavalmentaja, jonka tehtävänä on mm. uusien opiskelijoiden HOKS-prosessiin liittyvät tehtävät ja vastuut. Näin HOKS-prosessien toimintaan saadaan tasaisuutta ja laatua. Omavalmentajalla tulee olemaan sitä kautta vastuu myös tiimin menestymisessä ja niinpä hänelle on järjestettävä riittävästi resursseja laadukkaiden keskusteluiden läpi viemiseen.

Kalliolahden (2016, 23) tekemän tutkielman mukaan ammatillisessa koulutuksessa yrittäjyyden opettajana toimii ammatillisten aineiden opettaja. Logistiikan opettajien ammattitaito yrittäjyyden opettamiseen ei tällä hetkellä ole riittävä. Osalla opettajista on kokemusta yrittämisestä sekä toiminimellä työskentelystä, mutta opetuskokemus puuttuu myös heiltä. Kuten johdannostakin voidaan päätellä, on yrittäjyys tulevaisuuden kannalta niin suuressa osassa, että jokaisella opettajalla olisi hyvä olla perusteet tiedossa. Logistiikka-alan opetus Riveriassa on hienoisessa muutoksessa. Syksyllä -23 siirrytään menetelmään, jossa valinnaiset kurssit järjestetään tiettyinä ajan-kohtina ja jokaisella valinnaisella kurssilla on oma vastuuopettaja. Aikaisemmin kurssit suunniteltiin paikalla olevien ryhmien sekä opiskelijoiden valintojen mukaan ja se aiheutti vaikeuksia varsinkin lukuvuoden suunnitteluun.

Nykyinen malli selkeyttää tilannetta sekä antaa suunnittelijalle paremmat lähtökohdat tiettyjen opettajien valmistautumiseen tuleviin yrittäjyyttä koskeviin kursseihin. Mitä opettajien haastatteluista pystyi havainnoimaan, niin opiskelijoiden lisäksi osittain myös opettajien asenteet sekä innokkuus yrittäjyyden lisäämiseen ammatilliseen opetukseen vaatii hieman päivitystä. Ristimäki (2004, 123) kirjoittaakin, että yrittäjyyden tuntemattomuus on suurin tekijä ja nopein sekä helpoin ratkaisu siihen olisi kouluttaa opettajille kuljetusyrittämistä. Ja kuten Kalliolahden (2016) tekemästä tutkimuksesta huomataan, tiedon kautta myös asennoituminen paranee huomattavasti.

Opetusmenetelmät ovat isossa osassa yrittäjyyden opetusta ja nimetyille opettajille pitäisikin saada riittävästi aikaa niiden kehittämiseen. Opetusmenetelmien pohdinta ei aiheuttanut haastateltavien kesken suurta hajontaa. Kuten Huusko ym. (2018) tutkimuksessaan osoittavat, ryhmä- ja projektityöt sekä itsenäisesti tehtävät työt ovat opiskelijoiden mielestä mieluisimpia menetelmiä. Ja aika pitkällä samoja menetelmiä myös kaikki haastateltavat opettajia ja opiskelijoita myöten toivat esille. Näiden lisäksi haastatteluissa mainittiin perinteiset luennot sekä luentoja tukevien harjoitustehtävät. Nämä menetelmät ovat olleet käytössä iät ja ajat, mutta edelleen ne koetaan toimivina ja nimenomaan yrittäjyyden opetuksessa. Myös Hulsink ja Rauch (2015, 188) mainitseekin teorian tärkeyden yrittäjyyskasvatuksessa prosessien käsittelyn sekä sitä kautta vaikuttamisen positiiviseen asenteeseen yrittäjyyttä kohtaan.

Huuskon ym. (2018) tekemän tutkimuksen mukaan mieluisin oppimisympäristö on kuitenkin työssäoppimisjakso. Työelämäjakson merkitystä ei kukaan varmasti pysty kieltämään ja tämä on myös logistiikan opetushenkilöstön sekä opiskelijoilla vahvasti tiedossa, mutta käytännön toteutusta ei kuitenkaan kukaan osaa hahmottaa. Lähes kaikki toisen asteen alat hyötyvät työelämäjaksoista, mutta miten se saadaan onnistumaan yrittäjyysopintojen näkökulmasta. Haastatteluissa tuli esille, miten esimerkiksi kuorma-auton kuljettajan tehtävien opettaminen opiskelijoille työpaikolla on mahdollista useamman henkilön voimin. Yrittäjyyttä ei voi opettaa, kuin pieni ryhmittymä, oli kyseessä sitten iso tai pieni yritys. Ja pienen yrityksen kautta se voisi onnistua kuitenkin helpommin. Koska työharjoittelun järjestäminen tuottaa hankaluuksia, niin harjoitustehtävät olisivat erään haastateltavan ideoinnin mukaan hyvä liittyä esimerkiksi aikaisemman työharjoittelupaikan toimintaan yrittäjän näkökulmasta. Tämä on ajatuksena hyvä, mutta tuo taas haasteita opetukseen ja korostaa opettajan ammattitaidon merkitystä.

Ammatillisten opintojen ja yrittäjyysopintojen integroimisesta tuli tämän opinnäytetyön edetessä isoin kysymys. Varsinkin onko aiheellista tehdä kokonaan oma paikallinen tutkinnon osa vai integroida tärkeimmät asiat pakolliseen ammatilliseen tutkinnon osaan. Aihe herätti eniten keskustelua ja myös näkökulmat ja mielipiteet vaihtelivat melko suuresti toisistaan, oli haastateltavana sitten opettajat tai opiskelijat. Kaikki haastateltavat tunnustivat integroinnin hyödyt ja integroimisen teoriassa esitetyt edut ovat esimerkiksi opettajilla melko hyvin tiedossa, mutta asian muuttaminen käytäntöön aiheuttaa jälleen negatiivisia ajatuksia. Kuten Leppäaho (2009, 87) mainitsee,

integroinnin suunnittelu vaatii aikaa ja siitä tulee haastavampaa mitä enemmän sen parissa työskentelee ihmisiä. Toinen haaste liittyy opetushenkilöstön asenteeseen integrointia kohtaan. Aiheesta ei ole riittävästi tietoa, mikä aiheuttaa huolta. Niin opettajille tekemässä haastattelussa kuin myös Takalan (2004 b, 47) tekemässä haastattelussa tuotiin yhtenä uhkana esille opettajien yleinen kiire. Vuonna 2018 toteutetun ammatillisen reformin mukaisesti myös Riveriassa opetusta muutettiin yksilöllisempään suuntaan ja ammatillisen koulutuksen rahoituksen perusteita muutettiin. Reformin myötä opettajien määrä on vähentynyt ja toimintaa on tehostettu. Muutokset ovat johtaneet lisääntyneeseen kiireen tuntuun ja tämän havainnon myös haastateltavat toivat esille.

Haastatteluista saatujen tulosten perusteella voidaan niputtaa yhteen tärkeimmät logistiikan opiskelijoiden yrittäjyyteen johtavia seikkoja:

- Yrittäjyysopintojen integroiminen ammatillisiin opintoihin otettava käytäntöön
- HOKS keskustelut tärkeässä osassa opiskelijoiden asenteeseen yrittäjyyttä kohtaan
- Integroimisen toteutus vaatii tiivistä yhteistyötä ammatillisen opetuksen sekä yhteisissä aineissa yrittäjyyttä opettavien opettajien välillä
- Riverian yhteisten aineiden yrittäjyysopetus riittävän hyvällä tasolla, ongelma tulee asioiden soveltamisessa logistiikka-alalle
- Ammatillisten aineiden opettajien yrittäjyysopetus ei ole riittävällä tasolla ja siihen tarvitaan päivitystä koulutuksen kautta
- Jo aiemmin käytössä olevat opetusmenetelmät koetaan riittäviksi ja myös teoria tukee tätä
- Yrityksissä oppiminen tunnustetaan tärkeäksi osaksi oppimisprosessia mutta yrittäjyysopinnoissa sen ei nähdä onnistuvan

Yrittäjyysopintojen integroimista ammatillisiin opintoihin lähdetään kehittämään pienellä porukalla yrittäjyysopettajien sekä ammatillisten opettajien kesken. Tähän tarvitaan aikaa mutta hie- man raskas alkupanostus tuottaa myöhemmin pienemmällä työllä hedelmää. Vertailu integroin- nin sekä erillisen tutkinnon osan välillä mietitytti suuresti myös itseäni, varsinkin useiden eri näkökulmia tuoneiden mielipiteiden vuoksi. Näiden perusteella olisi hyvä ratkaisu antaa opiskeli- joille mahdollisuus opiskella kokonaan erillinen tutkinnon osa sekä kirjataan pakolliseen kuorma- auton kuljettajana työskentely -tutkinnon osan toteutussuunnitelmaan maininta antaa valmiudet

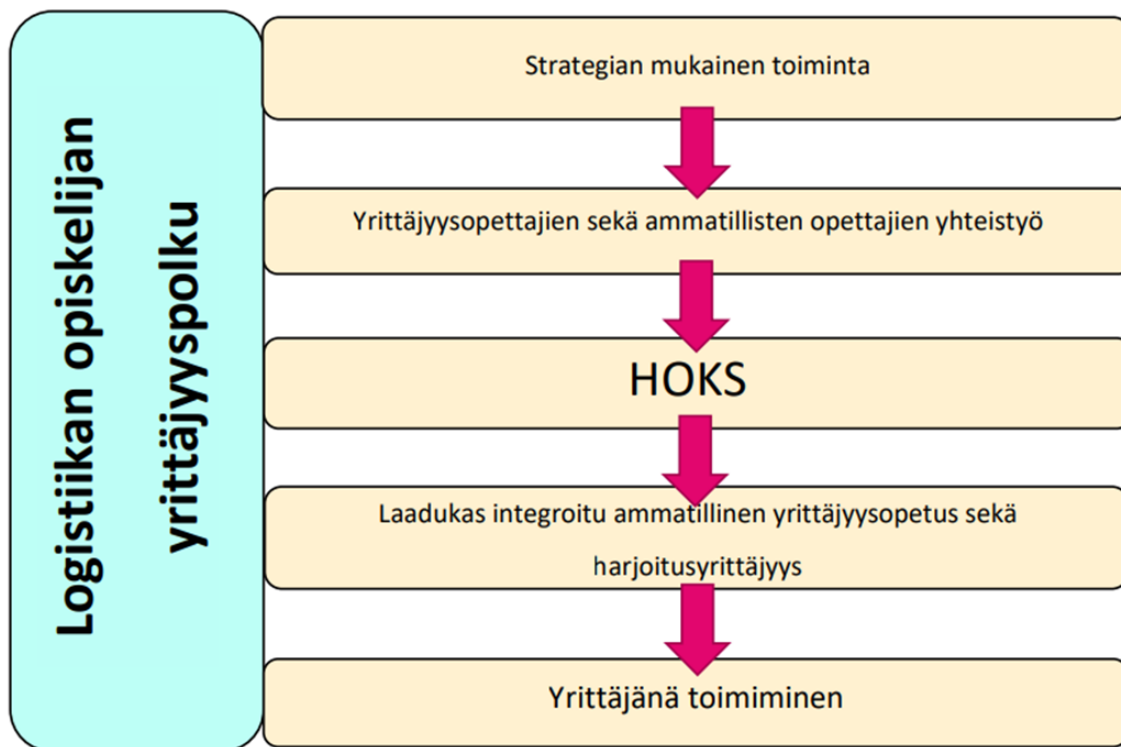
toimia toiminimellä. Kuten haastatteluissakin tuli esille, pakollinen tutkinnon osa on yleisiä asioita kuljetusalalta, jotka jokainen logistiikan opettaja hallitsee ja näin opetusmateriaaleihin on helpompi peilata toiminimeen liittyviä asioita.

Myös erillinen logistiikalle soveltuva valinnainen tutkinnon osa aiheutti pohdintaa. Miten opiskelijat saadaan innostumaan valinnaisesta tutkinnon osasta, koska se on pois jostain muusta ammatillisesta suuntautumisesta. Pakollisten ammatillisten opintojen jälkeen opiskelijoille jää, riippuen valinnaisten tutkinnon osien laajuuksista, jäljelle kolme valinnaista tutkinnon osaa. Opiskelijan voi olla vaikea jättää jotain mielenkiintoista ammatillista tutkinnon osaa pois, että saa opiskella oman alan yrittäjyyttä. Tässä korostuu taas jo edellä mainitun omavalmentajan osa HOKS keskusteluissa. Miten hän osaa asian opiskelijalle esittää ja saada sitä kautta ”myytyä” opiskelijalle yrittämisestä saadun hyödyn ja miten yrittäjyysopinnot tukevat muita ammatillisia opintoja.

Logistiikka-alan yrittäjyysopinnoissa opetettavat aiheet olivat opettajilla vähäisestä kokemuksesta riippumatta melko hyvin ajatuksissa. Tätä helpotti osalle opettajista mahdollisuus tutustua haastattelutilanteessa Traficomien järjestämän liikenneyrittäjätutkinnon aiheisiin ja miettiä sitä kautta tarpeellisia asioita opetukseen. Traficomien liikenneyrittäjätutkinnon tavoitteena on varmistaa tavara- tai linja-autoliikenteen yrittäjäksi tai liikenteestä vastavaksi aikovan riittävä ammattitaito. Liikenneyrittäjätutkinto koostuu kahdesta Ajovarman toimipisteessä suoritetusta osakokeesta. Tutkinnon suorittaminen ja sitä kautta saatu pätevyys on yksi liikenneluvan myöntämisen edellytys ja tutkinnon suorittamiseen myös koulun opetuksen on tähdättävä. Opettajien vastausten myötä hahmoteltiin runko uudelle paikalliselle tutkinnon osalle (liite 2), sekä merkinnät toteutussuunnitelmaan yrittäjyyden integroinnista pakolliseen tutkinnon osaan (liite 3).

Alun perin erillinen valinnainen tutkinnon osa arvioitiin 15 osp arvoiseksi, mutta kun siitä vähennetään työharjoittelu, voidaan opintojakso pienentää 5 osp:n. Näin se ei rasita niin paljoa kokonaisopintopistemäärää ja antaa näin lisää mahdollisuuksia valita muita valinnaisia eri suuntautumisopintoja. Yrittäjyyden opetus vaatii päivittämistä tähän päivään logistiikan opetuksessa. Tai sisältö ja menetelmät on varmasti riittävät, mutta niiden integroiminen ammatillisiin aineisiin tavalla tai toisella on ajankohtaista. Nykyiset yrittäjyyden yleisiä asioita käsittävät kurssit, joista toi-

nen isompi kurssi ei ole edes pakollinen, eivät ole riittävän laajoja eikä muutenkaan sopivia opiskelijoiden motivoinnin ja innostumisen näkökulmasta. Kursseilta saa perusteet yrittämisestä, mutta yhdistäminen ne omaan alaan, auttaisi opiskelijoiden mielenkiintoon yrittäjyyttä kohtaan. Ja kuten aiemmin todettiin, integroinnin merkitys myös opiskelijoiden asenteisiin yrittäjyyttä kohtaa kohenee huomattavasti. Nykyiset yrittäjyyttä opettavat opettajat ovat ammattitaitoisia yrittäjyyden yleisissä asioissa, mutta ongelma ilmenee, kun asioita yritetään ajatella oman opiskeltavan alan kautta. Haastatteluiden perusteella voidaankin päätellä, että yrittäjyysopinnojen opettamiselle ammatillisten aineiden yhteydessä on tilausta. Kuviossa 10 esitetään polku, jossa esitetty logistiikan opiskelijan yrittäjyyteen vaikuttavia tekijöitä.

Kuvio 10. Logistiikan opiskelijan yrittäjyyden polku.

Ensimmäinen ja erittäin merkittävä asia aikajärjestyksessä on Riverian strategian mukainen toiminta. Strategiassa vaikuttavuuden mittarina on mainittu työllistyminen tai yrittäjänä toimiminen valmistumisen jälkeen. Strategiassa mainittu mittari korostaa aiheen merkittävyyttä sekä luo painetta oppiaineiden integroimiseen. Seuraava askel on lisätä tai aloittaa yrittäjyysopettajien sekä ammatillisten opettajien yhteistyötä. Aloja on useita ja yrittäjyysopettajia rajoitettu määrä, joten asian toteuttaminen vaatii intensiivistä paneutumista aiheeseen sekä

hyvää ja tarkkaa suunnittelua. Henkilökohtaiset oppimisen kehittämissuunnitelmat (HOKS) on Riveriassa huomioitu jo aiemmin perustamalla useammalle alalle erillinen omavalmentajan tehtävä. Näin suunnitelmiin saadaan laatua ja opiskelijoiden henkilökohtaiset opintopolut on myös helpompi toteuttaa. Omavalmentajien tehtävä on tärkeä osa kokonaisuutta ja opiskelijoiden varsinainen vaikuttaminen omaan suunnitelmaan alkaa omavalmentajan valvonnassa. Omavalmentajien tehtävä vaatii koulutusta, jossa painotetaan yrittäjyyden tärkeyttä ja saadaan valmiudet riittävään opiskelijoiden ohjaamiseen.

Laadukkaassa ammatillisessa yrittäjyysopetuksessa ammatilliset opettajat ovat pääosassa. Heidän vastuullaan on toteuttaa yhdessä yrittäjyysopettajien kanssa tehtyä suunnitelmaa sisällöstä sekä opetusmenetelmistä. Tässä vaiheessa ammatillisten opettajien oikea asenne on isossa osassa onnistuneeseen lopputulokseen. Asenteeseen vaikuttaa suuresti heidän osaaminen ja siihen voidaankin vaikuttaa paitsi onnistuneella yhteistyöllä yrittäjyysopettajien kanssa, myös riittäväällä yrittäjyyskoulutuksella. Kuten aiemmin tässä työssä on todettu, työpaikoilla oppiminen on tärkeä osa ammatillista yrittäjyysopetusta. Logistiikalla työharjoittelu todettiin vaikeaksi toteuttaa käytännössä, joten koululla tehtävä harjoitusyrittäjyys on tärkeässä osassa. Harjoitusyrittäjyydellä ei millään voida korvata varsinaista työharjoittelua ja siksi harjoituksesta on saatava mahdollisimman todellinen. Tähän päästään perustamalla yritys jo opiskeluaikana.

7 POHDINTA

Tämän opinnäytetyön aihe on saatu työnantajalta, eli Pohjois-Karjalan Koulutuskuntayhtymä Riverialta ja sitä ehdotti senhetkinen koulutusjohtaja. Työllistymisen näkökulmasta aihe on tällä hetkellä todella ajankohtainen ja tärkeä. Tulevaisuudessa jopa yli puolet palkan saajista tulee asi-
antuntijoiden mukaan saamaan ansiotulonsa yrittäjyyden kautta. Tilastojen mukaa toisen asteen Riveriasta valmistuneet opiskelijat perustavat yrityksiä liian vähän ja siihen on joillakin aloilla he-
rätty. Kuten opinnäytetyön aihekin kertoo, työn tärkein kohde oli logistiikan opiskelijat ja heidän
työllistymisensä parantaminen yrittämisen kautta. Logistiikalla aihetta ei ole aikaisemmin tiimin
tasolla käsitelty ja tämän työn edetessä lopullinen tavoite olikin saada opetushenkilöstölle jotain
konkreettista apua yrittäjyysopetukseen sekä selvittää keinoja, miten opiskelijaa voidaan parhai-
ten auttaa yrittäjyyden saavuttamisessa.

Itselleni aihe ei ollut aikaisemmin tuttu ja alkuun työn tavoitteita ja tapoja jalostettiin melko pit-
kään. Puuttui selkeä etenemissuunnitelma sekä mitä ja miten oli tavoite saada aikaiseksi. Työ
lähti etenemään, kun teoria-aiheet saatiin mietittyä ja päästiin rakentamaan kokonaisuutta nii-
den kautta. Teorioiden toiseksi pääteemaksi kehittyi yrittäjyyskasvatuksen sekä yrittäjyyden erot
ja niiden merkitys tämän päivän opetuksessa. Nämä aiheet on laajasti aiemmin jo käsitelty ja ta-
voite olikin saada mahdollisimman paljon erilaisia näkökulmia, joiden merkitys juuri tähän työ-
hön olivat eniten merkityksellisiä. Ja mielestäni tässä myös onnistuin kohtalaisesti. Toisen asteen
oppilaitoksissa toteutetaan yleisesti yrittäjyyskasvatuksen mallia, josta oppilaitosten pitää ottaa
seuraava askel kohti yrittäjyyttä. Toinen pääaiheista käsitteli oppiaineiden integroimista. Tähän
aiheeseen en meinannut päästä kunnolla käsiksi ja riittävän ja omasta mielestäni sopivan lähde-
materiaalin hankkiminen tuotti hieman tuskaa. Tästä huolimatta myös tähän aiheeseen sain riit-
tävän ja monipuolisen pohjan työn toteuttamiseen.

Opinnäytetyön lopputuloksen näkökulmasta integroinnin teoriaosuus jäi turhan vähälle huomi-
olle ja näin teoriaosuudesta olisi riittänyt hieman tiiviimpi ja yksinkertaisempikin kokonaisuus.
Ammatillisen yrittäjyysopetuksen käytännön menetelmä jakoi haastateltavat. Tutkimustulosten
sekä muiden tekijöiden perusteella näkisin parhaana ratkaisuna toteuttaa opetus erillisenä tut-
kinnon osana. Pakollista tutkinnon osaa opettaa useampi opettaja, jolloin toteutus on hankalaa.
Erillisen valinnaisen tutkinnon osan voi toteuttaa parin opettajan voimin, jolloin myös yhteistyö
yrittäjyysopettajien kanssa on helpompaa. Tähän opinnäytetyöhön sopivia tutkimusmenetelmiä

ja lähestymistapaa pohdittiin pitkään. Mitä enemmän eri lähestymistapoja tutkittiin, sitä enemmän vakuutuin niiden sopimattomuudesta. Etukäteen oli ajatus, että logistiikan henkilökunta pääsee osallistumaan toiminnan kehittämiseen, mitä kautta Lopulliseksi lähestymistavaksi valittiin palvelumuotoilu ja sitä kautta tutkimusmenetelmäksi haastattelut. Haastattelut olivatkin mielestäni sopiva menetelmä tähän työhön.

Koska ammatillisten opettajien on tarkoitus järjestää integraation tuloksena saatu opetus, oli haastatteluiden tavoite saada mahdollisimman realistinen kuva tämänhetkisestä tilanteesta. Jälkeenpäin mietittynä olisi hyvä ollut haastatella alkuun yrittäjyyttä opettavaa yhteisten aineiden opettajaa, niin ammatillisten opettajien haastatteluun olisi mahdollisesti saanut enemmän syvyyttä. Lisäksi he olisivat mahdollisesti pystyneet mainitsemaan tiettyjä aihepiirejä, joihin ammatillisten opettajien kanssa olisi kannattanut käsitellä tarkemmin. Nyt aiheet jäivät mielestäni vähän vajaaksi. Opiskelijoiden haastattelut toimivat hyvin, mutta niitä olisi voinut olla luotettavuuden kannalta enemmän. Varsinkin tällä hetkellä yrittäjänä toimivia parin vuoden sisään valmistuneita opiskelijoita oli vaikea löytää. Toisen vuoden opiskelijoista ei oikein saanut mitään irti ja aikaisemmin valmistuneet eivät enää muista kunnolla, miten opinnot etenivät. Opiskelijoille olisi voinut antaa kysymykset ennen haastattelutilannetta, että heillä olisi ollut aikaa muistella ja pohtia asioita etukäteen. Opiskelijoilta kuitenkin saatiin sen verran tietoa, että niiden perusteella pysyttiin tekemään johtopäätöksiä nykyisistä yrittäjyysopinnoista.

Tutkimuksesta saadut tulokset olivat varsinkin yrittäjyyskasvatus- osion osalta selkeitä ja ne myötällivät usealta osin esitettyä teoriaa. Ainoa selkeä poikkeus koski työpaikoilla oppimista. Kaikkien haastateltavien oli vaikea hahmottaa, miten se käytännössä voisi onnistua eikä siihen saatu tämän opinnäytetyön osalta selvyyttä. Muutoin opetusmenetelmät ovat pysyneet ennallaan, eikä ajan saatossa tullessiin uusiin menetelmiin nähdä tarvetta niin haastatteluiden kuin teoriantaan mukaisesti. Integraatiosta esitetyn teorian vertaaminen tutkimustuloksiin jäi lopulta hieman epäselväksi ja tuloksista tulee ilmi tutkijan epävarmuus haettavaan lopputulokseen. Integraation teorioista selviää sen hyödyllisyys varsinkin yrittäjyysopinnoissa sekä näkökulmia onnistuneeseen integraatioon ammatillisissa opinnoissa. Näitä näkökulmia ei tutkimuksessa pystytty haastamaan riittävästi tavoitteen mukaisen onnistuneen lopputuloksen saamiseksi. Haastattelujen perusteella voidaan todeta, että aihe on myös logistiikan henkilökunnalle uusi ja ajatus sen toteutuksesta vaatii vielä hiomista.

Opinnäytetyön tärkein tavoite oli rakentaa logistiikan ammatilliseen opetukseen yrittäjyyspolku, joka mahdollistaa jokaiselle opiskelijalle riittävät tiedot toimia jonkinasteisena yrittäjänä. Tässä mielestäni onnistuttiin. Itse yrittäjyysopintojen toteutus aiheutti hajontaa sekä opettajissa että opiskelijoissa, mikä johti kahteen eri toteutustapaan. Eli opiskelijalla on mahdollisuus saada perustiedot pakollisen tutkinnon osan myötä sekä halutessaan syventää tietoja valinnaisella tutkinnon osalla. Työn edetessä itseäni jäi mietityttämään muutama asia, mihin ei tämän opinnäytetyön myötä ollut mahdollisuuksia saada vastauksia ja mitä asioita voisi lähteä jatkossa tutkimaan tarkemmin. Millä keinoin nuori opiskelija saadaan innostumaan yrittäjyydestä? Miten HOKS keskustelua voidaan kehittää tulevaisuudessa niin, että opiskelija saadaan johdatettua ajatukseen yrittäjyydestä? Nuoret tekevät valintoja sen hetkisten tuntemusten sekä kavereiden valintojen mukaan ja siihen pitäisi jollain keinoin päästä vaikuttamaan.

Toinen asia mikä pohdin, oli integrointiin johtavan yhteistyön kehittäminen. Kuten tässäkin opinnäytetyössä on todettu, onnistunut integrointi vaatii tiivistä yhteistyötä ammatillisten opettajien sekä yrittäjyysopettajien kesken. Mutta miten se käytännössä toteutetaan? Teoriassa esitettiin käytännön toteutuksia, mutta mikä menetelmä sopii juuri logistiikka-alalle henkilökunta huomioiden? Kenen johdolla integrointia tehdään sekä mitkä ovat määräävät tekijät. Kolmas ja selkein jatkotutkimuksen kohde on yrittäjyysopintojen vieminen työelämään. Työharjoittelujaksot ovat ammatillisessa koulutuksessa tärkeässä osassa, ja yhteistyö yritysten kanssa oppilaitoksille lisääntyy jatkuvasti. Mahdollisessa jatkotutkimuksessa voisi selvittää, mikä suhtautuminen kuljetusyrittäjillä on yrittäjyysopintojen harjoittelujaksoille. Ja jos se on positiivinen, miten sen voi käytännössä toteuttaa? Mahdollinen työharjoittelujakso tulisi vaikuttamaan myös opetuksen sisältöön, joten sen merkitys olisi sitä kautta suuri. Kuljetusyrittäjien haastattelu oli tämän opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa vielä mukana, mutta karsiutui loppusuoralla pois. Tutkijan mielestä yrittäjän/yrittäjien haastattelu olisi tuonut vielä uuden näkökulman ja sitä kautta lopputuloksesta mahdollisesti vielä sekavamman.

Eettisestä näkökulmasta tarkasteltuna tässä opinnäytetyössä noudatettiin hyviä eettisiä käytänteitä. Opinnäytetyö tehtiin Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymän tilauksesta ja julkisena liikelaitoksena yhtymälle tehtävät työt ovat myös julkisia. Lainauksissa ja viittauksissa, mitkä eivät ole kirjoittajan omia ajatuksia, on mainittu lähde Jyväskylän ammattikorkeakoulun ohjeiden mukai-

sesti. Opinnäytetyön kirjoittamisessa ei ole käytetty muita henkilöitä ja tuloksissa on mainittu ai-noastaan he, jotka haastatteluihin osallistuivat. Kaikki haastateltavat ovat tietoisia, mihin heitä haastateltiin ja mitkä oikeudet heillä oli. Vaikka käsiteltävä aihe ei ollut varsinaisesti arka, halusi haastateltavat vastata kysymyksiin anonyymisti. Kaikki haastateltavat, yhtä opiskelijaa lukuun ot-tamatta, olivat tutkijalle entuudestaan tuttuja, joten haastatteluista ei tehty kirjallisia lupia vaan todettiin yhdessä suullisen sopimuksen olevan riittävä.

Kaikki haastateltavat eivät olleet samassa asemassa haastattelutilanteessa. Osa haastatteluista tehtiin ryhmässä aiemmin esitettyjen syiden vuoksi ja näin he eivät olleet anonyymiteettisesti sa-massa asemassa yksin haastateltavien kanssa. Ryhmähaastatteluissa ei kuitenkaan ollut pakko sanoa mitään, jos ei halunnut tai ei tiennyt mitä vastata. Jokaisella haastateltavalla oli mahdolli-suus kieltäytyä haastattelusta, joten se oli vapaaehtoista. Opiskelijoiden yksinhaastattelut toteu-tettiin suljetussa tilassa ja ne tallennettiin. Tallennuksista oli haastateltavien lupa ja tallenteet, kuten muutkin tutkimustulokset, on säilytetty ja käsitelty ohjeiden mukaisesti. Opettajien haas-tattelupaikat vaihtelivat aikataulujen sekä tilojen vähyyden vuoksi. Osa opettajien haastatteluista toteutettiin kahvihuoneessa, johon oli pääsy myös ulkopuolisilla henkilöillä. Näin he olivat hie-man eri asemassa rauhallisessa paikassa haastateltavien kanssa. Lisäksi jäi mietityttämään yrittä-jyyttä opettavat opettajat. Tutkimuksessa arvioitiin opiskelijoiden osuudessa yrittäjyyden opetuk-sen tasoa, joten olisi ollut aiheellista saada tutkimukseen myös yrittäjyysopettajien näkökulma. Tämä osuus jäi tutkimuksesta pois tuloksissa mainitun syyn vuoksi.

Lähteet

- Aaltonen, K. 2003. Pedagogisen ajattelun ja toiminnan suhde. Opetustaan integroivan opettajan tietoperusta lähihoitajaopetuksessa. Väitöskirja. Joensuun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta. Viitattu 17.12.2022.
- Akpan, N., Caleb, E. E. & Onweh, W. E. 2013. Youth Empowerment and the Integration of Entrepreneurship Education into Technical Vocational Education and Training (TVET) in Nigeria. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies* 2, 2, 211-216. Viitattu 11.12.2022. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4166843
- Ammatillisen koulutuksen reformi. 2015. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivu. Viitattu 7.3.2023. <https://okm.fi/amisreformi>
- Bae, T. J., Fiet, J. O., Miao, C. & Qian, S. 2014. The Relationship Between Entrepreneurship Education and Entrepreneurial Intentions: A Meta-Analytic Review. *Entrepreneurship: Theory and Practice* 38, 2, 217-254. Viitattu 9.10.2022. https://www.researchgate.net/profile/Chao-Miao/publication/260532516_The_Relationship_Between_Entrepreneurship_Education_and_Entrepreneurial_Intentions_A_Meta-Analytic_Review/links/59fd204eaca272347a23d9b8/The-Relationship-Between-Entrepreneurship-Education-and-Entrepreneurial-Intentions-A-Meta-Analytic-Review.pdf.
- Blenker, P., Korsgaard, S., Neergaard, H. & Thrane, C. 2016. The promise of entrepreneurship education: Reconceptualizing the individual–opportunity nexus as a conceptual framework for entrepreneurship education *34, 7, 905-924*. Viitattu 9.10.2022. <https://janet.finna.fi>, Academic Search Elite.
- Bridge, S., O’Neill, K. & Cromie, S. 2003. *Understanding Enterprise, Entrepreneurship and Small Business*. Haundmills: Palgrave. Viitattu 20.10.2022. <https://link.springer.com/book/9780333683477>.
- Brännback, M. E. & Carsrud, A. L. 2007. *Entrepreneurship*. London: Greenwood Press. Viitattu 20.10.2022. https://www.academia.edu/444393/Book_Review_Alan_L._Carsrud_and_Malin_E._Br%C3%A4nnback_Entrepreneurship._Westport_CT_Greenwood_Press_Greenwood_Guides_to_Business_and_
- Cheng, L. & Zhao, J. 2020. Research on the Integration of Professional Education and Innovation and Entrepreneurship Education in Engineering Colleges. *Journal of Applied Science and Engineering Innovation*. 7, 4, 181-185. Viitattu 11.12.2022. <http://icasetoc.com/PDF/7-4/7-181-185.pdf>
- Cope, J. & Pittaway, L. 2007. Entrepreneurship Education: A Systematic Review of the Evidence *25, 5, 479–510*. Viitattu 9.10.2022. <https://janet.finna.fi>, Academic Search Elite.
- ePerusteet. N.d. Logistiikan perustutkinto. Verkkosivu. [Opetushallitus. Viitattu 24.10.2022. https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/ammattillinen/1742261/rakenne](https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/ammattillinen/1742261/rakenne)

Entrepreneurship in Vocational Education and Training. 2009. Asiantuntijaportti. Bryssel: Euroopan komissio. Viitattu 19.10.2022.

<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiz-rvXpztyBAxUclBAIHRf-mCy4QFnoECA8QAAQ&url=https%3A%2F%2Fec.europa.eu%2Fdocsroom%2Fdocuments%2F10446%2Fattachments%2F1%2Ftranslations%2Fen%2Frenditions%2Fnative&usg=AOv-Vaw19JF1a5n3JOnJa7V5jL3hd&opi=89978449>.

Eskelinen, K. 2022. Asiakaskokemuksen määritelmä – mitä asiakaskokemus on, miten se rakentuu ja miten sitä johdetaan? Verkkoblogi. Luettu 4.1.2023. <https://www.palvelumuotoilupalo.fi/blogi/palvelupolulla-kehitetaan-parempia-palveluita/>.

Grönroos, C. 1998. Nyt kilpaillaan palveluilla. Helsinki: WSOY. Viitattu 3.1.2023.

Heikkinen, H., Huttunen, R. & Moilanen, P. 1999. Siinä tutkija missä tekijä. Teoksessa: Kiviniemi, K. Toimintatutkimus yhteisöllisenä prosessina. Juva: Atena kustannus. Viitattu 11.2.2023.

Henry, C., Hill, F. & Leitch, C. 2005. Entrepreneurship education and training: can entrepreneurship be taught? Part I. Education + Training 47, 2, 98-111. Viitattu 19.10.2022.

<https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/00400910510586524/full/html>.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Oy Yliopistokustannus, HYY yhtymä.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja Kirjoita. Helsinki: Tammi. Viitattu 14.2.2023.

Hulsink, W. & Rauch A. 2015. Putting Entrepreneurship Education Where the Intention to Act Lies: An Investigation Into the Impact of Entrepreneurship Education on Entrepreneurial Behavior 14, 2, 187–204. Viitattu 19.10.2022. <https://janet.finna.fi>, Academic Search Elite.

Huusko, M., Vettenniemi, J., Hievanen, R., Tuurnas, A., Hietala, R., Kolhinen, J. & Ruskovaara, E. 2018. Yrittämään oppii yrittämällä-yrittäjäyys ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakouluissa. Arviointi. Kansallinen Koulutuksen Arviointikeskus. Viitattu 19.10.2022. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2018/11/KARVI_2518.pdf.

Hytti, U. & O’Gorman, C. 2004. What Is ‘Enterprise Education’? An Analysis of the Objectives and Methods of Enterprise Education Programmes in Four European Countries. 46, 1, 11-23. Viitattu 19.10.2022. <https://janet.finna.fi>, Academic Search Elite.

Innanen, P. 2018 a. Palvelupolulla kehitetään parempia palveluita. Verkkoblogi. Palvelumuotoilu Palo. Viitattu 3.1.2023. <https://www.palvelumuotoilupalo.fi/blogi/palvelupolulla-kehitetaan-parempia-palveluita/>.

Innanen, P. 2018 b. Palvelumuotoiluprosessin vaiheet. Verkkoblogi. Palvelumuotoilu Palo. Viitattu 11.2.2023. <https://www.palvelumuotoilupalo.fi/blogi/palvelumuotoilun-prosessin-vaiheet/#:~:text=Palvelumuotoiluprosessin%20vaiheet&text=Kartoita%20ja%20kuvaa%2C%20.,Testaa%20ja%20toteuta>.

Jantunen, S., Mäkelä, T., Naaranoja, M., Piippo, J., Sankelo, M. & Valtanen, E. N.d. Toimintatutkimuksen laatukriteerit ja niiden soveltaminen osallistuvan innovaatiotoiminnan johtamisen tutkimuksessa. Artikkelit. Lappeenrannan teknillinen yliopisto, Vaasan yliopisto, Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Työterveyslaitos & Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Viitattu 11.2.2023.

https://www.researchgate.net/profile/Sami-Jantunen/publication/259842892_Toimintatutkimuksen_laatukriteerit_ja_niiden_soveltaminen_osallistuvan_innovaatiotoiminnan_johtamisen_tutkimisessa/links/5cc6a08f92851c8d220c6ae2/Toimintatutkimuksen-laatukriteerit-ja-niiden-soveltaminen-osallistuvan-innovaatiotoiminnan-johtamisen-tutkimisessa.pdf.

Järvi, T. 2013. Yrittäjyyden oppiminen ammatillisella toisella asteella. Akateeminen väitöskirja. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. Viitattu 19.10.2022.

Kalliolahti, J. 2016. Opettajien yrittäjyyskasvatukseen liittyvä toiminta toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Diplomityö. Lappeenranta: Lappeenrannan Teknillinen Yliopisto. Viitattu 19.10.2022. https://lutpub.lut.fi/bitstream/handle/10024/125754/diplomityo%F6_kalliolahti_jyrki.pdf;jsessionid=2B1C6D2D9663009F238D89DCA316D38C?sequence=2

Kansikas, J. 2007. Kasva yrittäjyyteen. Helsinki: Talentum Media Oy. Viitattu 18.10.2022.

Karvinen, E. N.d. Me olemme riveria. Verkkosivu. Joensuu: Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä. Viitattu 7.3.2023. <https://www.riveria.fi/riveria/organisaatio/#:~:text=Riverian%20perusteht%C3%A4v%C3%A4n%C3%A4%20on%20valmentaa%20ty%C3%B6el%C3%A4m%C3%A4%C3%A4n,l%C3%A4sn%C3%A4%20oppijalle%20ja%20avoinna%20ty%C3%B6el%C3%A4m%C3%A4lle>.

Koivisto, M. 2016. Palvelumuotoilun peruskäsitteet. Teoksessa Miettinen, S. (toim.) Palvelumuotoilu – uusia menetelmiä käyttäjätiedon hankintaan ja hyödyntämiseen. 3. painos. Helsinki: Teknologian Teknova Oy. Viitattu 4.1.2023

Kokko, T. 2017. Mikä ihmeen palvelumuotoilu? Verkkoblogi. Viitattu 3.1.2022. <https://eventolehti.fi/artikkelit/mika-ihmeen-palvelumuotoilu/>

Leppäaho, H. 2009. Matemaattisen ongelmanratkaisutaidon opettaminen peruskoulussa. Ongelmanratkaisukurssin kehittäminen ja arviointi. Väitöskirja. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 298. Viitattu 16.12.2022. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/13384/9789513927325.pdf?sequence=1>.

Miettinen, S. 2016. Palvelumuotoilu – uusia menetelmiä käyttäjätiedon hankintaan ja hyödyntämiseen. 3. painos. Helsinki: Teknologian Teknova Oy. Viitattu 4.1.2023.

Ndofirepi, T. & Rambe, P. 2017. Entrepreneurship education and its impact on the entrepreneurship career intentions of vocational education students 15, 1, 191-199. Viitattu 12.10.2022. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=620232>.

Ni, H. & Ye, Y. 2018. Entrepreneurship Education Matters: Exploring Secondary Vocational School Students' Entrepreneurial Intention in China 27, 5, 409–418. Viitattu 12.10.2022. <https://janet.finna.fi>, Academic Search Elite.

Nuutinen, V. 2017. Uusi työväki : työ ja yrittäjyys prekarisoituvan palkkatyön yhteiskunnassa. Helsinki: Into. Viitattu 7.1.2023.

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2010. Kehittämistyön menetelmät – uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: WSOYpro. Viitattu 8.1.2023.

Opetushallitus. 2022. Mitä on yrittäjyyskasvatus? Verkkosivut. Viitattu 30.9.2022.
<https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/mita-yrittajyyskasvatus>.

Opetusministeriö. 2009. Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat, Opetusministeriön julkaisuja 2009:7. Verkkojulkaisu. Yliopistopaino. Viitattu 19.10.2022.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM). 2017. Koulutuksen yrittäjyyslinjaukset. Verkkodokumentti. Viitattu 13.11.2022. <https://minedu.fi/yrittajyyslinjaukset>.

Puurula, A. 1998. Integrointi taidekasvatuksessa – monitahoisuus tavoitteena. Taito- ja taideaineiden opetuksen integrointi: kokemuksia, käytäntöjä, teoriaa: Kokonaisuus on enemmän -seminaarin (4.12.1997) puheenvuorot. 17, 9-27. Helsinki: Helsingin yliopisto. Viitattu 17.12.2022.

Quinn, T. T. 2013. Doctoral Thesis Submitted in Partial Fulfillment Of the Requirements for the Degree of Doctor of Education Educational Leadership. Väitöskirja. Boston: Northeastern University. Viitattu 18.12.2022. <https://repository.library.northeastern.edu/files/neu:1067/fulltext.pdf>.

Rainio, I. & Lerkkänen, L. 2018. Julkisen sektorin sydän olet sinä – Asiakaskokemuksen huippuosaaja. Sitran palvelumuotoilukoulutuksen materiaali 29.9.- 5.10.2018. Helsinki: Hellon. Viitattu 11.2.2023. <https://www.slideshare.net/SitraHyvinvointi/sitra-tiivistelma-koulutuksista>.

Ristimäki, K. 2004. Yrittäjyyskasvatus. Järvenpää: Yrityssanoma Oy. Viitattu 18.10.2022.

Saari, J. 2018. Opiskelijoiden elämäntilanteet ja niiden esiintyvyys eri koulutusaloilla. Julkaisu. Opetus- ja Kulttuuriministeriö. Viitattu 24.10.2022. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160792/okm17.pdf>.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2012 Menetelmäopetuksen tietovaranto. KvaliMOTV: Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. 2. painos. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto. Viitattu 22.1.2023. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/tietoarkisto/julkaisut/kvalimotv.pdf>.

Salovaara, A. 2004. Jaksojärjestelmä on integroinnin surma. Teoksessa: Takala, T. & Tarkoma, E. (toim.). Ammatillinen äidinkieli ja integrointi. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto. Viitattu 18.12.2022.

Smith, A. & Stadler, A. 2017. Entrepreneurship in vocational education: A case study of the Brazilian context. Industry and Higher Education 31, 2, 81-89. Viitattu 14.10.2022. <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/0950422217693963>.

Takala, T. (a) 2004. Ammatillisen äidinkielen opetuksen haasteet ja integrointi. Teoksessa: Takala, T. & Tarkoma, E. (toim.). Ammatillinen äidinkieli ja integrointi. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto. Viitattu 17.12.2022.

- Takala, T. (b) 2004. Tekstin tekoon lähärit! Perusopintojen tekstien kimpussa. Teoksessa: Takala, T. & Tarkoma, E. (toim.). Ammatillinen äidinkieli ja integrointi. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto. Viitattu 18.12.2022.
- Takala, T. & Tarkoma, E. 2004. Ammatillinen äidinkieli ja integrointi. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto. Viitattu 17.12.2022.
- Riveria. 2022. Talousarvio 2023. Toiminta- ja taloussuunnitelma 2023 – 2025. Joensuu: Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä. Viitattu 7.3.2023. <https://www.riveria.fi/files/Toiminta-ja-taloussuunnitelma-2023-2025-taloussarvio-2023.pdf>.
- Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: University Press. Viitattu 8.1.2023.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 2. painos. Helsinki: Tammi. Viitattu 14.2.2023.
- Törrönen, V. 2019. Mitä on palvelumuotoilu. Verkkoblogi. Kreapal. Viitattu 11.2.2023. <https://www.kreapal.fi/blogi/mita-on-palvelumuotoilu/>.
- Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 11.2.2023
- Väätäinen, M. 2015. Miksi jokaisen johtajan tulisi ymmärtää asiakkaiden palvelupolku? Verkkoblogi. <https://www.solita.fi/blogit/miksi-jokaisen-johtajan-tulisi-ymmartaa-palvelupolku/>. Viitattu 3.1.2023.

Liitteet

Liite 1. Sisäiset haastattelut kysymyspohja

Kysymyksiä Opettajille

Miten yrittäjätaitojen valmennus tulisi logistiikalla toteuttaa?

1. Riverian omaan toteutussuunnitelmaan kirjoitetaan yrittäjänä toimimista (esim. kuorma-auton kuljettajana työskentely), jossa opiskelijalla mahdollista toimia harjoitusyrittäjänä.
2. Kirjoitetaan oma tutkinnon osa Logistiikalle -> Paikallisiin ammattitaitovaatimukseen perustuva tutkinnon osa 5 – 15 OSP. Tähän voidaan kirjoittaa niitä asioita, mitä logistiikassa pidetään tärkeänä.
3. Valitaan suoraan 15 OSP yrityksessä toimiminen tutkinnon osa. Tätä käytetään jo nyt eri tutkinnoissa. Huom. tämä vie tilan ammatillisista valinnaisista. Ei ole räätälöity tietylle alalle.
4. Yhteisistä opinnoista valinnainen yrittäjyys ja yrittäjämäinen toiminta 3 osp. -> Tulee olla kaikille yhtenäinen (Esim. kokki, raksa, lähihoitajat jne.)

Onko sinulla kokemusta yrittäjätaitojen valmentamisesta?

Minkälaista koulutusta koet tarvitsevasi yrittäjätaitojen valmennukseen?

Mitä taitoja opiskelijat tarvitsevat yrityksen perustamiseen?

Mitä aiheita yrittäjätaitojen valmentamisessa on hyvä olla mukana?

Mikä/mitkä opetusmenetelmät ovat toimivia yrittäjyyden valmentamisessa?

Työharjoittelun rooli yrittäjätaitojen valmennuksessa?

Liite 2. Paikallisiin ammattitaitovaatimuksiin perustuva tutkinnon osa

KULJETUSYRITTÄJÄNÄ TOIMIMINEN 5 osp

Ammattitaitovaatimukset (työprosesseittain tai tehtäväkokonaisuuksittain)

Tutkinnon osan tavoitteena on antaa valmiudet liikenneyrittäjänä toimimiseen.

Opiskelija

OIKEUDELLISET TOIMET

- hankkii tärkeimmät tiedot maantieliikenteessä noudattavissa sopimustyypeissä sisältäen kuljettajan oikeudet ja velvollisuudet sekä vaadittavat asiakirjat
- kykenee neuvottelemaan oikeudellisesti päteviä kuljetussopimuksia
- tuntee maantiekuljetusyrityksen työsopimukset sekä lainsäädännön
- tuntee maantieliikenteen eri vakuutuslajit, sekä niihin liittyvät takuut ja velvollisuudet

KULJETUSYRITTÄJÄN LIIKETOIMINNAN EDELLYTYKSET

- Tuntee kuljetusyrittäjältä vaadittavat edellytykset, muodollisuudet ja velvollisuudet
- Ymmärtää markkinoinnin, mainonnan, myyninedistämisen ja asiakasrekisterin merkityksen yrityksen toiminnassa
- Tuntee eri yhtiömuodot sekä perustamistoimet ja osaa laatia keskeiset perustamisasiakirjat
- Laskee kuljetusyrittäjän liiketoimintaan liittyvä tuottoja kustannuksia sekä suunnittelee rahoitusta
- Hankkii tarvittavat tiedot kuljetusyrittäjää koskevista verotuksesta
- Tietää kuljetusalan yleiset maksuvälineet sekä luottolajit
- Ymmärtää kestävä kehityksen vaatimukset ja merkitykset liiketoiminnalle
- Tunnistaa yritystoimintaan liittyvät keskeiset riskit

VERKOSTOITUMINEN SIDOSRYHMIEN KANSSA

- valitsee toimintansa kannalta keskeisiä sidosryhmiä
- esittelee asiakaslähtöisesti kuljetusyrityksen toimintamallin jollekin keskeiselle sidosryhmälle

KULJETUSYRITYKSEN TOIMINNAN ARVIOINTI JA KEHITTÄMINEN

- Asettaa toiminnalleen tavoitteita yrityksen strategisten tavoitteiden mukaisesti
- Tekee rakentavia ja perusteltuja ehdotuksia kuljetusyrityksen toiminnan kehittämiseksi laatu- ja tulostavoitteet huomioiden
- Ottaa suunnitelmissaan huomioon asiakkaiden ja sidosryhmien odotukset

Liite 3. Kuorma-auton kuljettajana työskentely + toiminimellä toimiminen

TOTEUTUSSUUNNITELMA

Osaamisen hankkimisen työprosesseittain tai tehtäväkokonaisuuksittain eri oppimisympäristöissä

Opiskelija harjoittelee kuorma-auton kuljettajan tehtäviä oppilaitoksen harjoituskentällä, jossa hän suorittaa ajoneuvolle ajoonlähtötarkastuksen sekä kuormaa ajoneuvon tieliikennelain mukaisesti. Opiskelija harjoittelee ajoneuvon kuljettamista eri ympäristöissä suorittamalla B- ja C-luokan ajo-oikeuden.

Opiskelija harjoittaa kuorma-auton kuljettajan tehtäviä toimimalla alan yrityksissä, sekä hankkimalla riittävät tiedot ja taidot toimiakseen harjoitusyrittäjänä tai toiminimiyrittäjänä.

Opiskelija tietää inhimillisten tekijöiden vaikutukset liikenne- ja työturvallisuuteen ja ottaa nämä asiat huomioon harjoittaessaan kuorma-auton kuljettajan työtehtäviä.

Opiskelija ymmärtää vastuunsa kuljetusrikollisuuden estämiseksi.

Opiskelija tunnistaa vaaratilanteet ja osaa toimia vaaratilanteiden edellytysten mukaisesti.

Opiskelija tietää keskeisimmät toimenpiteet ajoneuvon luovuttamisessa työvuoron päätteeksi.

Osaamisen hankkimisessa hyödynnetään oppilaitoksen sekä yhteistyöyritysten kuorma-autoja ja kuorman käsittelyyn tarkoitettua kalustoa, simulaattoreita, erilaisia sähköisiä ja telemaattisia järjestelmiä sekä asiapapereita.

Verkko- ja etäopinnoissa hyödynnetään esimerkiksi opi.riveria.fi:tä, Workseedia, ProDiagsia sekä WebAutoa ja mahdollisesti muita vastaava oppimisalustoja ja selainpohjaisia oppimateriaaleja ja tehtäviä. Lisäksi oppimisessa hyödynnetään luentoja ja erilaisia alan julkaisuja ja materiaaleja.

Liite 4. Ulkoiset haastattelut kysymyspohja

Mikä yrittäjyystausta sinulla tällä hetkellä on?

Mitä yrittäjyyteen liittyviä kursseja opiskelit Riveriassa?

Oliko opiskeltavista yrittäjyyteen liittyvistä kursseista hyötyä kuljetusalan yrittäjänä toimimiseen?

Mitä hyödyllisiä asioita niissä opetettiin?

Oliko opetuksen laatu mielestäsi riittävää? Mitä asioita olisi voinut tehdä toisin?

Minkälaisia opetusmenetelmiä oli käytössä opiskellessasi Riveriassa yrittäjyyttä? Mitä opetusmenetelmiä olisit halunnut käytettävän?

Mitä tietoja ja taitoja kuljetusalan yrityksen/toiminimen perustamiseen mielestäsi tarvitaan?

Onko paikallisesti rakennettu kuljetusyrittäjänä toimiminen -tutkinnon osa mielestäsi toimiva?

Mitä asioita lisäisit, mitä poistaisit? Kts. liite

Onko toiminimen perustamiseen ja toimimiseen tarvittavat asiat mahdollista integroida pakolliseen kuorma-auton kuljettajana työskentely -tutkinnon osaan?